

ARGIA

1986 martxoa 23-30 - XLIX. urtea - 1.096-97. zenbakiak - 130 pezeta (BEZ barne) 7 libera

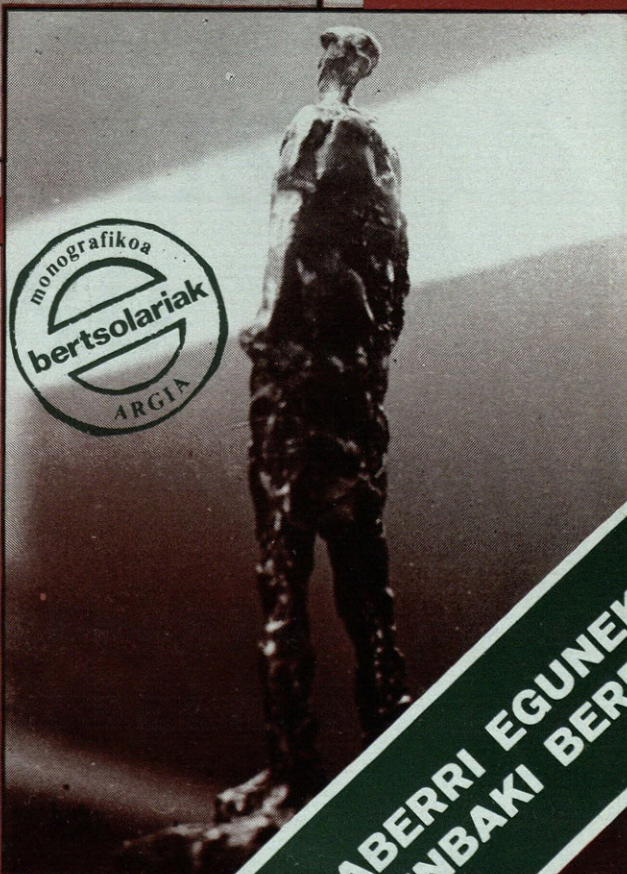
*5 urte geroago,
etsaiaren tiropean
eta frantsesa...*

Mende erdi babes bila

Euskaldun errefuxiatuen egun ilunak

**Bertsolari
Txapelketa
Nagusiaren
historia**

**ABERRI EGUNEKO
ZENBAKI BEREZIA**

SASTRE
AUZMENDI

DONOSTIA KO ESTILLOA

**MODARI HOR KONPON
ALA AUZMENDIRI TXANPON**

V E R G A R A, 1 - D O N O S T I A

ZINKUNEGI OPTIKA

Optikari-Optometrista

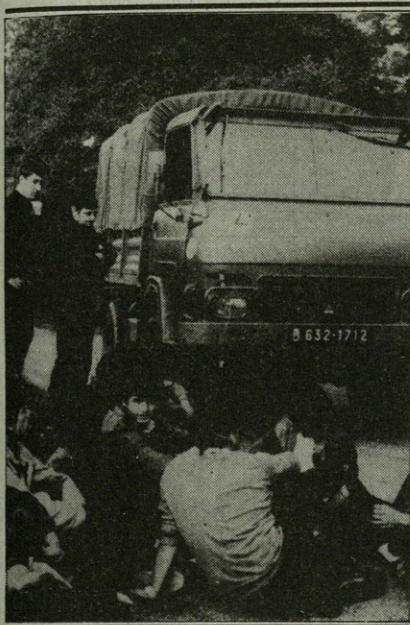
Ukipen lenteak

hernani,4

donostia

t.42 06 24

Aberri Egunekeo gehigarri berezia: Euskal errefuxiatuen egun ilunak

Aberri Eguna dela eta euskal errefuxiatuei eskaini nahi izan diegu **eranskin berezia**. Horretarako errepaso bat eman dugu historian zehar, garai bateko errefuxiatuen egoera eta gaurko errefuxiatuena isladatu dugularik ikuspegi zabalenetik begiratuta. Leizaola lehendakari ohia elkarriketatu dugu eta Martin Ugaldekin egon gara gerra ondoko exilioaren berri izateko. Errefuxiatuen Batzordearen bitartez jakin dugu gero Ipar Euskal Herrian ihesi dauden hegoaldekoen berri. Jean Louis Davant ere elkarriketatu da gurekin.

- 4.— Aste-giroa.
- 13.— Ttanttaka. E. Galar.
- 14.— Aberri Eguna 86. I. Zubiondo.
- 16.— Nazioartekoa.
- 20.— Igelak desagertzeko zorian. **Saiarre**.
- 22.— Triatlon-a praktikatzen. J. Iztueta.
- 24.— Etxaide, euskal motorista bat mundialetan. M. Mendizabal.
- 27.— Eranskina: Bertsolaritzaren historia.
- 35.— Irakurleak mintzo.
- 37.— Sebastian Lizaso Txapel-dun. Egun gogangarri bati buruzko eritzi bilketa.
- 41.— «Ihauteria euskal literaturan», Iñaki Mozos mintzo. I. Uria
- 44.— Gasteizko «Hordago» antzerki taldea. **Pablo**.
- 47.— Bertsoak: Toki Eder ikastolari
- 48.— Denborapasak.
- 50.— Azkena: Hizkuntzazko herbestea. **Paulo Agirrebaltzategi**

Kirolak garrantzi berezia hartu du aste honetako **ARGIA**n. Triatlona alde batetik, txirrindularitza, lasterketa eta igeriketa biltzen dituen kirol hirukoitz horri buruzko erreportaia bat ekarri digu Iosu Iztuetak. Euskaldun batzuk European parte hartutako aproba baten ondoren hain zuzen ere. **22. orr.** Horrezaz gain Etxaide motorista ekarri dugu gurekin solasera. Gazte hau estatu mailako onenetakoa izateaz gain mundialetan izango dugu aurten. **24. orr.**

Kultur orrialdeetan gauza interesgarriak esan dizkigu Iñaki Mozos-ek pastoralei buruz, «Ihauteria euskal literaturan» bere liburu berriazariuta

Jabea: Zeruko Aergia Kooperatiba.

ARGIA egiten dugu:

Donostian: Mikel Antza, Iñaki Camino, Ostaiska Irastortza, Gorka Izeta, Jon, Josu Landa, Pablo Sastre, Iñaki Uria, Xalbardin, Pello Zubiria, Joxemi Zumalabe.

Bilbon: Antton Azkargorta, Edorta Jimenez, Karmelo Landa, Laura Mintegi, (Anaitasuna taldea).

Gasteizen: Xabier Etxaniz.

Iparaldean: Ladix Arrosagarai, Itxaro Borda, Allande Sokarros.

Iruñean: Jon Alonso.

Kolaboratzaileak: Xabier Agirre, Martxel Aizpurua, Joseba Alvarez, Enrike Amonarriz, Joxe Azurmendi, Balere Bakaikoa, Enbido, Xabier Erro, Xarlot Etxezaharreta, Esther Forcada, Joxean Gezalaga Zaldubi, Gure Irratikoak, Mikel Hiribarren, Tito Irazusta, Irulegi Irratiakoak, Kaki, Asun Larrañaga, Josetxo Lizartza, Loren Loidi, Emilio Lopez Adan Beltza, Alfontso Martinez, F.J. Mendiguren, Mikel Nabarro Trikuharri, Eneko Olasagasti, Xabier Portugal, Koldo San Julian, Andoni Sarriegi Murumendi, Joseba Sarrionandia, Txillardegi, Mikel Ubillos, Urederra.

Marraskilariak: Joxemi, Julio, Zut.

Publizitatea: Joxe Mari Ostolaza.

Administrazioa: Jon Barandiaran.

D.L.: 80-1963.

Helbidea: ARGIA. Ametzagaña, 19. 20012 Donostia.

Telefona: 28 33 99.

Inprimategia: Gráficas Semi.

Ale bakarra: 130 pezeta / 7 libera

1986. urteko harpidetza-sariak

Hego Euskal Herria	4.800 pezeta
Ipar Euskal Herria	330 libera
Estatu espainola	4.800 pezeta
Beste atzerriak	6.600 pezeta
Airez	10.000 pezeta

MARTXOA 30 APIRILA 5

apirilaren 1an ilbehera

mareak: (apirilaren 1an)
gora: 09.01 eta 21.30
behera: 02.42 eta
15.08

eguzkia: (apirilaren 1an)
irten: 07.00
sartu: 19.39

(ordularen ordutan)

liburuak

Itaki CAMINO

Egilea: Javier Alvarez, Antonio Bea, Jose M. Faus, Enrique Casti n eta I igo Mendiola.

Titulua: Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako Ornodun Kontinentalen Atlasa.

Argitaletxea: Eusko Jaur-larritza, Lurralde-Antolaketa eta Garraio Saila. Inguru-giro sailordetza.

Ezaugarriak: 338 orrialde.

Behin batean Arantzadiko adiskide batek, animalia eta piztia askoren habitataren mugak azken urtetan autopistek eta karretara nagusiek aldatu zituztela esan zidan, espezie baten habitat-a karreteraraino iristen zela alegia. Eusko Jaur-larritza-ren estudio hau ikusita, antzeko inpresioa egin dit, alegia, Euskal Herriko ornodun kontinentalak Nafarroaren muga-bukatzen omen dira batetik, eta Pirinioetan bestetik. Badakit beste komunitateetan sartzeak burukominik asko ekar diezaikeela, badakit agian ez dietela utziko, badakit

Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako Ornodun Kontinentalen Atlasa

Atlas de los Vertebrados Continentales de Alava, Vizcaya y Guip zcoa

ere. Nafarroan era honetako atlas eta estudioak askoz aurreratuagoak daudela, eta agian berek badutela berena poliki asko egirik, ez dakit. Baina ezin onar daitekeena da antropologia, zientzia edo linguistika kontutan halako muga politiko faltsuak aintzat hartzea. Ez da aurreneko aldia halako zerbait egiten digutena, eta inertzia halako arriskuak dakartza, zientzia, landaredi edo abeldiari muga politikoak ezartzea.

Nahasgarriak b tterrera utziz, esatekoa da, atlas honen helburua honakoa dela: gure ingurua ezagutzea, ingurugiro eta baliabide naturalen gestioa erraztea eta herri kontzientziapena sendotzea. Espezie bat ahul samar dabilen, non dagoen eta halakoak ematen dira aditzera bertan. Atlasa, lau urtetan burutua du Arantzadik.

Espezieak asko dira, hauen artean, bihoa hau erakusgarri: arrano, enara, zozo, sugandila, izokin, bele txiki, muxar, satitsu, katajineta, igel, barbo, amuarrain eta gainerakoak. Non dauden, nondik heldu diren, munduan non diren ugari, noiz duten ertaldia edo errutea, zenbat aldiz, koloreak, zein ibai edo erre-katan aurki daitekeen, Mapek, zoritxasrez, ez digute ugaltasuna adierazten. Dena den ageri dituzten onurak asko dira.

Egilea: M. Zirikiain-Gazt rro.

Titulua: Los puertos maritimos del Pais Vasco.

Argitaletxea: Txertoa. Ipar Haizea saila. 23.a

Ezaugarriak: 270 orrialde.

Gizakiak itsasoaren fruituetatik bizitzeko beti aurkitu izan du kezka frango kai kontuarekin. Non egin, nolakoa, olatu eta itsasaldiekin nola joka eta halako galderak sortu dizkio eus-

kai arrantzaile jendeari itsasoak. Egileak, liburu honetan, ibaien babesa aprobetxatuz edo berariaz harri lauzen bidez egindako kaiez dihardu. Euskal Herriko itsasaldeko geografian barna azterketa luzea egiteko. Itsasaldea hartzen du gai aurrenik zuzenkien, bertako haize, fisiografia eta sakoneraren berri emanetz. Historialariek gure kaiei buruz esandakoak ere biltzen ditu, Tolomeok, Fernando Colonek edo Poza lizentziatuak izkiriaturakoak paratuz. Beste parte batean, garai bateko kai zaharren berri ematen digu denborak edo urak azpian harrapatu eta galdutako horiek aitatuz. Ondarroako Artibai ibaian bazela Berriatuako herrian kai tiki bat, Markinako olek burdina behar bait zuten, utziko zuten barkuek gaia Berriatuan. Butroi, Uru-mez, Bidasoa, Nerbioi eta beste zenbait erriotan ere baziren gaur urak janda dauden kai gehiago.

Lanaren azken zatian, gaur egungo kaiei buruzko azterketa sakonxeagoa egiten da, Hondarribiatik hasi eta Somorrostro-raino. Lanaren atzenean iturriak zehazten dira.

Aldizkaria: Anuario del seminario de filologia vasca «Julio de Urquijo».

Ezaugarriak: 1985. XIX-1, 700 pta. 286 orrialde.

Jakina da Anuario-koak lana isilik eta ederki egiten dakitenak direla, oinarri ziurreko lana gainera. Gasteizko filologi-fakultatean mugitzen den jendearen lana dugu nagusiki gaur dakarguna. Lakarra gazteak adibidez, bi lan dakartza. Bata Larramendiren hiztegi-gintzari heltzen diona, hitzberriez, mailebuez. Larramendiren jarraitzaileez. Larramendi eta euskal tradizioa eta hainbat gai gehiago. Lakarraren bigarren lana, Larramendi beraren sermoi baten argitarapen irazkindua da, gipuzkera zaharrez. Juan Gil-ek, Cristobal Colon-ek ikasitako «Agur» hitza testu batean nola sartu zuen erakusten digu. Itziar Laka gazteak, Azkuek bere aitaren «Parnasorako bidea» liburuko hizkuntz-ereduak nola nahasi zituen erakusten digu. Blanka Urgell-ek, A ibarroren esku-liburuko hizkuntzaz azterketa bat egin du, Agustin Azkaratek, Abadi noko Goi Erdi Aroko iskrizio bat eta launinco hitzaz hasten den bigarren epigrafe bat komentatzen ditu. Satrustegik, euskarazko herri-kopla batzu argitaratu ditu. Baztanen aurkituak, Frantzisko Xabierren gaia darabiltenak. Itaki Segurolak antzeko beste zerbait argitaratu du, Luzaideko Etxeberri Bikarioaren do-trina zahar bat, 1833.ekoa. Antonio Untzueta, Arakistainen bibliografia eta biografia ematen dizkigu.

ANUARIO

191

«ANUARIO DE FILOLOGIA VASCA

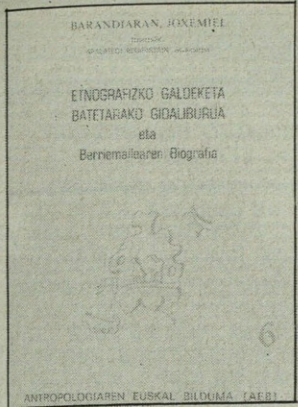
«JULIO DE URQUIJO»

XIX-1

1985

Unidad Editorial de Filologia Vasca
1985-1986, 1987-1988

Egilea: Barandiaran Joxemiel.
Titulua: Etnografiako galdaketa batetarako gidaliburu eta Berriemailearen biografia.
Argitaletxea: Antropologia-ren euskal bilduma 6.a. Haranburu editorea S.A.
Ezaugarriak: 750 pta. 160 orrialde.

Barandiaran'dar Joxemielen lan hau gaztelaniaz zen aterea lehen, eta duela zortzi urte itzuli zuen euskarara Joxemartin Apalategi ataundarrak. Galdakatea, jakina, etnografia munduan sartuta dagoenak hiltzen ari den euskal mundu rural hori aztertu eta ahal bezala paperean jaso dezan dugu. Behiekin eta gai erako aziendarekin nola jikatzen duen nagusiak, erleak eta abar, etxea nolakoa den, etxe eta laneko tresnen azterketa morfologiko nahiz funtzionala, ipuinak, artea, hiletak, erlijioa, gaisotasunak, garbitasunak, atsedena, jazerak, jatena eta etnologiari dagozkion beste haiamka eta hamaika galdera dira Barandiaranen liburuak biltzen dituenak.

Egileak: Taldean egina.
Titulua: EGArako lan-gaiak. Lexikoa lantzen. Irakaslearen liburua.
Argitaletxea: HABE.
EGArako egundoko material pila atera du HABEko asko ta askoren mesederako. Esperientzia konkretu bati loturikako programak eta materialak dira denak, azken hiru urteetan Gasteizen hartutako esperientzia hain zuzen. Galbaheketak

franko pasea da liburua. Lana bereziki euskaldunberriei eskeinia da. Ez da inola ere euskaldun zahar alfabetagabe edo euskaldun zahar alfabetatuentzat egina. Guk gaurkoan lexikoaz diharduen liburua aurkezten badugu ere, esan dezagun beste 5 liburutar gehiago kaleratu dituztela, hain zuzen mintzamina, ulermena, idazmena, edukiak eta testuak lantzeko.

Liburu honetan, ez dira EGArako eskatzen diren lexiko mailako atal guztiak ukitzen, sinonimoak, antonimoak, homonimoak eta adiera hedatuak testuen arlorra pasa baitira.

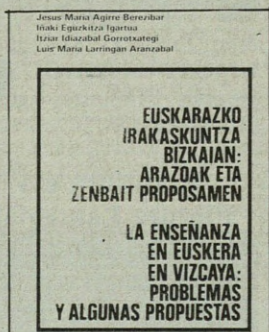

Aldizkariaren izena: Larrun.
Ezaugarriak: 92 orrialde. 25 libera. 400 pta.
Hainbeste espektatiba sortu zuen Larrun bigarren aldiz kalean. Mikel Ubillosek ekologiaz idatzi du artikulu luzea «The global 2000» liburuan oinarriturik.

Jose Luis Elkorori egin diote elkar hizketa. Gai nagusi gisa Irlandako gerraz dihardute talde lanean. Ingalaterrak nazio askapena suntsitzeko erabili duen estrategia azalduz. Kantagintza da bestetik gai nagusi Larrun honetan, azken urteetako euskal musikaren martxaz ideia batzu ematen saiatu baitira Markox Iraola eta Xalbardin zaharra. Modernitatea, humanismoa, botere eta biolentzia politikoari buruzko gogoeta batzu eta beste gaineren bat dira Larrun hau egiten dutenak.

ASTE HONETAN NABARMEN

Bizkaitar umeei zein euskaraz erakutsi?

Egileak: Jesus Maria Agirre Berezburu, Iñaki Eguzkitza, Itziar Idiazabal, Luis Maria Larringan.
Titulua: Euskarazko irakaskuntza Bizkaian: arazoak eta zenbait proposamen.
Argitaletxea: Colección Magisterio. Derio.
Ezaugarriak: 50 orrialde. 370 pta.

Bizkaierarena, bizkaitar ez garenontzat erraz ahazten den arazoa da, baina han bizi eta lan egin behar duenak egunerokoa du buruhautea. Eskolako haurrei zein euskara erakutsi ere arazo larria zaie bizkaitarrei. Era guztietako formulak asmatu dira, baina ez omen dirá urak baretu oraindik, eta Derioko irakasle hauek beren inguruan jazotzen denaren esperientzia barneratu ta

gero, proposamena ematen ahalegindu dira. Eripi-deak gaurko soziolinguistika, pedagogia eta sikolinguistikaren bidetik ateratzen saiatu dira. Frakasu eskolarra ere aipatzen dute, hizkuntz-ereduak honetara lukeen zerikusia nabarmenduz. Geroxeago, bizkaierak egun duen erabilera sarean aitatzen da, adinekoek euskara batua eta bizkaierarekiko dituzten jarrera eta jokabideak azaltzen dira: bizkaiera mezetako hizkera atzeratua dela omen diote batuzale berritarrek; euskara batua ezkertiarra eta erdi euskara dela diotenak eta hirugarrenik euskara batura bizkaieratik iritsi behar dela diotenak. Euskarazko irakaskuntzaren inguruan, adinekoen alfabetatzea bizkaieraz onuragarriagoa dela demostratu omen denez, irakasleek batuz bizkitasuna galtzen dutenez, bizkaitarren artean batua hotza denez, etxeko euskararekiko zubi bezala bizkaiera batua egokiago denez, argi utzi dute egi-leek arazoa latz eta konpontzeko premia handikoa dela.

Proposamenekin hasiko gara orain. Ezer baino lehen eskolan narrazioak, testu teorikoak eta diskurtso girotuak landu behar dira. Eskolan hiri hizkuntz ereduak landu behar dira, hots, haurrak bere buruan konfidantza senti dezan eta hizkuntza bizia eta eskolatuaren artean diglosiarik gerta ez dadin, herriko euskara landu behar du. Bigarrenik, prestijiozko bizkaiera lankatua behar du ezagutu, errejistro jantziak menderatzearen, gramatika ederki ezagutzeko, etxetik euskaldun ez diren haurrak euskaldundu daitezten eta herri diferentetako haurrak alkarren artean euskaraz jardun daitezten. Euskara batuaren beharra ere ikusten dute, euskara gehiena batuz dagoelako eta beste euskaldunekin eta euskaldun berriekin euskaraz ihardu ahal izateko. Materialari dagokionez, liburu bizkaitarren eskasia salatzearekin batera, mitin, sermoi, zinema, irrati eta abarren erreibindikazioa egiten dute.
Hau da gutxi gora behera liburuak dioskuna. Ematen dituzten arrazoiak ez dira txantxetakoak, baina liburu honek izango du aurre egingo dionik agian.

zinema

Grosen

Groseko zine-klubak apirilaren 5. egunerako "Lo que el viento se llevó" Victor Fleming-en filma eskainiko du. Gaur egun oraindik filma hau ikusi ez jendea badagoenez, ez da ikusteko aukera txarra. Clark Gable eta Vivian Leigh-en arteko gorabehera guztiak ikus daitezke testuingurua Ameriketako Hegoaldea eta Iparraldearen arteko guda delarik. Erromantikoentzat aukera bikaina. Emanaldia. Padre Larroka Kanean. 8.ean. arratsaldeko 7'an.

Bidepean

Filmea: Subway (En busca de Fredy). **Zuzendaria:** Luc Besson. **Argazkia:** Carlo Varini. **Musika:** Eric Serra. **Dekortatuak:** Alexander Trauner. **Aktoreak:** Christopher Lambert, Isabelle Adjani, Richard Bohringer, Jean Pierre Bacri...

Subway ikusi ondoren, halako keinu bitxi bat marraztu da nire aurpegian pelikula ea gustatu zaidan galdetu didatenean. «Ez zaizula gustatu?» harritu da nire kolega. Egia esan ez nion erantzun. Nola erantzun galdera horri? Nola erantzun pelikula erabat gustagarria denean? Kristoren martxa daukanean irudi eta musika aldetik?

Gustatu, mundu guztiari gustatzeko modukoa da, nahiz eta estetika eta egituraz gazte jendearen gustaragoko izan, hala nola, nahita ala nahigabe, marjinalismo nihilista batean murgildurik dabilzanentzat.

Iruditan ikusten dena eta puntu. Postmodernismo zinematografikoa. Martxa eta irudia.

Hori bai, oso ederki egindakoa. Errealizazio paregabea. Aktore oso lirain eta gustagarriak. Gaiak ez dauka garrantzirik. Hari single bat baino ez da. Ez dago kausalidaderik. Dena gertatzen da zergatirik gabe. Dena da gratuitoa.

Azkenean narratiba zinematografikoaren bilakaera bat nabarmentzen da zeluloide honetan. Bilakaera guztiak bezala ona ala txarra izan daitekeena. Spot publizitarioaren eta video-klipen narratiba ero, arin eta irudikorren eragina da bilakaera hau markatzen duena.

Nire galdera da, luzarora, eta seguru nago denborarekin ugaltu egingo dela pelikulak egiteko modu hau, lengoaia zinematografiko honek ze eragin izango duen ikuslearengan.

«Ebasioa da eta kitto!» erantzungo dit batek baino gehiagok. Eta hortxe dago kakoa seguruenik. Lengoaia moeta honek ez bakarrik ebaditzera lagunduko gaituela luzarora, baizik eta ez pentsatzera, edota onenean pentsatzeko mekanismoak aldatzera.

Gomendagarria iruditzen zait filmea. Aise uzten da ikusten. Halaz ere, burutapen hauek hutsean ez gelditzea gustatuko litzaidake eta norbaitek segida ematea.

Haurrentzako zinema ihardunaldiak Getxon

Apirilaren 1, 2, 3 eta 4.ean, goizeko 11tan, Getxoko Barria zinemak, filmaok eskainiko dira, respektiboki: "Corazón verde", "Mi guardaespaldas", "Furia de titanes" eta "Lady Hulam".

Goiherrin

Goiherriko zine-klubak martxoaren 29an "A nuestros amores" izeneko filma eskainiko du. Maurice Pialat zinegile frantziarraren filma honetan familia baten

gorabeheren berri ematen da. Pertsonai nagusia alaba izango da, senitate guztien agresibitate eta frustrazioak berak jasaten bait ditu. Emanaldia Ordiziako Herri Antzokian, arratsaldeko 4'30tan.

arte

Donostiako Txuri-beltz galerian (Secundino Esnaola 16) Agustín Lópezen argazkiak martxoaren 31a arte egongo dira erakusgai.

Eskultura eta Pintura Lantegiak Gasteizen

Gasteizko Udaleko Kultura Batzordeak antolatutako tailer hauetarako deia zabaldu du. Bertan parte hartzeko zenbait baldintza bete beharko da, lehiatzailearen datuak, bere azkeneko

Evelio Albandoz Zarautzen

Zarauzko Zazpi galerian Evelio Albandoz gasteiztarren margoak ikus daitezke **martxoaren 31** arte. Errealismo kutsua nabarmena bada ere, bere zenbait lanetan eragin surrealista oso agerian geratzen da. Elkarren gainean jarritako irudiak, eszenak ikusteko aukera eskaintzen digute bere lanek. Bide batez ere, mogimendua eta obren sinbolismoa oso landua agertzen dela esan beharra dago. Ordutegia, arratsaldeko 7tatik 9tura.

Manuel Hernandez Donostian

Donostiako Etxeberría galerian **martxoaren 29a** bitartean Manuel Hernandez San Juan margotzaile madrildararen erakusketa ikusi ahal da. Gipuzkoako eta orokorrean Euskal Herri osoko paisaiak isladatzen ditu bere irudietan. Paisai orekatsuak, poetikoak eta zenbaitetan ere goibelak. Zubieta kaleko Etxeberría galerian, beraz.

erakusketak

Donostiako Galeria 16an "Errealitatearen 4 ikuspegi": Clara Gangutia, Jesus Ibañez, Fernando Rodrigo eta Roberto Gonzalez (grabadoak, marrazkiak, eta oleoak) martx. 22a arte.

Donostiako San Telmo Museoa (I. Zuloaga plaza z/g) Tolmo Taldea eta Alberto Sanchez (pint. eta eskulturak) martxoaren bukaera arte.

GAKP (Antxieta etxea, Azpeitia) Luziano (pint.) martxoaren 22a arte.

Donostiako Altzerri galerian (Reina Regente kalean) Amaia Estornes (pint.) martxoan zehar.

Donostiako Caja Postal (Garibay 30) Jose Moran (pint.) martxoaren 26a arte.

Bilboko Windsor Kulturgintza (Marques del Puerto, 10) Alberto Remen- teria (pint.) martxoaren 27a arte.

Gasteizko San Prudentzio Sala (San Prudentzio, 30) Jose Hernandez (pint.) apirilaren 6a arte.

Iruñeko Sala Conde Rodezno (Conde Rodezno plaza, 8) Arturo Gracia (oleoak) martxoaren 30a arte.

Iruñeko Pabellones Mixtos (Ciudadela): 1. pisan, Bikondoa (oleoak) martxoaren 25a arte; 2. pisan, "La fotografía como medio" martxoaren 25a arte; Iriarte (oleoak) martxoaren 27tik 30 bitartean.

Bilboko Bay-Sala (licenciado POza, 14) Gamal- da (oleoak) martxoaren 22a arte.

Bilboko Aula de Cultura (elkano, 22) "Gaur egungo bizkaitar artea" martxoaren bukaera arte.

Galeria Zazpi (Zarautzko kale Nagusia) Evilio Albandoz (pint.) martxoaren 31a arte.

Donostiako Zuribeltz pub (Secundino Esnaola, 16) Agustin Lopez (argazkiak) martxoaren 31a arte.

Donostiako Kai (ikatz kalean) Mertxe Avona (oleoak) martxoaren 29a arte.

Pub Pott (Beasain) Tomas Carrascal (pint.) matxoaren 22tik apirilaren 13 bitartean.

Donostiako Varioetaca Rimbaud (S. Martzial 55) Susana Aretxaga eta Laureano Olaetxea martxoaren 15tik aurrera.

Donostiako Asociación Artística (Trinitate enparantzan) Pilar Alava (marrazkiak) martxoan zehar.

musika

Getxoko Gran zine- man. Imanolek eta Amaia Zubiriak kantatuko dute, apirilaren 1ean, gaueko 10.30tan.

antzerkia

■ Apirilaren 3an Getxon Orain taldeak bere 'Kontak- tos kabaret' lana es- keiniko du. Egun be- rean Hernanin Maskarada arituko da 'Gastibeltzare karabi- nak' izeneko antzezla- narekin.

■ 'Sardin erreak' Koldo Ames- toiek frantsetik itzuli- tako obraren eman- dia izango da apirilaren 6an Baxe- nafarroako Makea he- rrian. Ordu bete eta laurden irauten duen antzezlari honetan bi

emakume aurrez ari- tzen dira aurrez-aurre lanean.

■ Apirilaren 4an Getxon Orain taldeak bere lanaren emanaldia erdaraz es- keiniko du. Egun be- rean Zumarragan Maskarada taldeak 'Gastibeltzaren kara- binak' lanaren ema- naldia eskeiniko du.

Oionen Karraka

Udaletxeen antzerki Zir- kuitoaren barruan mar- txoaren 31ean Oionen Ka- rraka taldeak antzerki emanaldi bat eskeiniko du. Bere 'Euskadifrenia' an- tzezlan izango da antze- tuko duena. Obra honetan kontatzen den historioari ez zaio umorerik falta, in- pernutik bidalita deabru batzu Euskal Herrira misio berezi batekin datoz, 'pro- blema vasco' delakoaren iturriak aurkitzea eta solu- zio bideak ematea.

MARTXOA
30
APIRILA
5

Zornotzan Orain

Zirkuito honen barruan ere, apirilaren 2an Zorno- tzan Orain taldean arituko da 'Kontak- tos Kabaret' izeneko lanarekin. Lan ho- netan zenbait sketch ema- ten da, kabaret batean ko- katutako zenbait sketch noski. Alde batetik tradi- zionala bada ere, bestalde erabat banguardiata oso, bizia.

Andoainin Maskarada

Egun berean, apirilaren 2an alegia, Andoainin Maskarada taldeak an- tzerki emanaldia eskeiniko du. 'Gastibeltzaren kara- binak' lan honetan karlista garaia- ren ikuspegi bat ematen da. Oso ikuspegi berezia, irudimentsu, hi- tzaundiki, gehiegizko, es- perpentiko, komiko eta poetikoa.

II. Euskal Txotxongiloaren Erakusketa

Donostiako Euskararen Udal Patronatuak antolatutarik Txotxongilo lehiaketa bat ospatuko da. Martxoan zehar era- kusketa izan ondoren, lehiaketa apirilean ospatuko da. Izena emateko epea martxoaren 14a arte luzatu zen eta orain eskoletako emanaldiei emango zaie hasiera. Donos- tiako eskoleetan antzeztuko dituzte beren lanak lehiaketa honetan irabazle suertatu diren taldeek.

ETB

aste honetako luzemetraiak

Berriro ere normalitatea

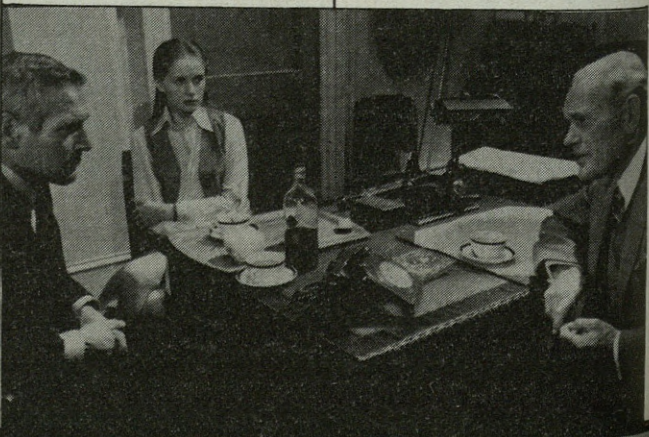
Azken asteoian izan diren zikloen ondoren berriro ere normalitatera itzuliko da luzemetraien programazioa azken orduko besterik gertatzen ez bada behintzat. Aste honetako luzemetraiak nahiko berriak dira eta telefilmearen antz handiagoa daukate beste ezer gehiago.

martxoak 31 Pribilegioa izeneko komedia eskainiko da astelehen gauean bertso originalentzako ETBn dagoen txokoan. Peter Watkins da zuzendaria eta aktoreen artean Paul Jones, Jean Shrimpton, Mark London eta Max Bacon azpimarra daitezke. Po kantari baten istorio mingotza kontatzen da komedia klabea. Pop kantaria manipulatu egingo dute manager, telebista, irratia eta abar guztiek. Giro moderno batetan, eta Beatles-ak baino famatuago eginik, bere irudia edo orain esaiaren den moduan look-a aldatu nahiko dute kruzada ebanjeliko baten izar bezala.

apirila 1 Asteartean **Callan** izeneko filmea pasako digute. 1974. urtean Don Sharp-ek zuzendutako produzio honetan Edward Woodward, Eric Porter eta Catherine Schell agertzen zaizkigu aktore lanetan. Aspaldiko agente batek gobernuaren arlo baten laguntzarekin jokatzeko du hau da desiragaitzen bazterketaz

arduratzeko den zerbitzuarentzat egiten du lan. Ikus-tekori gertatuko zaio gobernuaren agente horri batetik bestera halako jendearen artean ibilita. Akzio-rik ere ez da faltako zinta honetan, pertsonaien ezagarrizketan sakontzea baino ardura gehiago jarri zuen horretan zuzendariak.

martxoak 30 **iganda** 11,00: Meza. 12,00: Klasikoen Txokoa. 13,00: Hit Parade. 15,00: Teleberri. 15,05: Supers-tars. 15,20: Pottokiak (m. bizidunak) 11. kapitulu. 15,45: Don Don Kikilikon (pailazoak). 16,45: Beldurgarriak barregari (m. bizidunak). 17,15: Hazzardeko Dukeak (telesaila). 18,15: Kirolak (Boroka librea). 19,00: Emakume bionikoa (telesaila). 20,00: Pota zoro. 20,30: Txoria dut maite (egitarauaren aurrerapena). 21,00: Gaur egun. 21,15: Hemen bizi. 22,45: Kirolez kirol.

martxoak 31 **astelehena** 13,00: Aurkezpena. 13,02: Hitz eta Pitz. 13,30: Pottokiak (marrazki bizidunak) 11. kapitulu. 14,00: Teleberri. 14,30: «Carsondarren legea» (telesaila). 19,00: Akua Man (m. bizidunak) 12. kapitulu. 19,30: Hazzardeko dukeak (telesaila) 26. kapitulu. 20,30: Plaza Berri. 21,00: Gaur egun. 21,30: Kirolez kirol. 22,00: Dallas (telesaila) 100. kapitulu. 22,50: Gaur egun. 23,25: Zinema ilargipean: «Pribilegioa» (luzemetraia).

apirilak 1 **asteartea** 13,00: Aurkezpena. 13,02: Hitz eta Pitz. 13,30: Ferdy (m. bizidunak) 7. kapitulu. 14,00: Teleberri. 14,30: Carsondarren legea (telesaila). 19,00: Akua Man (m. bizidunak) 13. kapitulu. 19,30: Haizea sahatsetan eta Moineau (telepanpinak) 12. kapitulu. 20,00: Gizon ikustezina (telesaila) 5. kapitulu. 20,30: Gaztetandik. 21,00: Gaur egun. 21,30: Superstar. 21,45: Luzemetraia.

apirilak 2 **asteazkena** 13,00: Aurkezpena. 13,02: Hitz eta Pitz. 13,30: Haizea sahatsetan eta Moineau (telepanpinak) 12. kapitulu. 14,00: Teleberri. 14,30: Carsondarren legea (telesaila). 19,00: Akua Man (m. bizidunak) 14. kapitulu. 19,30: Abere taldea (m. bizidunak) 7. kapitulu. 20,00: Traste zaharren kutxa (zine komikoa). 20,30: Dagoenean bonbon. 21,00: Gaur egun. 21,30: Mahai Ingurua (gai zehaztu gabea). 22,20: Kirolez kirol. 23,20: Gaur egun.

apirilak 3 **osteguna** 13,00: Aurkezpena. 13,02: Hitz eta Pitz. 13,30: Slump doktorea (m. bizidunak) 12. kapitulu. 14,00: Teleberri. 14,30: Carsondarren legea (telesaila). 19,00: Akua Man (m. bizidunak) 15. kapitulu. 19,30: Emakume bionikoa (telesaila) 26. kapitulu. 20,30: Benji (telesaila) 3. kapitulu. 21,00: Gaur egun. 21,30: Esamesak (Elene Lizarralde-ren saioa). 22,00: Aurrez aurre. 22,15: Cristobal Colon (telesaila) 5. kapitulu. 23,30: Gaur egun (informatiboa). 23,40: Fede Giroan.

apirilak 4 **ostirala** 13,00: Aurkezpena. 13,02: Hitz eta Pitz. 13,30: Abere taldea (m. bizidunak) 7. kapitulu. 14,00: Teleberri. 14,30: Carsondarren legea (telesaila). 19,00: Akua Man (m. bizidunak) 16. kapitulu. 19,30: Ferdy (m. bizidunak) 8. kapitulu. 20,00: Bai ministroa. 20,30: Kirolez-Kirol. 21,00: Gaur egun. 21,30: Hit parade. 22,30: Luzemetraia.

apirilak 5 **larunbata** 12,00: Don Don Kikilikon. 13,30: Haur Kirolak. 14,30: Teleberri. 15,00: Slump doktorea (m. bizidunak). 15,30: Kirolak. 17,00: Luzemetraia. 18,20: Marrazki bizidunak. 19,00: Duke kaleko dukesa (telesaila). 20,00: Aristokratak (dokumentala) 9. kapitulu. 21,00: Gaur egun. 21,15: Magnum (poliziakoa). 22,15: Kirolak.

Oharra: programazio honetan egon daitekeen edozein huts edota azken orduko aldaketaren erantzukizuna ETBrena berarena da, halaber zehaztu gabeko programena.

apirila 4 Yves Montand, aktore frantsesa ikusteko aukera paregabea **Mehatxua** izeneko Alain Cornearen filmean. 1977. urtean eginiko eta Frantzian eta Kanadan urte horretan bertan kokatutako filme honetan, gizon batek, berak maite duen emakumea salbatzeko bere buruaren aurka dagoen trikimailu bat asmatzen du. Burdeoseko hotel batetako Julie Mannet langileaz maitemindurik, Henrie Savinne, Dominique Monlaur maitale aberatsa uzteko prest dago. Dominique Henriek lan egiten duen enpresaren jabea da, eta besteak aldegin ez dezan bere ondotik, dirulaguntza eskainiko dio enpresa bat ireki nahi duela esaten diorean.

apirila 5 **Yeagerstarrak** izeneko filma izango da aste honetako laugarrena. 1979. urtean egin zen filme honetan Carrol Yeagers, ezin ahaztu duen amets gaizto baten jasale bezala agertuko zaigu Ez diruri, ez etxerik... dena galdu duela egin du amets, lana eia janaria bilatzeko eskean dabilela. Hori dela eta «Yeagers Timber eia Mining» enpresa lortu nahi duen erakundearen aurka borrokatzen behartzen du gizona. Aktoreen artean Eddie Albert eta James Sloyan diugu aipagarrienak.

ikusitakoak ikusita

Gezurra esan ziguten «telebista»rekin

Barka nazatela irakurle guztiek baina gaurkoan ez dut uste minimoen gaineko kritika inpartzialik egiteko moduan naudenik. Izan ere, «Telebista» aldizkariarekin ederki jo digute adarra eta ezinezkoa gertatzen zait daukadan haserrea disimulatzea. Erderazko lehenengo «Telebista» kaleratu zutenean, euskarazko bertsioa bidean zegoela agindu ziguten, eta geuk, inozoik, sinetsi. Dagoeneko, bigarren «Telebista» kaleratu da erdaraz eta euskarazkoaren azarrik ere ez. Gainera, bigarren honetan orrialde bat euskaraz ageri da, eta honek pentsaerazten gaitu euskarazko bertsioarena bluf bat izan zela. Haiek lotsagabeak izaki, eta geu inozoik eta azken honek ematen dit batik bat arrabia!

Noiz arte birrezarpenekin?

Zenbait gairekin ez dakigu zer gertatzen den. Hainbat alditan errepikatzen zaigu ETBren gakoa kalitatearena dela batik bat, eta horretarako dirua ere behar bada ere lortu egingo dela inoiz, eta ez dakit zenbat gauza gehiago, eta azkenean gauza oinarritzkoenatan egiten dute huts. Huts oinarritzkoena bezala jotzen bait dugu behin eta berriz jotatzen dituzten filme, telesail edo marrazki bizidunekin gertatzen dena. Egia da —telebista batetan normala den lez— filme bat behin botata jende asko ikusi ezinik geratuko dela, eta birritan jartzea mesedegarria izan litekeela, baina ETBn larregikeriatan dabiltzala deritzot. Inguruko telebistekin parekatuz gero, erridikulua egiten ari da ETB, marrazki bizidun eta telesail berak hirugarren aldiz jotata. Agian umeak berez memoria txarrekoak izango dira, baina hori ez da metodoa kapitulu guztiak memoriz ikas ditzaizen.

BOTOIA SAKATU AURRETIK

Elene Lizarralde eta «Esamesak»

DAGOENKO ikusi duzue Elene Lizarralde aurkeztzen duen «Esamesak» programa berria. Orduerdiko programa horretan txutxumutxuak, erreportaiak eta elkarrizketak agertzen dira, beti ere, zinema edo kantagintzaren munduan famatua den pertsonaiaren baten inguruan. Ostegunetan emititzen den beste programa honetatik paseak dira jada Ryan O'Neill, Bianca Jagger, Clint Eastwood, Michael Jackson, Claudia Cardinale, Robert de Niro, Duran Duran eta beste artista mordo baten kontuak. Prensa del corazón delakoaren antza duen telebista programa honek hildo beretik jarraituko du famosoak eta famosoak etxetara sar-tzen.

«Hit Parade», oraingoan benetan

HILABETE bete da dagoeneko «Hit Parade» programa hasi emititzen hasiz geroztik. Kantari eza-gunen kontzertuak eta klipak eskaini dituzte orain arte. Orain ordea, eta denbora honetan programaren mamia landu dutelarik, prest daudela «benetako» «Hit Parade»rekin hasteko. Ostiral iluntzean ematen den saio hau ez omen da musikala soilik izango. Video-arteak, klipak, laburmetraiak eta komikiak ere sartuko omen dira ordu-bete horretan. Elementu guzi horiek nahastuko dira eta aurkezle bezala Elene Irureta aktorea agertuko da. Dekoratuak Jose Mari Aleman-en esku geratu dira eta gidoia Mikel Yarzak eta Edorta Aranak burutuko dute astero. Aholkulari bezala Karlos Arko. Ea zer ateratzen den saltsa horretatik!

100. kapitulura iritsi da «Dallas»

EHUN kapitulu beteko ditu aste honetan «Dallas» telesail amerikarrak. Amaiezina den sail hau ikustez aspertu ez denarentzat gogoratuko diogu astelehen honetan J.R.-k bere laguntza eskainiko diola Katherinei, hau Bobby-rekin ezkon dadin. Ellie-k, Clayton-en arreba konbidatuko du Southfork-era ezkontzan parte har dezan. Pamela-k ordea Mark-i buruzko berri alarmagarriak jasoko ditu.

Familia honen berri gehiago izango du baten batek baino gehiagok bere ondoan telesaila ikusten ari diren senideei buruzkoa baino. Halakoxea da gaurko mundua! Tragatzera ohitu gara!

leihaketak

■ Eusko Jaurlaritzaren Kultur eta Turismo Sailak "Euskal Letretako Merezimenduzko Saria" antolatu du. honek urtebeterako balioa duelarik. Euskal literaturan edozein adierazpidez baliatuz, bizirik dagoen egile euskaldunen batek egindako lana esker-tzea eta nabarmen araztea da sari honen xedea.

■ 'XIX. Literatur Sariketa Gazteentzat' ospatuko da aurten Donostian. 15 urtetik 25 urte bitarteko koei zuzendutako lehiaketa honetan ipuinak eta olerkiak sarituko dira. Lanak apirilaren 12rako honako helbidera bidali behar dira: Udal Liburutegia, Konstituzio Plaza, Posta 196. Baldintzak ohizkoak izango dira.

■ Getxoko Kultur Aulak antolaturik txartel lehiaketa bat antolatu du. Txartelak aurten ospatuko den X. Nazioarteko Jazz Emanaldiari begira egin beharko dira. Lanak bidaltzeko epea maiatzaren 28an amaituko da.

Galdera lehiaketa Azpeitian

'Azpeitia ezagutzen' le-mapean bertako udalak kultur lehiaketa bat antolatu du. Lehiaketa honen hasiera apirilko 'Azpeitian zer?' aldizkarian aterako diren galdera batzuei erantzunez hasiko da. Galdera guztiak Azpeitiaren historia, pertsonai eta abarretan oinarriturik egongo dira. Parte hartzeko beraz, galdera hauen erantzuna bidali beharko da. eta sariak puntu gehien jaso dutenen artean banatuko dira.

Musika lehiaketa Bilbon

Bilboko Gaueko salak antolaturik After Riada II. Musika Lehiaketaren aurkezteko epea irikita dago. Lehiaketa honetan LP bat grabatu ez duen edozein talde musikalak parte har dezake. Maketak zuzenbide honetara bidali: Gaueko. Ronda kalea. 28. Bilbo. Hiru sari egongo dira: 100.000, 50.000 eta 25.000 pezetakoak hurrenez hurren.

Argazki lehiaketa Legazpian

Argazki lehiaketa bat antolatu du Legazpiako Izadi Zaleak izeneko mendizale elkarteak. Lanak naturaren ingurukoak izango dira, eta parte hartzaile bakoitzak ezin izango du lau lan baino gehiago aurkeztu. Epea apirilaren 12an bukatzen da.

ihardunaldiak

■ Donostiako 'Alde Zaharra' izeneko kultur elkar-tea zenbait ekintza prestatu nahian dabil. Apirilan hasi eta ekaina bitartean zinea, antzerkia, eskulanak, ekologismoa etab. lirerateke ekintza hauen bitartez bultzatu nahi diren arloak. Ihardunaldi hauetan parte hartu edo lagundu nahi duenak Alde Zaharreko Loretzu Tabernara (Fermin Calbeton kalean) jo behar du.

■ 'Liburuaren eguna' ospatuko da aurten hirugarren aldiz Saran. Bertan euskal liburu eta aldizkari ugari ikusteko aukera izango dugu martxoaren 31ean.

Ikerketa bekak

Ikerketa zientifiko eta teknikoetarako, eta Arte sorkuntzarako bekak eskaintzen ditu Bizkaiko Aurrezki Kutxak. Beka hauetan bertan, jaio den edo Bizkaian bizi den edozeinak aurkeztu daiteke. beka hauek urtebeterako izango direlarik. Eskaearak bidaltzeko epea apirilaren 13an amaitzen da eta honako zuzenbidera bidali beharko dira: Aurrezki Kutxaren Kultur Bulegoa. Plaza de España I. 48001. Bilbo.

Durangoko euskal jaia eta

Urte honen hasieratik ospatzen ari diren Durangoko Euskal Jaian barruan, apirilaren 4ean arratsaldeko 8etan eta Maristen Aretoan, arrantza gaiari buruzko hitzaldi bat ospatuko da. 6an kalez-kale eta Ezkudin, Nafarroako dantzari talde baten ekitaldia ikusteko aukera izango dute bertara hurbiltzen diren guztiak.

Euskararen aldeko aste kulturala Gernikan

Orrialde hauetan egunotan Gernikako institutok ikasle-irakasleek aurrera ateratzen ari diren aste kultureleko azken ekintzen berri ematen dizuegu. Astea euskararen alde delarik, gaiak ez dira euskara edo beronen ingurukoak izango, bestelakoak baino, euskaraz egitea izango da eta aste hau bereiztuko duena.

Ekitaidi guztiak institutuan izango dira.

24. astelehena: TBOko partaideek esperientzia eta balantzea aurkeztuko dute. Hitzaldi aretoa. 11 1/2etan hitzaldi aretoa.

Ordu eta egun berean, proiektzio gelan: Gernikako ekologi taldeak inguruneari buruzko hitzaldia eta diapositibak.

25. asteartea. Hitzaldi aretoa. Filma euskaraz: Makalura espedizioa. Xabier Errok aurkeztu eta ondoren hitzaldia berekin. Filma saritua Donostian.

26. asteazkena. Arratsaldeko lauretatik aurrera Txapelketa guztien finalak: tortilla, mus, pilota, soka tira, erralli humoretsua, emakumezkoen arteko futbola, e.a.

12 1/2etan literatura, komikigintza eta argazkigintza lehiaketetako srien banaketa, ekitaldi zabalago baten barruan. Institutoko bertsolari, txistulari eta trikitilariak hartuko dute parte ekitaldi horretan.

I. toponimia Ihardunaldiak Gasteizen

Euskaltzaindiak antolatutako ihardunaldi hauek apirilaren 3, 4 eta 5ean ospatuko dira Gasteizen. Honakoa da egitaraua: apirilaren 3an, ihardunaldiei hasiera emateko J. Ramon Gebara eta Aita Villasante mintzatuko dira. 10'30tan Luis Mari Mitxelena "Hitz eta izenen jatorriaz" mintzatuko da. Ondoren "Societat d'Onomastica" elkarteak Idazkariarekin elkarrizketa. Julio Caro Baroja "Toponimiaren ikerketa ekologiaren funtzioetan" gaiak mintzatuko da. Apirilak 4ean Alfontso Irigoien txanda izango da, eta ondoren "Avilako toponimoak eta baskoien jendeztatzea". "Toponimiaren bilakaera Catalunyan" gaiak aztertuko dira. Iparraldea ere aztergai izango da Xabier Ravier eta Eugene Gioenex eta Jean Orpustanen eskutik. Bukatzeko, apirilaren 5ean Euskal Administrazioak toponimiaren aurrean daraman jokaera aztertuko da.

Izena emateko telefono hauetara hots egin behar da: Bilbo (94)4158155. Donostia (943)428050. Gasteiz (945)233648. Iruñea (948)223471.

kirolak

■ Azpeitiako Zezen-Plazan ahari-jokoak izango dira martxoaren 30ean, arratsaldeko 4'30tan.

■ Hauek dira egun hauetan jokatu diren Lehen Dibisioako futbol partidak: •Bata. Bilbo-Español martxoaren 30ean arratsaldeko 5etan San Mamesen; Bestea. Osasuna-Santander arratsaldeko 5etan Iruñeko Sadarren.

Bermion batelen ligila

Martxoaren 30ean ospatuko da Bermion Bizkaiko

Zaldi lasterketak hasteko Donostian

Martxoaren 29, 30 eta 31ean zehar zaldi lasterketei hasiera emango zaie Donostiako Loiola hauzoan. Estau mailako gazteen txapelketa izango da lehen egun hauetan jokatu diren lasterketa hauetan bi sail ezberdin bereizi dira: banakakoa eta taldekoa jokatu dena. Lehenengo egunetako lasterketen ondoren, apirilaren 1ean finala jokatu da.

batelen ligilaren laugarren ekitaldia. Laugarren ekitaldi hau azken estropada izango da eta bertan ehun ta hamaika batalek hartuko dute parte. Hauek dira Bermion egongo diren batelen klubak: Kaiku, Izuntza, Zierbana, Maundaka, Iberia, Santurtzi, Bermio, Algorta, Deustu, Lutxana, Barakaldo, Portu, Arkote, Ondarru, Aitzburua. Sei balizaten jokatu dira estropadak eta hogeitabat tanda gutxienez. Goizez ospatuko dira.

Pilotariak, Iruñean eta Eibarren

Pilota partidak izango dira egun hauetan ere, eskuko bigarren mailako semifinala direlarik. Bi hirietan ospatuko dira. Bata, Iruñean ospatuko da martxoaren 29an, arratsaldeko 7'30tan. Labrit pilotalekuan. Urzainki Soroa IIIaren aurka arituko delarik.

Eibarren berriz, martxoaren 30ean, arratsaldeko 4'30tan. Astelehena pilotalekuan, Urre Arretxeren aurka.

Donostian ajedrezarekin

Martxoaren 22an Donostian hasitako IX. Nazioarteko Ajedrez Opena 30ean bukatuko da. Izen ezagunak eman ziren hasiera batetik, Jose Luis Fernandez (kataluniarra), Mario Gomez (Sevillarra), Felix Izeta eta Francisco Gallego (gipuzkoarra), denak internacional mailako irakasleak, hain zuzen. Lehenengo saria milioi erdikoa izango da, eta partidak Donostiako Costa Vasca Hotelean jokatu dira.

Estropadak Bilbon

Mequinenzan martxoaren 30ean jokatu diren estatu mailako Konfrontazioetara euskaldunek joatea debekatua dutenez, bere aldetik beste txapelketa bat antolatzeko asmoa dute. Bi Federazioen arteko istilu eta gorabeheren ondorioa da orain sortu den egoera latz hau. Egitekotan Bilbon izango dira Euskal Herri mailako estropadak. Banko mugikor delako maila honetan mugitzen diren klubek hartuko dute parte. Aurretik aipatutako bizkaitar gehienak, eta Gipuzkoatik, Orio, Urkiolak, Santiagotarrak, Hondarribi eta Arraun Lagunak. Neska-mutilak arituko dira arraunean.

mendi-ibilaldiak (apirilaren 13rako)

- Euskalduna (Andoain): Izpegi Mendatea - Abrikou (1.003) - Aldudes.
- Sestao: Union (1.434).
- Gasteiz: martxoaren 16an, Madoz - Akier (1.118) - Altxueta (1.343) - Uharte Arakil.
- Ganerantz (Portugalete): Los Jorrios.
- Anaitasuna (Otxandio): apirilaren 11ean, Dulantz.
- Gallarreta (Gallarta): apirilaren 6an, Pasagarri.
- Tabira (Durango): Goñi - Trekua - Beriain Uharte Arakil.
- Kresala (Donostia): Salnillas - Toloño - Briñas.
- Pagoeta (Zarautz): Auza.

Gure sustraiak gure indarra

Gure sustraiak gure historian erroturik daude. Urte gutxiren buruan Euskal Herriko enpresarik aurrerratuena eraikitzeko gai izan diren gizon banaka baten asmamen eta ekinean. Sendotasuna inon izatekotan, hementxe. Inbertitzeko erabaki sendoa. Handitzeko gogoia. Eta guztiau lortzeko bide argiak. Hona hemen gure indarraren sustraiak, Petronor-en indarra.

PETRONOR
PETROLEOS DEL NORTE, S. A.
PETRONOR. AURRERAPIDE BERRIAN. AURRENDARI.

Zaldibiak bero eman zion azken agurra Anjel Mari Galarragari

DONOSTIAN martxoaren 14ean polizia espainiarrarekin tiroketan bizia galdu zuen Anjel Mari Galarraga «Pototo»-ri azken agur beroa eskaini zion bere sorterri Zaldibiak. Ondorengo egunetan erakunde armatuak erreibindikatu zuenek, ETAko ekintzailea zen. Dozena bat urte bazeramatzan herritik alde eginda. Emozioz betetako ileta bat izan zen, zeinetan herriko jende eta taldeek bakoitzak zuen onenetik eskaini bait zuten gorpuaren aurrean eta hildakoaren omenez, eta bukaeran zerraldioa lepoan hartuta herrian zehar manifestaldia eginaz eraman zuten hilerrira. Hurrengo larunbatean herriko elkarte batek «Oidui» izeneko para-jean duen txabola baten ondoan, hildakoaren anaia Juan Manuelek Ipar Euskaditik bidalitako haritza landatu zen, duela bederatzi urte hildako beste herritar bati. «Zaharra»-ri, eraikitako monolitoaren aldamenean. Herri osoak hartu zuen parte ekintzotan eta hango giroarekin benetan harriturik joan zen zenbait kazetari.

Amnistia baten posibilitatea azpimarratu du Ruiz Gimenezek

AMNISTIA bat eman ahal izatea Konstituzio espainiarraren arauera ezinezkotzat aurkeztu dute politiko askok behin eta berriro. Orain «herriaren defendatzaile» kargua duen Joaquín Ruiz Gimenez abokatu ezagunak amnistia hori ematen ahal dela adierazi du.

bera ere horren alde dagoelarik. Epea ere markatu du, udazken honetako hauteskunderen ondoren zabalduko den legealdi berria seinalatuz. Amnistia hori Parlamentuan eztabaidatu zedin, Ruiz Gimenezek eritzian, asko lagunduko omen lukek biolentzia armatua hilabete batzuetarako geratzeak.

Komunikabideetan ez zaio garrantzia handirik eman Ruiz Gimenezek Bilboko «El Sitio» elkartearen esandako hitzaldi horren mamiari. Baina azpimarragarria da amnistia baten posibilitatea politiko espainiar bakar batek ere aspaldian ez zuela aipatu. Herri Batasunako zenbait iturritan ere negoziaketa posibilitatea hauteskunderen ondorenerako iragartzen delarik, Ruiz Gimenezek erdibidea nola egin sondeatu nahi izan ote du?

Polizia espainiarrak Manuel Ballesterosen beharra du

HASERRE handia sortu du, «Jueces para la Democracia» elkarteak bere protesta azaltzerainokoa, Manuel Ballesteros komisarioaren kasuan fiskalak hartu duen jarrerak. Hiru urtetan polizian lan egin ezina eta ehun mila pezetatako multa ezarri zitzaizkion zigortzat. 1979an «Hendayais» ostatuko atentatuaren ondoren, ihesi zetozen hiru gizon Irungo aduanan aske uzteko agindua eman eta gainera haien izenak juezari eman ez zizkiolako. Akusazio partikularrak errekurtsioa sartu zuen, zigorra ttikiegia zelako, eta poliziak ere bai, alderantzizkoagatik.

Fiskalak orain poliziaren jarrera bereganatu du, eta polizia batek bere agintari den juezari laguntza ukatzeko «estado de necesidad» (behar gorria) erabili du. Egun beretan, kazetariak ere «razón de Estado» hitza erabiltzen hasi dira. Pedro Calvo Hernandok (PSOeren alde garbi agertzen dena), «estado de necesidad» hori erabiltzea proposatzen zuen, harri batez bi txori jotzeko: batetik Ballesterosek delito bat egin zuela onartuko litzateke, justiziaren ohorea salbatuz, eta bestetik horretara behartua zegoela ere onartuko litzateke. Estatuaren efikazia zainduz. Ondorioa? Edo Ballesterosen behar handia dago polizia barruan, edo poliziak orokorki baldintza horietan ezin dela «lan» egin adierazi nahi du.

Eusko Jaurlaritzak kateen lekuan hutsune gorria

MADRILGO Auzitegi Konstituzionalak eman zuen aginduari jaramon eginik, Gasteizko Gobernuak azkenean kendu ditu bere ikurretik Nafarroako kateak. Hori betetzeko, aukera ezberdinak zeuden. Norbaitek proposatua zuen, eta jeltxide nafartarrak ere horretan ados egon nonbait, «lauak bai» «hirurak bat» bihurtzea, baina hiruren erdian Nafarroako kateak zirela.

Azkenean, ordea, kateak ez dira inondik agertuko eta bere lekuak hutsune beltz bat ikusiko da zuri-beltzeko paperetan eta gorria kolorezkoetan. Esanahia ere argitu du Gebara kontseilariak: Nafarroako bandera zaharra omen da. Ikusten dugun bakoitzean adabaki bat ez dela eta zulo beltzean Nafartarrak daudela pentsatzen ahaleginduko gara.

Abertzaletasunaren eta alderdien projektuen termometroa

Espertoen begiradapean.

Aberri Eguna 1986

1982an sortu zenetik, euskal abertzaletasunaren ispilu izan ohi da Berbizkunde igandea, lege barruan egin denetan bezala legez kontra eta istilu artean ospatu denetan ere. Aurtengo Aberri Eguneko ospakizunetan, errealitatean bezala, nazionalismoaren saileko kontsideratzen diren alderdien elkarrengandikako urruntzea nabarmenduko da, eta funtsean, euskal nazioa eraikitze bidean dagoen blokearen ispilu izanen da.

Hamar urtetik zuriatik beltzera aldatu da Aberri Egunari ematen zaien garrantzia.

Gasteizko Gobernuak kontratatutako bost espertoek jadanik burutua omen duten informe famatuaren zehaztasun handiegirik ez dugula iritsi da Aberri Eguna, eta horien emaitza-aren inguruan —edo aitzakiatan, segun eta nork nola ulertu nahi duen— ondoko hilabeteetan gure artean emanen den eztabaidaren arrasto batzuk aurkitu ahal izango dira egun horretan.

Funtsean, zein aholku eman dute azkenean espertoek?

ETArekin ez negoziatzea aholkatu omen diote bost espertoek Jose Antonio Ardanzaren gobernuari, Bilboko «El Correo Español-El Pueblo Vasco» egunkariari kaso egitekotan. Euskal Herrian inprimatzen diren egunkarien artean indartsuena delarik, iturri onetara iritsi ahal izaten da

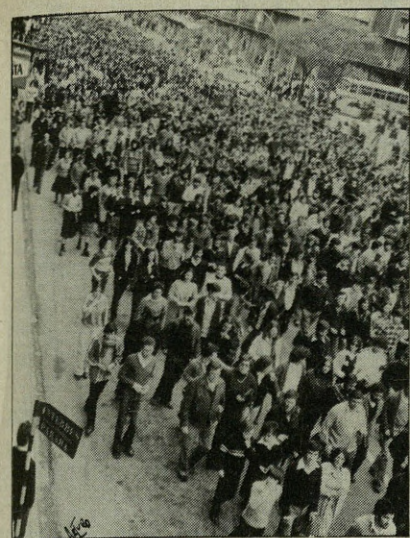
normalean, eta Eugenio Ibarzabalen gezurtatzeak ere —«filtraziorik ez da izan eta beraz gezurra da»— kaxkama dirudi.

Aipatu egunkariari kasu egitekotan, Madrilgo gobernuak eta Gasteizkoak biolentzia armatua baretzeko planteiatu dituzten koponketen arteko erdibide bat proposatze omen dute espertoek. Horrela, tortura erabat erradikatzea eskatuko litzateke alde batetik, baina negoziaketa baten posibilitatea ez da oso garbi geratu. «Deia» egunkariak galdetuta, bost espertoetako batek, Franco Ferracuti italiarra, «elkarrizketaz» mintzatu da. PNVrena den egunkari honetan bertan, Eugenio Ibarzabalek filtraziorik egotea ukatzen duen orrialde berean, informeen xehetasun batzuk eskaintzen zituen «Ramon Mur» sinatzen duen batek eta espertoek «mahai baten inguruan hitzegitea» proposatzen dutela adierazten zuen, erakunde armatuarekin alegia.

Negoziaketa eta kolaborazioa betiko prolemak

Badirudi ETArekin geldieraztea eta delako kontrapartida politikoen trukean aztertzen. Sir Clive Rose ingelesak badaki Ipar Irlandan IRArekin negoziatu zen eta gero militarrek berek hautsi zuten tregoarekin berrituz. Horretaz, kaleratu berria den bigarren «Larrun» aldizkarian ematen diren hainbat xehetasun jakingarriak dira.

Bost espertoen artean bigarren «gizon gogorra» den Hans Joseph Horchemek berriz, ARGIA honetan bertan duela hilabete batzuetan

Nazio Autonomia eskatzen zen 1978an.
Zer eskatuko da 1986an?

dossier batean argitzen zena irakurrita, egunkari alemanetan esplikatua du ETA suntsitzeko bidea zein den: erakundea setiatu, barruan zatiketak sortu erazi, Autonomia sendotu, eta nazionalista moderatuen eta Estatua-ren arteko kolaborazio antiterrorista areagotu.

Prentsa munduan bezala politikoen artean ere irudipen nagusia da espertoen informeak ezer berri gutxi ekarriko duela gure egoeraren ulermenean. Esperto horietako batzuk Madrilgo agintearekin aspalditik ari dira kolaboratzen, eta beren laguntzak jadanik fruituak emanak ditu ZEN planean eta abar.

Plan berrian PNVri eta berak kontrolatzen duen autonomiari proposatzen zaion paperean egon daiteke interesik handiena. Ertzantza, adibidez, noruntz joango da? Eugenio Ibarzabalek berak, dena den, abisatua du plan osoa ez dela argitara emanen, eta ziurrenik proposamenik interesgarrienak ezkutuan geratuko zaizkigu.

PNVren Aberri Egun zatikatua

Planak plan, Euskal Herriak prolemez beterik jarraitzen du, eta hori da benetan konpondu beharrekoa. Aukera politiko ezberdinen «errealismo» eta «utopien» gainetik, beren buruak nazionalistatzat dauzkaten indar eta taldeek Euskal Herria zatitua eta behar hainako autonomia lortu gabe ikusten dute, krisi ekonomiko sakon batean murgildurik egoiteaz gain. Horren lekuko izanen da aurtengo Aberri Eguna ere.

PNVk bere zatiketa erakutsiaz emanen dio aurre egun honi. Eus-

kadi Buru Batzarrek Bilborako deia egina du jadanik, eta Arabako aparatoak ere haruntza joko duela pentsatu behar da, orobat Nafarroan sail ofizialistarekin geratu direnak ere. «Alderdi Eguna»ren ondoren aste-kari honetan haren kronika egin genuenok interes handiz segituko dugu «La Casilla»n izango diren hitzaldien mamia.

Gipuzkoako aparatoak, Garaikoetxearen saileko jeltkideek kontrolatua, Donostiako Belodromorako deia egiten du. Sektore honek urrats berri bat emateko erabakia erakusten du, eta batez ere Karlos Garaikoetxearen hitzaldiak eman lezake hurrengo hilabeteetan egiten saiatuko den politikaren berri. Hauteskundeetarako lehiaketan sartzen ari gara, eta hauek lejislatiboak diren arren, —ez dago Komunitate Autonomoko agintea jo-koan, Madrilgo ordezkari baina— PNV barruan ondoko hilabeteetan aldaketak gertatu behar dute.

Nafarroako jeltkide espulsatuek, aldiz, beren ospakizunak Beran egingo dituzte. Koldo Amezketaren inguruan, eta Garaikoetxeak alderdia berriro kontrolatu dezan itxaropen-ean, koerente jarraitzen saiatzen da mila afiliatu inguru biltzen duen taldea.

Arzalluzek gidatzen duen aparatoak, ordea, egunez egun demostra-

tzen du neurri horretako istilu bat enkistaturik mantentzeko gai dela, baita Gipuzkoako haserrearen leher-tzen ez uzteko ere, eta bide batez Gobernu bat funtzionamenduan edukitzeko. Bi sektoreek Aberri Egu-nean egingo dituzten hitzaldiek mar-katuko dute ea bi bide politiko ez-berdin zehazten diren ala ez.

Nafarroan egingo du, bestalde, Herri Batasunak ere bere Aberri Eguna, hiruñean, azken urteotako aukera errepikatuz. Ezker abertzaleko giroetan bazebilen azken asteotan beste zurrumurru bat, muga in-gururako deia egingo ote zen alegia, Irun edo Hondarribiara, baina azke-nean Iruñea aukeratu da «Nazio bat gara. Euskadi aurrera» kontsignare-kin.

OTANi buruzko erreferendumean Hego Euskadi maila osoan lortutako ezezko maioritarioaren ondorioz, eu-foria betean prestatzen da Iruñeko-a. Giro hori bera da Auzolan taldea ere Iruñerako deia egitera bultzatua. «Argi eta garbi, Nafarroa Euskadi da» hartu dute lematzat, eta OTA-Nen kontrako ezetzaren inguruan lu-rralde hartan bizi den optimismoari heldu nahi litzaioke hortik ere.

Auzolan ere Iruñera eta Euskadiko Ezkerra Zarautzen

Barne krisi betean dabil Auzolan taldea, eta Iruñekoarekin Nafarroako

Bilbon, Donostian, Beran, Iruñean, eta Iparraldean Ustaritzen. Zatiketa baino blokajea ere bai.

Irlandarekin batera ospatzen dugu Aberri Eguna ahaztuxea dugun arren.

taldearen tesia indartzea nahiko lukete. Komunitate Autonomoan, eta Gipuzkoan batik bat, ia deusetara apaldua dago Auzolan; espazioa bilatu ezinik, edo ongi bete ezinik, baina hasiera batean kalkulatzeko ziren mugimenduak ez dira sortu taldearen inguruan.

Nafarroan, aldiz, esperantza gehiago du taldeak. Iruñean batez ere ongi kokatua dago, eta ez da kasualitatea OTANi buruzko kanpainak pintaketak batez ere Nafarroan aurkitzea. Herri Batasunak instituzioetan parte hartu nahi ez duenez, eta

PNV zulotik atera ezinean ikusita, hurrengo hauteskundeetan zerbait lortzeko posibilitatea ikusten da.

Euskadiko Ezkerra ere, hauteskundeak gainera datozela, ezkerraren alorrean jendea biltzeko ahalegin batean harrapatzen du Aberri Eguna. Zarautzen izanen da EErena, eta beren lema berriz, azken denboretan, eta OTANen kasuan batik bat, erabili dena: bakea. Juxtu astebete lehenago, ezkerraren bilketa baterako zenbait puntu proposatu ditu, torturaren kontra, giza eskubideen alde eta beste. PCE eta EPKren krisi be-

tean iristen delarik, fruituak ondoko hilabeteetan ikusiko dira.

Iparraldekoak Ustaritzen gehienak, batzuk PNVkoekin

Ipar Euskadiko abertzaleek berri beren zita Ustaritzerako dute. Hare, Hegoaldean bezala nahiko berandu arte zalantza eta zurrumurruak izan ziren non ospatuko zenaz Hendaia eta Donibane Garazi aipatu zirelarik. Azkenean, Ustaritzen, kostaren eta barnekaldearen bide erdian, Iparraldeko Aberri Eguna ezagutzen ez dituen hegotarrari aski bitxi egingen zaio hango giroa, zertarako esplikatzeko hasi.

Abertzale ipartar guztiak, halere, ez dira izango Ustaritzen, PNV inguruko jendearen ordezkaritza bat, edo bi, agian. Hegoaldean izanen dira Prentsak aipatu berria du Bidasoaren haraindian ere PNV inguruko jendea —ofizialki PNVrik ez da Ipar Euskadin— bitan zatitua dela. «Ager» aldizkariaren ingurukoak, Ximur Haran eta abar, Arzalluzen, eta aparatoaren aldekoak lirateke. Azkarneko alkate Luberrigak iragarria du Garaikoetxearekin izanen dela.

Horra aspaldietan nahasirik dabilen abertzalegoaren ispilu izango den Aberri Egunaren panorama. Bost esperto atzerriar aldamenetik zeletan, eta begien aurrean udazkeneko hauteskundeak.

Iñaki ZUBIONDO

ARGIAREN HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT

IZEN DEITURAK

HELBIDEA

Telefonoa

Herria

Probintzia

Banku edo Aurrezki Kutxa

Sukurtsala

Zenbakia

SINADURA

Ipar Euskadiko abertzaleek badute zer eztabaidaturik Ustaritzen

Pasata gero igertzea erreza dela aurpegiratu dakiguke, baina esan daiteke EMA kalkulo optimisten eta pesimisten erdibidean geratu dela hauteskundeotan. Horra: zerrenda abertzale bat, EHAS, azken aldiz aurkeztu zeneko xifreak piska batez gaintitu eta boto batzuk gehiago bildu, emaitzen zerrendan dignitatez agertu, baina aldi berean igoera ikusgarriarik erdietsi ez. Hemendik aintzineratzen lana.

Ezker Mugimendu Abertzalearen emaitzak ikusi eta Hegoaldean OTANi buruzko erreferendumarekin alderatzen zizkigun kazetari adiskide batek. Hegoaldean, zenbat eta herria euskaldunago OTANen kontrako boto gehiago; Ipar Euskadin, zenbat eta herria euskaldunago, EMAREN presentzia nabarmenago.

Hola lortu du EMAk Ipar Euskadi mailan lejislatiboetan bezala errejionaletan %5a doi-doi harrapatzea. Orain, zifra horretan aurkitzen ditugu mutur batean Miarritzeko %1,90, Baionako %2,78, Donibane Garaiziko %4,10, Donibane Garaiziko %7,79, Baigorri aldeko %11,91 eta... Gamartako %25a. Kostaldeko militanteak martxoaren 16ko gauean burua makurtuta eta aski etsiturik zebiltzen bitartean («baziuridik abertzaleok azken urteotan egin dugun guztia deusetarako izan dela»), zenbait kazetarik komentatzen zuen gau berean polizien buruek beren arran-

gura ezin zutela ezkutatu, batez ere Baxenafarroako boto abertzaleen berri jakindakoan.

EHASen garaietan gertatu zenaren alderantziz, oraingoan EMAk ez zuen bere atzetik abertzale ezkertiar guztien unanimitaterik, are gutxiago abertzale guztiena. Herri Taldeen eta Iparretarren estrategiarekin ados ez datozen militante bat baino gehiagok publikoki EMARI lagunduko ziola iragarria zuen arren, beste askok abstentitzea nahiago zutela adierazi zuen, «Enbata»ko gutun eta artikuluetan ikusi den legez.

Abstentzio guzti horiekin ere, IKren atentatu bat tarteko zela, eta Destraderen absoluzioarekin, hor daude EMAREN botoak. Populazio euskaldun eta baserri girokoan dago ongien sustraitua, horien arauera, abertzalegoa Ipar Euskadin. Aldiz, Ipar Euskadiko biztanlegoa gero eta gehiago biltzen duen kostaldean, MAB horretan batik bat (Miarritze-

Angelu-Baiona), bere presentzia ahula da.

Horra lehendabiziko erreflexio gaia: zer egin kostaldean nagusitzeko? Militante batek komentatzen zigun erabaki beharra dagoela horko biztanle kanpotar eta zaharkituekin ze bide hartu: edo Hegoaldean abertzalegoak aspalditik hartu duena, kanpotarrak integratzea, edo Kortzikakoena, «I francesi fora!» eta kanpotarrak beren herrira doazela.

Zenbat abertzale abstentitu da?

Bere kontra agertu direnek ere aitoritu beharko dute EMAk Herri Taldeen eta Laguntzakoen botoak baino gehiago bildu dituela. Zerrendetan eta mitinetan ikusi direnei begiratu besterik ez dago. Edo HTrik ez zen eskualdetan lortutako botoak, Zuberorako kasu baterako. Iparraldeko abertzaletasunaren erdian kokatu da, beraz, EMA.

Baina hainbat kalkulo ere optimistegi suertatu zaizkie. Baionan, «Bayonne Capitale» zerrendak lortu zuenaren erdia eskuratu du. Beraz: abertzale guztiak mobilizatu zituen EHAS haren garaitik abertzalegoa ugaritu egin dela, abstentzio inportante bat izan dela... eta agian Luberriagaren operazioarentzako espazioa badela.

Eta hemendik aurrera? Leku askotatik esan denez, EMAk bere estrategia finkatu behar du, eta horretan hauteskunde ondorenerako utzi dira erabakitzeke bi gai mamitsuenak. Bata: departamendua, autonomi estatutoa, ala zer? Bita: IKren borroka armatua zer? Orain artean ikuspegi ezberdinen artean lortutako kontentsua mantendu ala EMA hautsi, horra ondoko hilabeteetan garbitu beharko den alternatiba. Alternatiba erabakitzeke, IKkoen jarrerak zer esan handia izango du, ea bere ekin-tzak geratzen dituen, denek onartzeko mailan mantentzen dituen ala bere bidetik jarraitu nahiago duen, alegia.

Azken urteotan frantsesek abertzaleekiko entseatu duten kriminalizazio erasoari ondo eutsiaren eta zatikatzearen gainetik funtzionatu duen plataforma bat lortuaren pozez ospatuko da Ustaritzeko Aberri Eguna. Ipar Euskadin benetan protagonismoa nola hartu eta Hego Euskadiko abertzaleekin, batez ere errefuxiatuekin, harremanak nola normaldu. Zer eskaturik eta zer hitzeginik bada Ustaritzerako.

besteak beste

Lehen ministroak atontzen du. «Zeintzunahi izanda ere hipotesisak... gobernua gobernatzen utzi behar dut eta utzi egingo dut. (...) Zeinnahi izanda ere, nik frantziar herriak emango didan —bere buruari emango dion— gehiengo hartuko dut eta gehiengo horrexekin zuzendu beharko ditut Frantziaren arazoak. (...) Hautesleek Gehiengo argia, itxuraz argiro zehaztua, medio horrexetatik sortutako norbait aukeratzea da nire betebeharrak. (...) Errepublikako lehendakariak berak nahi duena izendatzen du lehen ministrari eta lehen ministrari horrek berorrek atontzen ditu zerak bere gehiengo osagarri ezberdinekin batera, zelan goberna dezakeen jakin dezan. (...) Ez du inork ere nire ordezkari izendatuko lehen ministraria, sinetsi ezadazue. (...) Ondo ulertuta, *L'Assemblée Nationale* horretan gehiengo lortzeko aukera guztiak dituen nor eedo nor izendatu behar da; gehien bat zentsura zein konfidantza botua prosatuko bada ere».

Mitterrand jaunak beste zera ere erantsi du:

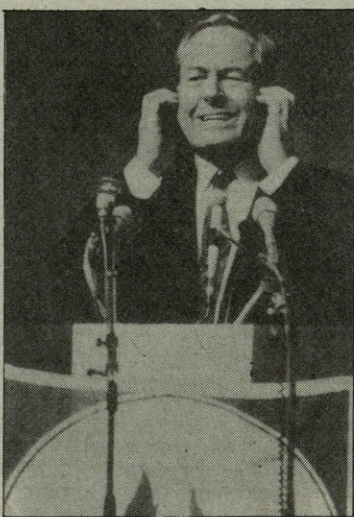
«Ez zaio baldintzarik ezartzen Errepublikako lehendakariari (...) Gorrarena egiten dut oraingo une honetan».

Fantomas. Telefono hotsa goizaldean Le Mondera. Fabien da, anonimoa, berriro, P.C.ren barruko dokumentuak argitaratzen dituen liburu biren egile moztatuak bere eretzia botatzen du martxoaren hamazazpian: *aurretiz itxaron bezala* dio berak P.C.ren erorpen libreak aurrera segitzen du. *Ekintza adoretzu bakarrera jo beharrean zuzendaritzaren dimisia blokean herri komunista urteza du gurago zuzendaritzak. Hala ere %10 Habana da lehendakariartzarako hauteskundeetan P.C.k itxaroten daukanaren aldean. Georges Marchais izango delarik hautagaia —itxarotekoa den bezala— PCFk %5era joko du. Ez badu zera egiten behintzat... Ez badu zera egiten. «Fantomas» —holaxe esaten dio Marchais jaunak— izendatu partiduko Idazkari Orokorra, oraingoa-ren ordezkari.*

Le Monde, martxoaren 18. (zati biak)

mundua ez da borobila

Ez gaitu Le Penek harritu

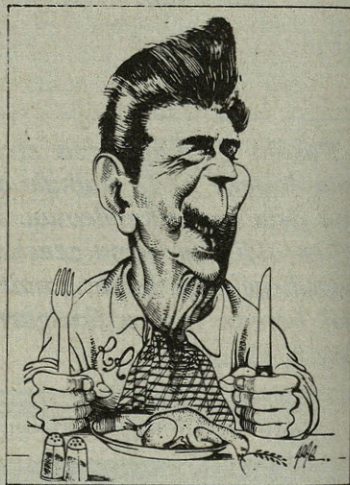

Frantzialdean izen diren hauteskundeetan izugarria izan da eskuma faxistak izan duen gorakada. Azterlari politiko gehientsuenak fenomenoaren azalean geratu izan dira halako gertaerari ekitean. Faxismoaren gorakadak sustrai sakonak ditu Frantzian. Arrazakeriak sekulako arrakasta lortu du krisiladian, kanpotik langileei leporatzea beronen errua errezena izan baita *txobinismo* berba bera ere asmatu zen lurraldeetan. Eguneroko prentsan agertu ohi dira krimen arrazista lazgarrienak Frantzialdean. Ezkerrak ez du garaiz erantzuten jakin. Aspaldion eratu diren kale ekintzak ez dira arrazakeria eta faxismoaren goraldi indartsuari frena jartzeko gai izan.

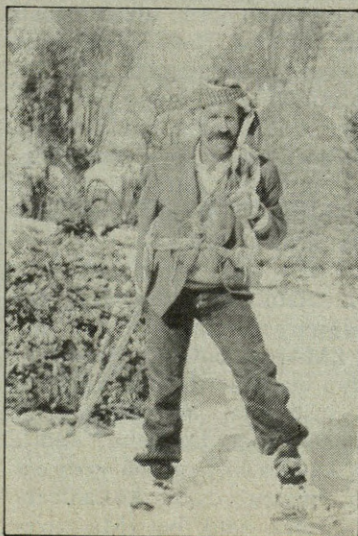
Hara hor ondorioak eta ezkerren errespontsabilitateak.

Otsoak ikaratzen dituen ardia

Gogoratzen ote zarete Paco Ibañezek kantatzen zuen harako kanta harekin? Reagan presidenteak kontreei laguntzeko Kongresuaren baimena bila dabilelarik edozein argudiori ekiteko prest agertze zaigu. Azkenean Nicaragua mehatxugarria dela AEBentzara adierazi du. Bere aldetik Gobernu Sandinistak, yankieek jarrera horretan segituz gero, SESBari eskatuko dizkiola armak agindu du. Bestalde Nicaraguaren hain lagunak ei ziren espainiar sozialistek ez dute ezer egiten, alderantziz baino. Sandinistekiko jarrera gero eta susmagarriagoa da PSOEn gobernuan. Laguntza lortu ala ez eta Felipearen demagogiak gorabehera, zantzarik ere ez CIAk sekretupean ere gogotsu eutsiko diola kontren gerra zikinari.

Kurduak ere Aberri Eguna

Kurduak heuren aberri eguna ospatzen dute, euskaldunok eta beste hainbat herriek legez, errepresioaren pean. Kurduen aberri eguna Martxoaren hogeita batean izan ohi da. Geure egunetiktik ez hain urrun, ikusten denez. Egun horretan bazkari berezi tradizionala eta jaia egiten ei dute Kurdistaldean. Ea da folkorea, aldiz, irazkin honen zergatikoa, hurrengo beste hau baino. I hazko martxoaren hogeitabatean sortu zela ERNK (Kurdistanen Askapenerako Fronte Nazionala) delako erakundea. Fronte honek borroka armatuan dihardu Turkia aldeko Kurdistanen eta dagoenerako ahinbat ekintz armatu burutu du. Argiak jakitea izan duenez, hastear dugun udaberri honetatik aurrera ugaritu egingo ei dira hango borroka-erikiko berriak nazioarteko prentsan gogorik eustekotan dagoz eta.

Olof Palmeren hilketa eta hiletak

SUEDIAN Martxoaren hamboosterarte itxaron dute Olof Palmeren hiletak egiteko, egun horretako albistegiekin aspertzearaino errepikatuz jakin arizi zigutenez. Denbora zatitxo horretan, hilketatik honakoan, ez dugu garrantziakoago datekeen beste hura jakiterik izan, hots, nork hil zuen politikari sozialdemokrata ospetsua. Moeta eta kolere guztiko taldeek erreibindikatu dutelarik atentatua, gauza pareta geratzen da argi baino argiago.

Bat, Estatu Espainolean erreferenduma hasita baino ez zegoenean hil zutela Olof Palme; eta esaten duteenez Estatu Espainola OTANen sar-

tzearen kontrakoa ei zen zorioneko Palme hori. Beraz, mesede ikaragarria egin dio F.Gonzalezi Palmere-nak egiteak. Ez dakigu baina Herio bide du lagun *laguntxo* horrek, aurrerago Otanen aurka zegoen Tierno jauna ere eraman bait zion.

Bi, hainbat Estatuburu bildu delarik Estokolmon, baten batek, urak beraren errotara erakarri guraz edo, *terrorismoaren aurkako europar frontea* edo antzeko proposatu du, Olof Palmeren heriotzak eragindako konrontearen alde jokatzuz. Honetan ere Felipe aurrerarlari nagusia, TVEk esan zuenaren arabera behintzat. Europaldean, ostera, beharbada ondo apuntatu dute zer eman duen erreferendumak Hego Euskal Herrian eta zer gainontzeko lurraldeetan. Edozein gobernuak, sasi ezkerrekoak zein eskumakoak, ez du hemengo arazoa nazioarteko fronte bidez konpontzerik lortuko, kanpotikoak barik barrukoak eragindakoa bait da hemengoak. Ulertuko ote dute egia errez hori European?

Dena dela gauza bat dago garbi, zera, norbaiten eskuek hariak mogitzen dituztela, badaezpada ere. Ez dakit noren eskuak diren, baina bai, ostera, nori egiten dioten mesede. Eta usain txarra hartzen diot. Eta izen bat bururatzen zait. Eta ez dut izenik esan gura.

largabistarekin

Mariano Aguirre
De Hiroshima a los euromisiles

De Hiroshima a los misiles.

OTANni buruzko erreferendumaren ondoren ere erakunde horren aurka urteetan egin beharko dugulakoan gaudelarik, ez zaigu txarto etorriko ahalik eta harma gehinenak eskuratzea, *praxis* delakoaren mailan ezezik teorikoan ere. *Tecnos* argitaletxeak kaleratu du *De Hiroshima a los euromisiles* Mariano Agirreren liburua. Liburu ondo osa-

tua da, lagunok, zazpi ataletan hainbat aurreritzi apurtu ondoren —*los mitos del poderio sovietico*— duzue atal baten titulua— gehigarri ezin interesgarriak datoz. Halako liburuaren abalik hoberena bibliografia izaten dela eta, azkenean ezin zabalkiago eskeintzen zaigu gaiaren inguruko liburuen zerrenda. Liburu mamitsu honek Euskal Herriari egokitzea baino ez du falta. Badakizue lan hori ez digutela kanpoan egingo. Geuk ala inork ez. Ekin, bada, ekinari.

E. JIMENEZ

aparteko lerroan

Deskoloniza- zioaren zama

Bigarren Mundu Gerraren ostean prozesu nagusi bi eman dira, besteen artean, sekulako eragina dutenak gaurko politikan. Batetik deskolonizazio prozesuek aurrera egin dute. Bestetik, azaleko lotura barik, alderdi sozialistak nagusitu dira Mendebal Europako Parlamentu askotan. Deskolonizazio prozesu txarto buruteek sekulako zama suposatzen dute aintzinako potentzia kolonizatzaileen gobernuentzat. Gobernu sozialistek ez dute zama hori arintzen jakin. Estatu Espainolak erdipurdiko deskolonizazioa burutu zuen Saharan eta hara hor ondorioak: RASDko indar harmatua den Fronte Polisario delakoa hamar urtetako borrokan sartuta eta dirudienez beste makinatxo bat urtetarako. PSOEko sozialdemokratek ez dute arazoa konpontzen jakin eta lehendik okertorritakoa are okerrago geratu da heuren eskuetan izan ondoren. Marruekos ei da Estatu Espainolaren etsaia. Zergatik baina? Ceuta eta Melilla deskolonizatu barik dagozelako. Hara hor gakoa.

Laster iragango da sozialdemokraten txanda European, antza, Frantziako hauteskondeek erakusten dutenez. Ixarrotekoa ote zen Frantziako sozialistek deskolonizatu egingo zituztela itsasoaz haruntzako lurralde frantsestua? Argelian gertatu zenari begirtzea baino ez daukagu erantzuna jakiteko. Ez. Bada sasoia Eropako langileak zera jakin dezaten, deskolonizatze prozesu txarto buruteek jasan dituzten herriak heuren aukerako egunaren zai bizi direla. Goizago edo beranduago amore eman beharko dute potentziek edo leher egingo du egoerak. Egun horretan potentzietako semealabon odola isuri araziko dute terrorista hutsak baino besterik ez ei diren Kanakek, Gudaluparrek, Zeutiar Musulmanek... Ea nork eskegitzen dion txintxirrina katuari. Ea nor ausartzen den Zeuta, Melilla, Kanarias, Guadalupe, Martinika... ez direla Europa militarrei esaten. Ea nor ausartzen den zerrendan hesagonoko eta zezen larruko herri zapalduak sartzen. Ea nork galazo dezakeen odola isurtzea. Ea.

E. JIMENEZ

Urteroko igel nabarren pasa edo errunaldian

Euskal Herriko

igel nabarrak

desagertzeko zorian

Aurten, urtero bezala, hasiko da gure mendietan igel nabarren 'pasa' edo errunaldia. Urtero bezala ere ehiztariek milaka igel garbituko dute bere hankak dastatzeko. Ohitura honek ez dio mesede haundirik egiten igel gizarajoari.

igel gorria; igel nabarren artean normalena basoetan.

Basoigel gorria (rana temporaria), igel nabarrarik haundiena da. Luze-
ran 10 zm. dauzka, eta itxura gordina; bere koloretasuna aldakorra da oso, normalean horiska eta beltz nabarrak direlarik gehien erakusten dituenak. Eztarria griska edo argia izan ohi da. Buruko bi aldetan lohiz beltz bat dauka, antifaz antzekoa. Besaburuen artean 'V' arre bat du. Bizkarraldean marra luzeak.

Basoigel gorria urtean zehar leho-
rrean bizi ohi da, baina beste anfi-
bioen antzera ura behar du birsor-
kuntzarako.

'Pasa' denean, ehiztariak adi

Urtarrilaren erdialdera hasten da 'pasa' delakoa zenbait lekutan (Ur-
basa eta Bikuñan adibidez). Herpe-
tologo batzuek diotenez basoigel go-
rriak elurretan has daitezke
birsorkuntzan. Nahiko dute idoe-
tako ura izotz eta elurraz garbi ego-
tea arrautzak erruntzeko. Halaz ere
Iratiko basoigel gorriak adibidez,
Pantxo Purroi zoologoak dioenez,
martxoa arte ez dira esnatzen ne-
guko lertargiatik. Garai honetan has-
ten dira ohizko idoi eta erreketarantz

urbiltzen. Leku hauek oso jakinak
izanik, gerta daiteke pagadi bateko
igel guztiak aintzira berera bertara-
tzea. Gero, urtean zehar igelak paga-
diko bazter guztietara zabalduko
dira.

Nola ez, ezinezkoa zen igelak pa-
kean uztea, eta orain urte batzu hasi
ziren basoigel gorriekin sarraski ma-
siboak. Nafarrak izan dira orain ar-
tean garaile igel gorrien ehizan,
baina Araba, gipuzkoa eta Bizkaian
igel-garbitzaile ugari ari da trebatzen
azken honetan. Iparraldeko egoera
ez dut ezagutzen baina seguruenik
Hegoaldearen pareko izanen dela
uste dut.

Alemania eta Suizan naturzaleak
hasi dira igelen aldeko kanpainetan,
eta ez haien lurraldetakoengatik,
Bangladesh eta Asiako alde baizik.
Nonbait, Asiatik 200 milioi igel bi-
daltzen omen da urtero Europa,
EEBB eta Australiara, txitxizotzak
egin eta 'gourmet' delakoen sabela
betetzeko. Hain urrun jo gabe, Eus-
kal Herrian bertan igelek gorriak
ikusten dituzte.

Gozo gozo daudela, orduan arriskua

Zein da basoigel gorriaren ehiza-
ren prolemarik larriena? Argi dago.
Ehiza animalien biologiaren oso une
delikatuan gertatzen da. Baso bateko
igel guztiak idoi batetan elkartzen
direnean ehiztarien eraginak zein
ondorio dakartzan erraz da asma-
tzen. Zenbait ehiztarik hankak dasta-
tzeko hiltzen ditu igelak. Beste askok
ordea saldu eta dirua ateratzeko
arrapazten ditu.

Basoigel gorriak harrapatzeko tek-
nikak ez daude oraindik arazturik
oso. Areago, franko primitiboak
dira. Tresna arruntak makila (mu-
turrean iltzea daukala), ateragailua
eta eskua bera ditugu. Harrapatzeko
momentu aproposena igel koitadu
eta axolagabeak txortan dabilza-
neko gauak dira. Horregatik nor-
mala da ehizean farola batekin ariz-
tzea.

Ugaltze garaian basoigel gorriak
tontaldia badaukate, areago gauez
eta argi baten aurrean. Harrapatzeko
errazak dira oso. Normalian, hantxe
bertan galtzen dute igelek askata-
suna, bizia, eta noski, atzeko hankak,
artazietaz ebakirik. Hau gutxi bazen,
gure ehiztari ausartiak haien go-
mazko botekin idoiko punta batetik
bestera mugitzen dira korrikan, sal-
toka eta zelataka beharrezkoa bada.

Euskal Herrian bizi diren igel na-
barren moetak hiru dira: Basoigel
gorria, basoigel iberiarra eta basoigel
jauzkaria.

Ugariena basoigel gorria dugu.
Gure baso umeetan bizi da igel biz-
kor hau. Basorik maiteena pagadia
du nahiz eta besteren batzutan gus-
tora bizi den: ariztiak, Bizkaia eta
Gipuzkoako pinudi exotikoetan,
Arabako amezti eta txilardegietan
(Gorbeia mendigunean adibidez).

Horrelaxen igelek errundako arraultzeak zangokatu, lehertu edo hainbeste mugimendurekin uretatik baztertuta geratzen dira. Helduak akabaturik eta arraultzeak apurturik, hara hor espeziearentzat bi hondamen larri.

Arrazoi ugari ehizaren kontra

Nahiz eta basoigel gorriak Euskal Herrian oraindik (baina egunero eta gutxiago) ugari izan, basoigel jauzkari eta basoigel iberiarraren populazioak urriak dira oso, gune mugatuetan kokaturik. Gure hiru igel nabarren desberdintasunak ezaugarri fisiko eta bizileku edo habitat-etan nabarmentzen dira. Hala ere, hiru igel moetak oso antzekoak dira eta habitat berean elkar daitezke. Askotan zaila da igel baten espeziea asmatzea, baita aditu batentzat ere, eta jakina, ehiztari batek ez du pentsatuko zein moetako igela 'operatzen' duen guraizeekin hankak pikatzeko. Guk ez dakigu gustoz nolakoak diren hiru igel nabarrak, baina dirudenez berdin zaie ehiztariari. Ondorioa zera da, igoal igoal akabatzen dela bata hala bestelako igel espeziearekin, inolako kontzientzia prolemarik gabe.

Badago bigarren arrazoi bat. Igel helduak errundu aurretik garbitzen badira, (igelak arraultzeak errundu aurretik harrapatzen bait dituzte) eta uretan dauden arraultzeak apurtuz gero basoigel gorriaren populazioa arrisku gorrian geratzen da. Gainera, eta basurdeak bezain harrapagaitzak ez izanik, urtetik urtera jende gehiago dabil igel ehizan.

Hirugarrenik, igel nabarraren iru espezieak babespekoak dira legalki. Hala agertzen da behintzat BOE delakoan, 1980.ko azaroaren 30an. Dekretu honen arauera hiru igel gorriak, besteren artean, babespeko geratzen dira Estatu osoan eta nosiki, Hego Euskal Herrian. Igel hauen ehiza, harrapatzea, merkaturatzea eta atzerriratzea debekaturik daude. Hau, jakina, bost axola zaie ehiztariari. Erakundeak ere ez dira asko arduratzen igelen egoeraz. Ez denbora edo datu faltan, interes ezagatik baino. Halere gauzatxo batzu egin izan dira igelen alde. Adibidez Nafarroako Diputazioak basoigel gorriaren errundarako idoi batzu hedatu zituen eta txartelak ezarri ehiza debekatuz. Gerora eta zaintzearen faltan, ehiztariak ez dute lekua tronpatzen, mesede baino tranpa bihurtzen

Basaigela iberiana; askoz urria eta hedadura mugatuagokoa Euskal Herrian. Ikusten denez, bi igelak oso antzekoak dira.

direlarik idoi horiek. Hauxe da leku horien "mugatuagotzea".

Eusko Jaurlaritzak bere aldetik atera zuen orain bi urte Euskal Herriko egunkari batzutan ohartxo bitxi eta ttipia, igel nabarrak babespeko 'abere-moeta' direla azaltzeko asmoz. Bertan agertzen ziren hiru igelen izenak euskaraz (oraindik normalizatugabeak), gaztelaniaz eta latinez. Horretaz aparte ohartxo bat beren egoera legala aipatzen. Dirudenez horrela konpontzen da problema. Nahikoa da ohar txiki bat egunkaritan. Nola sinetsi igel ehiztari batek badakienik zer demontre den "rana agil-igel arina-rana dalmantina (basoigel jauzkaria) delako pizti arraro eta exotiko hori? Berezat igel nabarrak igelak dira soilik, denak berdinak dira eta batzutan apo batetik berezteko gorriak ikusten ditu.

Administralgoak azaldu behar digu zeintzu diren babespeko animaliak, zergatik dauden horrela, zein den beren prolematika etab. Egunkarietako ohartxo horiek bitxikeriak besterik ez dira.

Aipatzekoak ere igelek sofritzen dituzten beste prolemak: arrain eta karramarro berde edo arruntaren sarketa artifiziala igelek ugaltzeko erabiltzen dituzten idoi eta aintzira batzutan. Animalia hauek, ordurarte idoi eta aintzira haietan bizi ez zirenak, bertan pilatzen diren zapaburuak jaten dituzte igelen kalterako.

Azken hau Entzia eta Urbasako hainbat lekutan gertatu da.

Egunero eta idoi, erreka eta aintzira gehiago suntsiturik suertatzen dira ohiar bide berriak irekitzeko, baso mozketan edo edozein obra egiteko. Aipagarri ere zenbait lekutako ur kutsadura.

Egoera hau konpontzeko babeserako neurriak beharrezko dira eta administrazioak hartu beharko lituzke. Lehendabizi jendea kontzientziatu beharko litzateke. Erreserba biologikoak ere egin beharrekoak ditugu (Nafarroako hesiak baino zerbait hobexegoa bederen), eta ez bakarrik igel nabarrentzat, baizik eta ur-leku askotako landaredi eta fauna berezi eta interesgarria babesteko. Eusko Jaurlaritzako «Estudio preliminar para la delimitación de zonas a proteger por su interés ecológico, arqueológico (como futuras áreas de esparcimiento, parques naturales etc.) en Araba, Gipuzkoa y Bizkaia» delako ikasketa famatu eta, hemengo ekologisten artean, xelebrean, agertzen da zertxobait gai honi buruz.

Beti bezala ekologistak izan dira lehenak arazoa ikusten, salatzen eta konponbideak bilatzen. Nafarroan talde ugari hasi dira aurrean kanpaina bat zabaldurik baso-igel gorrien alde. Gezurra dirudi, baina gastronomiak ere animalia ezpezie batzuk iraingi egin ditzake Euskal Herrian.

SAIARRE

Munduko Negu Triatlonaren

Txapelketa

Larunbata, martxoak lehena, goizeko 5 terdietan furgoneta baten barruan sei lagun esnatu gara, Grenoblen gaude, ... Munduko txapelketa korritu behar eta hori izan da agian gau osoa erdi esna eta lozakuaren barruan izerditan blai egotearen arrazoia. Ez gara emaitza onik lortzera etorri, baina sekula egin gabeko zerbait probatzea ez da eguneroko aukera izatea.

Arantxa Orbegozo, Triatlon herrikoian. 10. postua lortu zuen emakumezkoen artean, 8 kmtro eskiz, 45 bizikletaz eta laisterka egin beharreko 12 kmtroen azken metroak.

Lerro hauek irakurri baino lehen merezi du Triatlonari buruz ARGIA 1.081.zkian. (Abenduak 8) ateratako artikulua irakurtzea.

Asmo bat besterik ez zenean

Triatlonaren berri aspalditxotik genuen, bizpahiru urte edo, baina gu

eskizaleak ginenez, negukoak zirudien guretzat aproposena; orain hiru hilabete inguru Frantziar aldizkari batetan Neguko Triatlonaren Munduko txapelketaren berri jakin bezain laister... akabo!... kableak nahasten hasi eta bertara joateko planak egiten hasi ginen.

Gure hasierako asmoa, Euskadiko ekipo on bat osatzea zen, horretarako eskia, bizikleta eta korrika egiten duen jendea behar da, eta noski, emaitza ahalik eta onenak lortzeko jenderik onena eman behar da.

Otsailaren azken astean ordea kasualitate batek plan guztia alda arazi zuen, Granadan ospatzekoak ziren Espainiako Fondoko Eski txapelketak eta taldeko puntako eskizaleak behintzat bertara joan behar (emaitza oso onak lortu zituzten gainera, lehen eta bigarren postu bat).

Gauzak honela Angel, Luis, Jose Migel, Dina eta beste batzu ezin Munduko Txapelketara etorri, besteok «bigarren dibisiokoak» ginen... berdin da, gaudenok furgoneta zahar bat hartu eta Grenoblera joango gara geure kontura...

Bertara iritsi gineneko panorama

Egun berean bi proba ospatzen dira:

— Munduko Triatlon txapelketa (20 kmtro eskiz, 98 bizikletaz, 22 korrika).

— Triatlon herrikoia (8 kmtro eskiz, 45 kmtro bizikletaz eta 12 korrika).

Winning Club izeneko taldea da antolatzailea, beronek eratzen ditu Amerika eta Europa aldean egiten diren Triatlon eta kirol probarik gogorrenetakoak, antolatze lanak harelere, 500 pertsona baino gehiagoren laguntza eskatzen du, ez zen inolaz ere txantxetako gauza.

Mikel Amondarain, lehen euskalduna.
46. postuan, 20 km-tro eskiz eta
98 bizikletaz egin
ondoren oinetakoak bste 22 km-tro korrika
egiteko.

Mundu giztiko 18 nazio ziren parte hartzekotan: EEBB, Frantzia, Kanada, Australia, Alemania, Belgika, Holanda, Britainia Handia, Irlanda, Italia, Suiza, Txekoslovakia, Jugoslavia, Austria, Dinamarka, Suomi, Suedia eta gu. Proba luzean 140 partaide ziren eta herrikoian 450tik gora.

Hemendik joan ginenok: Santi Lequona, Migel Angel Plaza, Mikel Amondarain, Josu Iztueta, Munduko txapelketan parte hartzekotan; eta Mikel Amundarain eta Arantxa Orbegozo, Herrikoian ateratzekotan.

Seiok Tolosaldekoak gara, seiok elkar ezagutzen dugu eta guztiontzat hauxe izan da gure lehen Triatlona.

Proba erabat banakakoa da, eta arautegiak beste gauza batzuren artean honela dio:

Eskia: Eski taulak irteeran mar-katu egingo dira eta ezin da eskirik aldatu, helmuga hori egiaztatuko da.

Bizikleta: Norberak konpondu behar ditu bizikletaren aberia eta problema guztiak, ezin da kanpoko laguntzarik onartu, ez dago bata bestearen atzetik, haize babesean joaterik... eta kontuz malda beheakotan, izotza dela eta arriskutsuak gerta daitezke eta...

Laisterka: Hemen korrika, oinez eta «lau ankaz» ibili zintezke, garbi dago, bakoitzak ahal duen bezala bukatu beharko du...

Iritsi da proba eguna

Hasieran esan bezala, goizean goiz hasi genuen eguna, elikadura asko zaindu behar da honelako proba batetan, bai aurretik bai probak dirauen artean... ondo gosaldur nahi eta ezin... lasaitzeko gauzarik onena farre egitea eta umorerik ez galtzea, tripak ere nahasiak, komunera joan etorri ugariak... a ze ekipoa!

Antolatzaileek bi poltza ematen dituzte, batean bizikletarako arropak sartzen dira eta eskia amaitzen den lekuan utzi behar da eta beste poltza korrikarako arropak bizikletaz iristen den lekuan. Laga ditugu.

Gure aldamenean zegoen helikopteroak lurra utzi eta zerurantz altxa zenean, eman zitzaion hasiera Fondoko eski probari, 600 lagun batera irten, eta goiz hotz hartan arnasa berehala berotu zitzaigun.

Azken minutuetatik garbi geneukan, hau ez da norgehiagokako proba bat, hau bakoitzak norberarekiko duen dema bat da... eta honela izan zen 9etan irten, eski lanak bukatu, aldatu eta bizikleta hartu, poltxikoak janariz bete eta elurra zegoen tokitik Grenobleraino 1.000 metrotako desnibela jeitsi behar zen 13 km-trotan, hotza, haizea hezurretaraino, baino bidea garbi, buruan jantzitako kaskoak ere asko lasaitzen du honelako kasotan... 98 km-tro luze dira eta aurretik 20 eskiz eginak dituzunean eta amaitzerakoan beste 22 korrika egin behar direnean luzeago oraindik... Burua hasten da normalki pentsaten ez diren gauzak bururatzten, batzuk onak, besteak ez hain onak... une larriak ere iristen dira, orduan galdezaka hasten zara zeure buruari... iba ondoan doan bide eder batetik doaz azken 20 km-troak, haizeak aurretik jotzen du, ez da inor ikusten zure indarra eta bizikleta besterik ez dituzu helmugara iristeko eta ibaiko ur korrontearen zarata, bide bazterretako zuhaitzetan haize txistua eta zure barruko arnas hotsa besterik ez da entzuten.

Korrika hasi aurretik oinetakoak aldatu eta arropa pixkabat kendu, beste kontrola pasa eta aurrera, honaino iritsiz gero ez aldiagu pott egingo! Banan bana denok bukatu dugu, 7 ordu baino gehiagoko nekea, gosea eta hotza aurpegietan nabari

zaigu, baina zihis gaude, gorputzak, burua lagun badu behintzat, gaur egin duguna baino askoz ere gehiago agunata dezake. Zer oz ote du aguantatzen bizitza galtzeko egoera larri baten aurrean suertatzen bagara.

Irabazlea alemana da, lehenbiziko 25ak ekipo profesioaletan daude, 100.000 franko baino gehiago banatu dira saritan... baina seiok arratsaldeko bostetan berriro elkartu garenean ezin poziago egon, emaitzak ere uste baino hobeak izan dira guretzat: Mikel 46., Migel Angel, 56., Josu 60. eta Santi 70. proba luzean eta beste Mikel 44. orotara eta Aranxa emakumezkoen artean 10. proba herrikoian.

Ameriketara hasi ziren, Europara ekarri zuten eta Triatlona gero eta ezagunagoa ari da egiten, iaz Iparraldean Baiona eta Miarritzen ospatu ziren bi proba eta aurren, go-goan hartu oraintxetik, Ekainaren 29, San Pedro egunez, Donostiako lehen Triatlona 1.500 metro igeri, 65 km-tro. bizikletaz eta 16 korrika. Hiru hilabete gelditzen dira, 50 metro segidan egiteko gauza ez garentzat ere oraindik denbora dago eta esperientziak merezi du. Gure esperientzia badakizue nolako izan den? Mundiala!!

Josu IZTUETA

Grenoble
Isère Chartreuse
1er Mars 1986

**championnat du monde
des triatlons des neiges**

Patronné par **E. LECIERC** Trophée **MAVIC**
et le concours de **France Inter**

TRI-ATHLETE

le dauphiné
LE QUOTIDIEN DU SUD-EST LIBRE

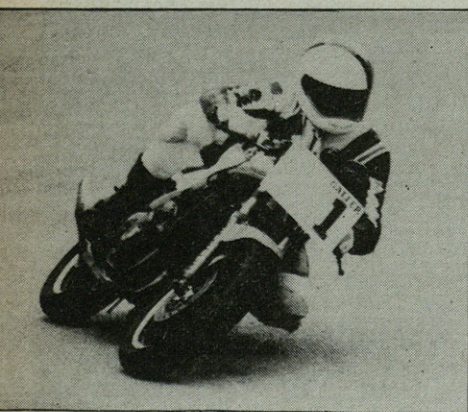
Organisé par: Le Winning Club
L'U.C. Grenoble Cyclo
et le concours de: Département de l'Isère
La ville de Grenoble
L'Union des Foyers de ski de fond de Chartreuse

Anagrama...
140 partaide, 18 nazio

Juan Etxaide pilotoarekin elkarriketan

Etxaide, motorista euskaldun bat azkenik mundialetan

Motoziklismo munduan sartua ez dagoenak ezin du imajinatu, Juan Etxaide pilotoaren kalitatea. Jende gehienaren iritziz, gazte hau estatu mailan dagoen pilotorik hobeenetakoa da, baina promozio txarra eta bere istripu kolezio bikainak karrera moztu diote. Hala eta guztiz aurten mundialetara joateko aukera eskeini diote eta nahiz ta ekipoa eta motorra primerakoa ez izan, azkenik euskaldun honek bere kalitatea erakusteko aukera izango du munduko 250 z.k-ko txapelketan.

in Espainiako txapelketan.

J.E.— Hasieran motokrosa egiten hiru urte pasa nituen. Donostiako motodenda guztien laguntzaz. Heladio, Aiertza... Eta J.L. Astrainekin moto bat erdibana erosi nuen. Totalen bi txapelketa irabazi nituen eta batean bigarrena gelditu.

ARGIA.— Zure ustez motokrosak arazo ekologikorik ba al dakar?

J.E.— Ez, ezta pentsatu ere, gauza bakoitzak bere neurrian izan behar

du, hots, ezin da motoa hartu eta mendia birrintzen hasi. Gaur egun oso zirkuito on eta zainduak daude eta honek ez dio naturari inolako kalterik ekartzen. Gainera industria eta kirola bultzatzen du.

A.— Zer kondizio fisiko behar dira motoz lehiatzeko?

J.E.— Kirolzale grinatsua izatea eta norberaren osasuna zaintzea derigorrezkoa da indar fisikoa eta erreflexu onak ere beharrezkoak dira, eta noski, arina bazara askoz hobeto. Ni orain bertan errejimena egiten ari naiz.

A.— Eta sikikoak?

J.E.— Sikikoak garrantzizkoagoak dira, adibidez irteteen kontzentratu-rik egotea, buruan bakarrik zirkuitoa izan behar duzu eta ez da nekean pentsatu behar, kontzentrazioa erabatekoa izan behar du. Tentsio sikikoa oso gogorra da, fisikoa baino askoz latzagoa.

A.— Motoz lehiatzea garestia al da?

J.E.— Zoriturrez bai. Nik lehengo urtean Espainiako txapelketan nere

soldatiko bi milioiak gastatu nituen, ta maila profesionalera pasatzen zarenean hau benetan garestia da, gauza asko behar dituzulako, adibidez mekanikoak, motorra garatzeko injeniero batek zeharo horretara dedikatu behar du, motorra proba-bankuan sartu, ekipoa arrakasta eta abar, hori dena oso garestia da eta laguntza enpresetan bilatu behar da, beren produktua zure motorrarekin iragar dezaten.

A.— Langile baten semealabak korritzerik ba al du?

J.E.— Eragozpen handia du, ekonomia apal batekin zail baita hastea. Adibidez hor duzu Aiala pilotoa, behoko talde sozialekoa izaki bere fameliari esker korritzen duena. Eta hor dugu Barbe bera bakarrik joaten dena. Lehengo urtean bigarren geratu zen Espainiako Formula III txapelketan eta aurten ezin da atera dirurik ez duelako. Triste eta latza da jakitea berak jarraituko balu nora-bait iritsiko litzatekeela. Kirol hau oso sakrifikatua da, korritzeko buruan motorra besterik ez duzu izan behar eta beste guztia bazter batean utzi.

A.— Italia, Frantzia, Alemanian arazo ekonomiko hau berdina al da?

J.E.— Begira herri hauetan promozio txapelketetan ez dago norberaren motoarekin korritzerik, Yamahak adibidez motorrak jartzen ditu eta parte hartzeko prezio oso egoki batzu, honela jende guztiak korritzeko aukera du eta denbora ona eginez gero finalera eramaten dute. Moto guztiak, hori bai, berdina dira, mekanikoak bezala, berdintasuna egundokoa da eta noski honela harrobia ateratzen dute. Garrantzizkoa da ere promoziozko lehiaketa hauek bukatzen dituztenean, Azzurak Italian egiten duen bezala, federazioko pilotoak Europako txapelketara eramaten ditu, zeharo bultzaturik eta laguntza guztiak emanez. Hau Italia, Frantzia, Ingalterra eta beste herrialde batzuetan egiten da, Europako egoera gurea baino askoz ere hobea da korritu nahi duenarentzat. Hortaz gain zirkuitoak dituzte eta bestalde politikak ez du futbola bakarrik apoiatzen Espainian gertatzen den bezala. Herri hauetan futbola astajendearen kiroltzat hartzen dute eta honen ordez motorrezko kirolak indar handia hartzen ari dira, baina baita beste batzu ere, tenisa, rugbya, golf a esaterako.

Antza mekanikoarekin.

A.— Aurten egin eta lortutakoaren laburpena.

J.E.— Juan Antza nere lagunari esker hasi nintzen serieak korritzen. Hasieran Arbizu motorra alokatu edo alkatatu nuen eta pozik nago erresultatuekin, besteek baino medio gutxiagorekin hor aurrean izan gare-lako baina oso suerte txarra izan dugu eta nik ez dut eskatzen suerte ona izatea, txarra ez izatea baizik. Aurten Lugon istripua izan nuen jendea irteeran oso urduri jarri ze-lako eta istripuaren ondoren gauzak oso gaizki joan zaizkit. (Etxaideren apaltasuna ikaragarria da, bere bu-ruaz zer edo zer esaten badu, zuzenki galdetu zaiolako da)

A.— Diferentzia handia dago 80 edo 500 z/k ko motorraz aritzearen artean?

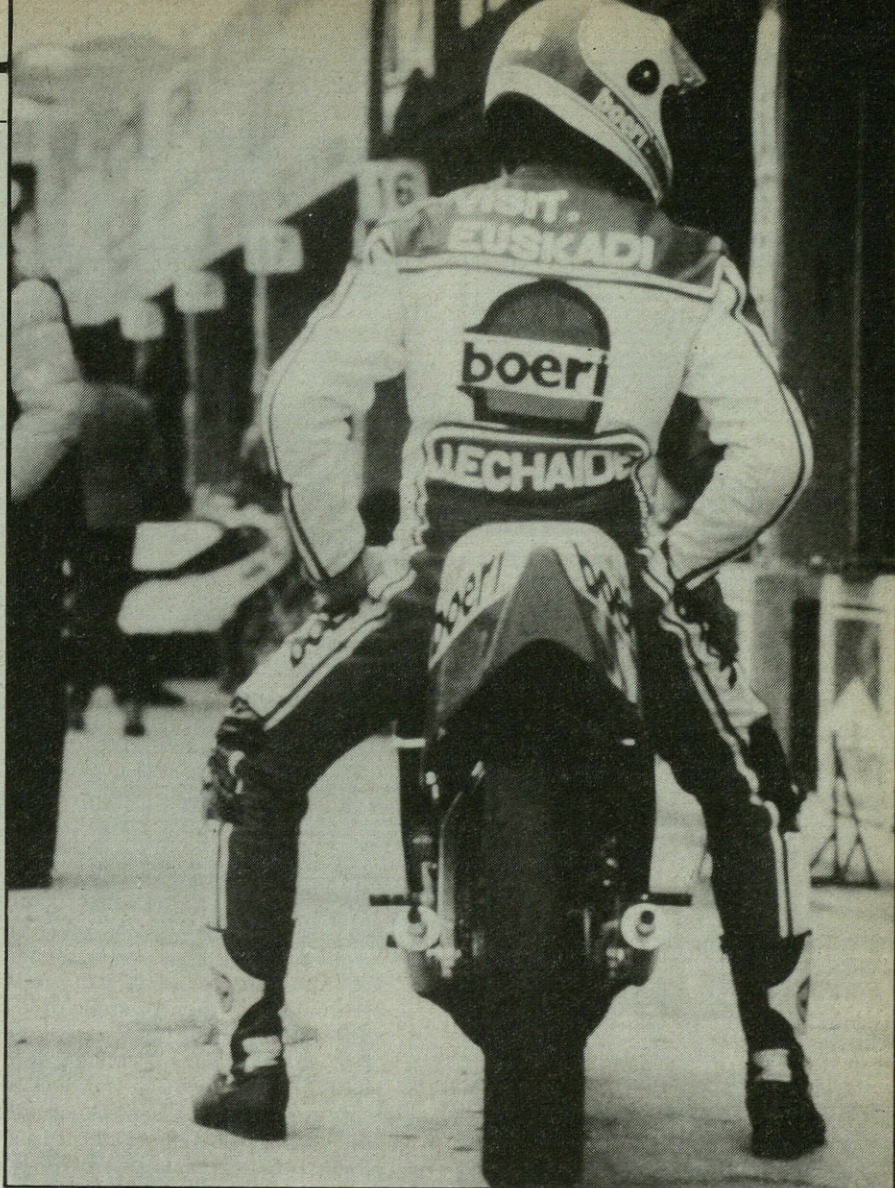
J.E.— Jakina baietz, diferentzia handia da, lehengoan pilotoaren fisi-koa arinagoa da eta konduzitzeko modua fina eta teknikoagoa, akats tiki batengatik abiadura handia gal-tzen duzulako. 500-en ordea fisiko gogorra behar duzu eta zaldi guzti horiekin motorrari ongi erantsia joan behar da. Potentzia handiagoa denez gero akats gehiago izan ahal da. Baina jakina, 500 batekin oso inda-rrean joateko esperientzia ikaraga-ria behar da hanka tartean misil ba-tekin joango bazina bezala da ta.

A.— Nor iduritzen zaizu gaur egun pilotorik trebeena?

J.E.— Neretzat konpletuena Fred-die Spencer da.

A.— Iritsiko al litzateke dagoen le-kura duen laguntza ikaragarria gabe (1.200.000 milioieko presupuestoa, 70 pertsonak osatutako ekipoa, konpu-tagailuak, sendagileak, masajistak...)

J.E.— Ez, dudarik gabe ez litzate-keela erdiraino ere iritsiko, zuk moto arrunta jartzen badiozu hamabiga-rren bukatuko luke, baina gertatzen dena da piloto oso onek jende oso

Publizitatea ere behar izaten da ta...

ona aukeratzen dutela, eta hori da azken finean hemen balio duena.

A.— Spencer-en mailako pilotoak...

J.E.— Bai badira, lehengo urtean Spencerri Antxon Mank-en motoa eman baliote eta honi Spencerrena germaniarrak irabaziko zuen, eta Mank bezala beste zenbait, Eddie Lawson, Gardner, Randy Ma-mola...nere ustez aurten mundialá orekatuagoa egongo da, denak me-kanika berdintsua eramango dute-lako. Urte guzti hauetan gehiena erakutsi duena Kenny Roberts izan da, beti egon izan delako lehengoan artean, eta gaur egun urtez aurreratu samar egon arren, moto on bat ema-nez gero bera aurrean joango da, eta hori gogorra da, urteetan zehar au-rreneko mailan egoten jakitea ez da babalorearen osteguneroko boligra-foa.

A.— Arriskutsua al da motoz ibil-tzea?

J.E.— Egia esateko, bai. Euria ba-duzu adibidez, eta 250 k/o abailetik

gora bazoaz 250 z/k ko moto kaskar batean, frenatzen eta derrapatzen hasi beharra, ez da Kontxatik pasea-tzea bezalakoa. Baina horretan datza bere edertasuna. Hori eskalada beza-lakoa da. Arriskutsua da baina gora iristean pozik asko sentitzen zara.

A.— Pentsatzen al duzu herio-tzean? (Galdera ez zaio gehiegi gus-tatu...)

J.E.— Batzutan pentsatu izan dut, baina ez da kezkatzen nauen zerbait, nahiz hori ebitaezina izan, nik Jara-man duela hiru urte istripu larria izan nuen eta heriotzea oso hurbile-tik ikusiz. UVI-n nintzelarik sendagi-leen elkar hizketak entzuten nituen, ez zekiten ia barrundik lehertua nen-goan, eta kiromanora jetxi nindute-nean komentatzen zuten: hau badoa, hau badoa.

A.— Minik senditzen al zenuen? (Jarraitzen du ukatu nahiean, jakina da motorzaleen artean gai tabua dela)

J.E.— Min ikaragarria benetan, se-kulako oinazea, ez nuen kordea

galdu eta zinez hiltzea desiratzen nuen tortura hura buka zedin.

A.— Motorra droga al da?

J.E.— Ba bai, harrapatzen zaituen droga. Jende askok galdetzen dit ea zergaitik ez dudan bizitza normala egiten, neskakin pasiatu, elurretara joan...hain gaizki pasa ordez, baina barruan daramazun zerbait da, alpinistei edo yogiei gertatzen zaien bezala.

A.— Zertan ari zara orain?

J.E.— Sponsorra bilatzen ari naiz, hots, firma bat bultzatzen zaituena presupuestoa osatzen. Akordio hauek egitea zaila da eta laguntza ofiziala premiazkoa da. Adibidez Sito Pons haurten HONDAn dago, Jordi Pujolek elkar hizketa izan zuelako Honda jaunarekin eta hortaz aparte CAMPSAren laguntza handia lortu zuten.

A.— Nola ikusten duzu motoziklismoa Euskal Herrian, nola promozionatu beharko litzateke?

J.E.— Afizio ikargarria dago baina laguntza ofizialik ez bada ez dago ezer egiterik. Hortaz aparte zirkuitoa beharko litzateke, baina zirkuito ximplea eta ez 2000 milioikoa, berek egin nahi zuten bezala. Adibidez Zumaiako udalak terrenoak eskeini ditu eta hor gauza polit eta merkea egin liteke, katalarrek Kalafaten egin duten bezala.

A.— Arazoak izan al dituzu euskalduna izateagatik?

J.E.— Publikoaren aldetik ez. Zorionez motorra politika eta zikinkeariaren gainean dago. Baina federazioaren aldetik bai, izen emaitzan eta beste zenbait gauzetan.

A.— Egia al da Txillidak kaskoa dekoratu dizula?

J.E.— Txillidak berriro txunditu nau, eta ni oso pozik naiz bere kaskoa eramateagatik. Garuna marraztu zidan kaskoan, adorea pixkat hozteko. Hortaz aparte litografia batzu egin dizkit kaskoaren marrazkiarekin honela dirua atera dezadan munduko txapelketarako.

A.— Beraz aurten munduko txapelketan ikusiko zaitugu?

J.E.— Ba bai, han izango naiz, aurten gainera oso lotua nago gaian, nahiz eta jakin oso gogorra izango dela, hango pilotoak bi, lau edo hamar tenporada daramatzatelako, baina nik ahal dudana egingo dut bost lehengoen artean sartzeko, aurten ez bada hurrengo urteetan.

Mikel MENDIZABAL

GAZTE GINEN

Eskerrik asko anaiok!

ORDUAN, Lizardi aspertzen hasia zelarik, hitz ernerazgarriok jaulki zituen Besteirok: «Ortega Gasset Joseba jaunak du aldi». Ipurkabia sakontxeagotu zuen Lizardik atseginez. Ez diat zorion makala, zion berekiko.

Ordubete t'erdian aritu zen Ortega jauna. Funtsean, Catalunyan badagoela halako askatasun-egarri bat, halako Madridekiko eten-grina bizi bat, kataluinar guztiak mailu batez joak ez diren arren, esan zuena. Eta filosofo ospetsuaren hitz ziniko hauek itzuli zizkigun Lizardik: «Baina Catalunya osoak hala nahi izanda ere ordea, zer? Haiek gu maite ez, baina guk anaitzat baditugu, bidezko al litzateke, gu gehiago izanik, gure nahi hori ez nagusitzea?». Ez ziok gaizki esana, pentsatu zuen Lizardik.

ARESTI bezala kontadore eta poeta zen Lizardik deskribatutako legebiltzar-saio hartan bertan zen Errepublikaren beste idi sakratu bat ere, Unamuno, deputatu. Don Miguelek bazuen kopeta edozertaz ex cathedra aritzeko. Filosofia zen, hain zuzen. Adibidez, abertzaleei buruz: «Nire euskal herriaren izpiritu kolektiboa osatzen duten kalitate ederretakoa da, dudarik gabe, halako ez gaztetasun, baizik haurtasun bat. Euskaldun petoak asko du haurrez (...) Begiramena eta maitasuna dakarkiet, bai, nire sorterriko haurrei; baina, ah!, helduen bizitza zibila kudeatu nahi dutenean, besterik da. Adin mental gabe-koek oso gauza handiak egin ditzakete, baina ez herri bat kudeatu». Honetaz ere ironizatuko zuen Lizardik, ordurak hila izan ez balitz.

BERROGEITAMAR eta zenbait urte joan dira, etorri zaizkigu, halakoak bota zizkigunetik. Mende erdi bat alajaina. Baina artean gure izpiritu kolektiboa batere heldu ez: noizbait behar eta, deliberatu gara azkenik gure politiko nazionalista adin gabekoen tubalismoari entzungor egitera, joan gara zintzo, Unamunok nahi bezala, euskararen mandotik jauzi kolektibo bat eginik, zibilizaziorantz, gaztelania hartu dugu aho batez. Eta zertarako? NO inpertinente bat esateko! Aurrerapenari bizkar egon nahi dugu nonbait...

Baluke gairik Lizardiren ironiak!

Madrideko gomentari politikoez diotenez, Euskadik ez du ikasi oraino estatu-erantzunkizunak hartzea zer den. Urrun gaude heldutasun politikotik. Unamunok luzera hitzegiten bide zuen.

Jauregik, Madridetiko korrejidore moderno honek berriz «Zorionez, Euskal Herria Españaren mendeko da» esan du gure herriaren ezetza deitoratuz. Ortega y Gasset-en argudioak badu indarrak gaur egun: uste baino senide gehiago ditugu euskaldunok ere. Eta gehiengoak nagusi.

ARZALLUS, animalia politiko handi hori ere ez da isilik gelditu, eta «Hemen OTANi ezetza emana ez da ona Euskal Herriarentzat. Joan beharra daukagu Bruselasera eta, gogor egingen digute...». Ez da lehen aldia Arzallusek anaia txikiak bagintu bezala erasiatzen gaituela, aspaldian erabili duen argudioa da erraza dela hemen hau eta bestea eskatzea kalean, baina gero aurregi eman behar dela Madriden... Ezagutzen dugu geure burua, eta badakigu ez dizkiogula sekulan eskertuko geuregatik egiten dituen sakrifizioak eta pairatu behar izaten dituen lotsaldiak. Ez dadila erre. Dimisiona dezala lehen bait lehen.

Gazte izandakoak ginelakoan geunden, baina haurtzaroan omen gaude oraino. Hala digute anaia zeharrek, anaia numerosoek.

Eskerrik asko anaiok! Ez genekien bizitza oso bat genuela aitzinean. Oraindik ere egiten ahal dugu erokeriaren bat!

Koldo IZAGIRRE

Oharra. «Españar legebiltzarrena nere begipean» izendatu zuen Lizardik aipu den artikulua. *Itz-lauz*-en irakur dezake lan eder hau interesatuak, baina ez azken edizioan, ez baita aurkitzen ahal. Guk uste genuen argitalpenak osatuz joaten zirela denboraren poderioz, baina oker gaude. Ikustazu, irakurle sufritua, editoreen zabarkeriaz dihardugunean ez dela jipoizaleak garelakoz.

ABERRI EGUNA 1986
errefuxiatuak

Aberri eguna 1986

EUSKALDUN

ERREFUXIATUEN EGUN

ILUNAK

Usadio bat da jadanik ARGIA n Aberri Egunez zenbaki berezi bat kaleratzea. Independentziari monografiko bat eskaini genion, Nafarroari beste bat, Bizkaiak eraman zuen iazkoaren mamia, eta aurtengoa euskaldunen artean bizi den dramarik gogorrenetako bati eskaini nahi izan diogu: Ipar Euskadira ihesi joan diren errefuxiatu hegotarren egoerara. Duela urte batzuk sinetsiko ez genuen gogortasun puntu bateraino iritsi da beren bizimodua, Estatu Frantsesaren neurrien eta GALEn erasoaren poderioz batik bat. Puntu askotatik ekiten ahal genion gaiari, protagonista asko genituen hautatzeko. Batzuk aukertu ditugu, arazoari bere dimentsio historikoa emateko bezala gaurko egoera ulertzeko eta etorkizunaz argibide batzuk apuntatzeko. Kanpora geratu diren puntuak badira, deportatuena bidenabar, baita kabitu ez zaizkigun pertsonaiak ere, hamasei orrialde beren luzeran motzegi suertatu nonbait. Horra, bada, euskal exilioaren hainbat argibide historiko eta negoziaketa politiko baten zain, gero eta klandestinoago izatera kondenatuak, bizi diren ia zazpirehun euskaldunen dramaren errainu bat.

Jesus Maria Leizaolarekin, beste herbesteratzeaz

«Mitterrand abenturero bat da»

Atzerriratzea, exilioa, errefuxiatuak... aipatzen hastekotan, duela ia mende erdi bat trantze horren erdian aurkitu zen gizon batengana jo nahi izan dugu, Jesus Maria Leizaola Eusko Jaurlaritzako lehendakari-ohiarengana. Beste herbesteratze bat zen, baina herbesteratzea.

ARGIA.— Euskal Herriak azken denboretan ezagutu duen ihesialdirik izugarrienaren lekuko izan zinen gerra garaian Eusko Jaurlaritzatik.

Jesus Maria Leizaola.— Hasteko, Gipuzkoa Francoren mende eroriz zihoan bezala, ehun bat mila lagun joango ziren Bizkai aldera. Fazistek berek bultzatzen zuten jendea, janaritan-eta problema gutxiago izateko. Neri egokitu zitzaidan batez ere haurrak herri txikiago eta baketsuagoetako eskoletan biltzea, baita batzuk Bilbo eta bere inguruetan. Sozialistek zeukaten errefuxiatuen ardurak, eta lan handia egin zuten Jaurlaritzaren barruan.

Gero hortik aterako zen jende asko atzerrira, batez ere gaiso zeudenak. Hirurogei bat mila aterako ziren. Asko Frantzia bildu ziren, Landak, Tarbes eta Toulouse aldean-eta. Batez ere Bartzelona galdu zenean, zeren eta lehenago ahal izan zirenak Bartzelona aldera eramane ziren, Jaurlaritzak ere Bartzelonan zeuzkan bere sail guztiak.

Madrilik jende sail txikiagoak atera ziren. Madrilen euskaldun, edo euskotar, asko bizi ziren, hemengo edozein herritan baino gehiago; 100.000tik gora, eta hemen Bilbo ere ez zen iristen horretara.

A.— Eta Europar zuek egin zineten horren arduradun.

J.M.L.— Residentziak baziren, ikastolak, osasun zerbitzuak... gauza asko egin zen, bai. Azken finean, errefuxiatuak Ameriketara ere bidali ziren: Venezuela, Argentina, Uruguay, Chile, Mexicon asko...

A.— Ondo hartu al zituzten?

J.M.L.— Venezuelan eta Mexicon eta... oso ondo. Oso jende kristaua eta irekia aurkitu zuten. Lehendabiziko euskal meza Mexicon entzun nuen. Hango elizarik dotoreena zeukaten. Oso ondo hartu zituen jendeak, bai.

Mexicora 1960an aurkitu nintzen, Agirre lehendakaria hil zenean. Ezustean etorri zitzaidan, zeren bidaia prestatua zegoen eta Agirre hiltzean neri egokitu zitzaidan. Eta orduan han lehendakaria zenarekin oso ondo konpondu ginen, asko lagundu gintuen, ezagutu dudan politikorik garbienetako bat zen.

Ameriketara ikusi nuenetik, hemen goak oso ondo hartuak dira, eta hango euskaldunek ere hemengo euskaldunak joatea pozik hartzen dute. Hemengoak oso gora igo izan dira, eta dirudun asko aurkitzen dira euskaldun jatorrizkoak, baita elizako agintari handiak ere. Euskaldun izateak badu prestijio bat, eta enbajadoreen artean lehendabizi galdeztzen dutena da «aizu, nere abizena euskalduna al da?».

A.— Oso ondo hartuak izanik, egun ilunagoak ere iritsi zitzaizkizuen. Parisko Eusko Jaurlaritzaren egoitza itxi zutenekoa esate baterako.

J.M.L.— Hori izan zen alemanen okupazioaren denboran emandako sententzia bat eman zelako, etxe hura Espainiako gobernuarena zela adierazten zuena. Ez dakit beste era batera eramane bagenu auzia...

A.— Kuriosoa da garai hartan ere Mitterrand aurkitzea.

J.M.L.— Baina Mitterrandek kendu zigun-eta irratia! Zer esango dizut bada Mitterrandez... edozer gauza. Abenturero bat da.

A.— Urteak pasa eta pasa eta itzuli ezinik, makina bat pentsamendu izanen da...

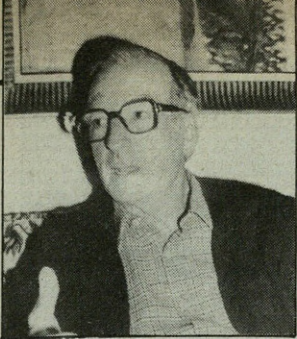
J.M.L.— Begira, ni ez naiz gelditzen atzekoarekin, atzekoa aldatzea ez bait dago gure eskuetan, aurrekoa gureganatzea da gure eginbeharra. Horregatik, ez dut minik gordetzen, eta ez naiz errotzen. Datorrenari begira. Gehiago begiratzin diot zer nola aldatu genezakeen eta nola.

A.— Eta gaur egun zerk ematen dizu min?

J.L.M.— Nafarroako gorabeherak hor daude, eta horiek konpondu behar ditugu. Igaro dena igaro da, haserreak haserreak dira, baina egin behar dena da geroa hobera ekarri. Korapilo handiak daude, baina hirurak bat eginda, eta gauza larriegi eta gehiegitarra eramaten ez baditugu, giroak emango digu zerbait hobeago.

Eusko Jaurlaritzak iheslarietarako Bartzelonan prestatutako bulegoa, 1938an.

Gerra ondorengo
errefuxiatuak

150.000 atzerriratu sortu zituen 36ko gerrateak

Martin Ugalderengana jo dugu gerra ondorengo exilioaren berri jasotzera. Hondarribian hartu gaitu bere etxean. Eserlekutik Bidasoa ikusten dugu bestaldea eta gu gaudenekoa, irrifar gaizto bat balitz bezala, bereizten. Txalupatxoak ur gainean kulunkan bezala hor eraman gaitu historian barrena orduan gertatutakoak gogoraztera. Historiagilearen hostasunez batzutan, gertakizunak bizi izan dituenaren berotasunez bestetan.

1936.eko uztaillean gerra hasi zenean Gipuzkoa izan zen jendea ihes egiten hasi zeneko lehenengo lekuetakoa, estatutik kanpora. «Noski, Nafarroa hartu zuten, Nafarroatik etorri ziren, Oiartzun aldetik, eta Iruna sartu aurretik Pasaia hartu nahi zuten eta hemen sortu ziren bi poltsa bezala. Lehenengo jendea izan zen hemen bertan gerra zetorrela eta ihes egindakoa. Irun irailean hartu zuten. Hortik aldegin zuen jendeak ahal zuen moduan. Kalkulatzen da hiru bat mila pertsona joan zirela orduan».

Hori izan zen iheslari lehendabiziko multzoa. Gero, Arano eta inguru horretatik Tolosa bailara ingurura zentozen tropa frankistak. «Arerioa non zegoen jakitea zen kontua. Andoainen geunden gu eta aita esploradore bezala jarri zuten. Mendira joaten zen ikustera besteak non zeuden jakiteko. Haiek ere beldur ziren seguruenik eta halaxe egon ginen bi hilabetez zai. Non zeuden ez genekien. Gogoratzen naiz Andoaingo lehendabiziko pertsona hil zutenean. Kotxe baten gainean ekarri zuten zerraldia. Gerra hura zen guretzat. Hura arte ez zen hilik ikusi. Inpresio izugarria izan zen guretzat, mutikoskorak ginen eta. Bazetozela eta aitak esan zion amari gauzak jasotzeko, aldegin behar genuela. Gauzak hartzen hasi eta hainbeste ez hartzeko. Zortzi eguneko kontua zela. Halaxe ateratzen ginen oinez Hernani aldera. Han egoten ginen begira

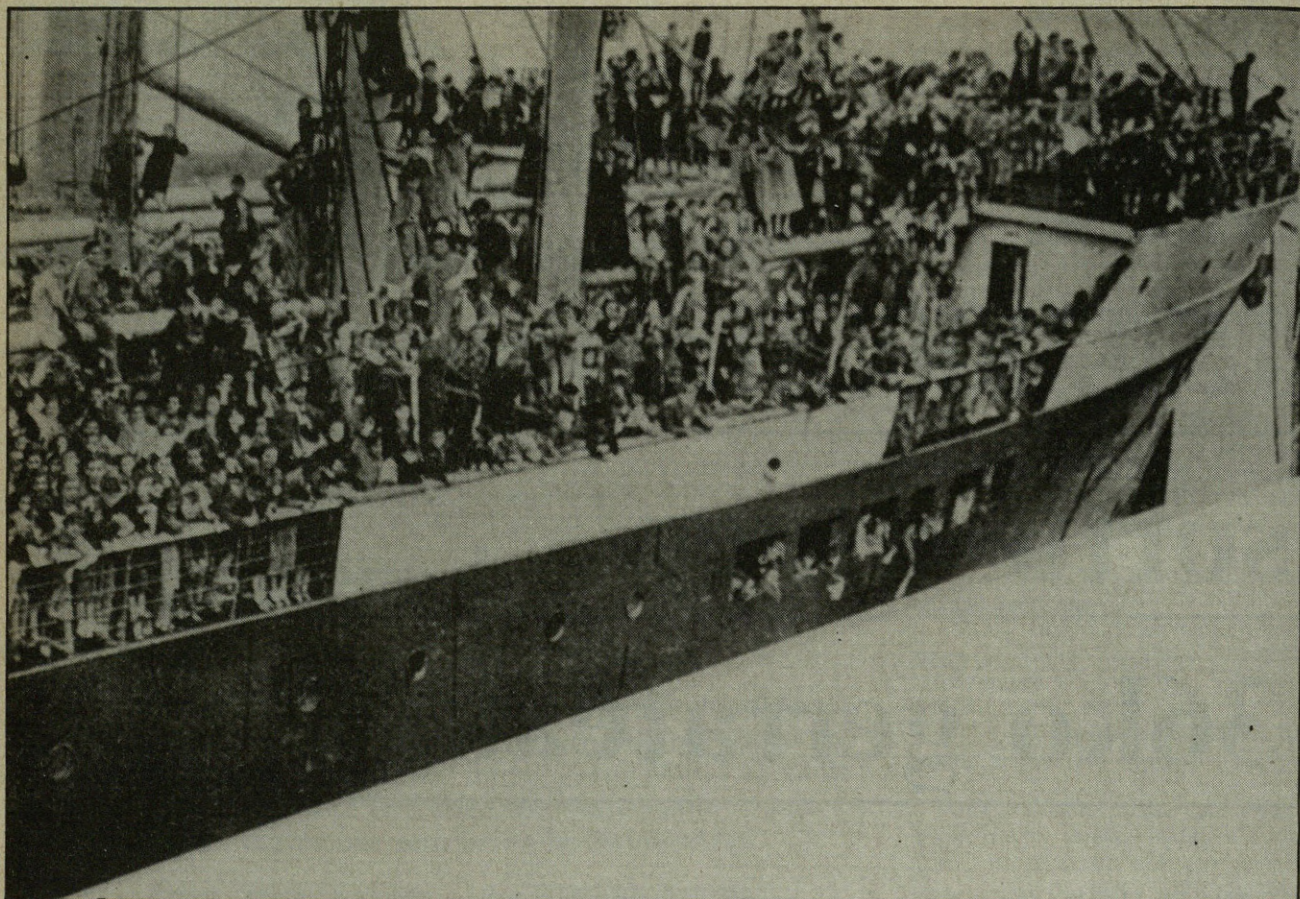
nola hartzen zuten Buruntza, Urnietako beste gain bat... Donostiara joateko asmoa geneukan baina beldurra zegoen ez ote ziren Oriotik ere sartuko eta Donostia aislatuko. Joan ginen Donostiara eta hiru egun baino gehiago ez genituen egin han. Bazentozen».

Bigarren iheslari olatua

Ordurako bigarren ebakuazioa hasia zegoen. Jendea Bizkaia aldera hasi zen ihesean. Kaioietan, automobiletan, oinez... «Kamioi batean gauez, argirik gabe, Mundakara joan ginen eta handik Bilbora. Hemendik jende asko, baina erruz. Gipuzkoa erdia, horrelaxe ateratzen zen. Bilbora. Bilbon egin genuen urtebete. Han geundela hasi ziren bonbardeoak. Esan zuten haurrak eta zaharrak ateratzeko asmoa zegoela. Nere anaiak hamahiru urte zituen orduan. Ez zekiten nora eramango zituzten, baina gerratik kanpora zihoazen. Nere anaia Rusiara eraman zuten».

Bigarren ihesaldi honetan milaka eta milaka izan ziren kanpora bidalitako haurrak. Ondoko koadroan ikus ditzakezue zehaztasun pittin batekin noiz eta zenbat ateratzen ziren. Esan behar oso denbora laburrean egin zela ebakuazioa. Praktikan hilabete bat baino ez zen izan hogeita bost mila lagunetik gora kanpora ateratzeko.

«Ekainaren hamabian ateratzen ginen gu Santander aldera. Mendiz eta amarekin. Aita galdu genuen. Bilbo 19an galdu zen. Santanderren kaian egon ginen hiru egun eta hiru gau barkuaen zain. Hiru barku ingeles agertu ziren azkenean eta ni han ateratzen nintzen. Hiru merkante ziren baina konpondu ginen. Gogoratzen naiz, uda zen, kubieta dena jendez beteta eta behean ezin egona. Letxe kondensada egiten zuten sukaldetan eta usai hark botatzeko gogoa ematen zidan». Hor ere milaka batzuk izan ziren Santandertik ateratzea lortu zutenak. Baina ez zen horretan bukatu iheslarien sasoiak. «Nire aita ateratzen Gijondik. Azkenengo puntatik. Barku bat ja betea zegoela salto egin zuen barrura. Frantziara joan ziren». Haezaz gain barku txikitari ihes egindakoak hartu beharko lirake kontutan.

— Hainbeste aldiz ibili naiz han eta hemen... oso gogorra egiten zait jendea bestaldean dagoen bezala ikustea —.

Bilbotik ateratako haurrak

Bigarren olatu horretan, Bilbotik haurrak atera ziren bereziki.

- 1937. Maiatzak 5, "Habana" ontzian: 2.373 haur
 - "Goizeko Izarra": 500
 - "Carimare": 1.104
 - "Chateau Palmer": 460
 - "Marvia": 243
 - Maiatzak 16, Santurtzitik, "Habana" berriz: 3.673
 - Goizeko Izarra": 504
 - Maiatzak 19, Santurtzitik Britainia Handira: 4.000
 - "Goizeko Izarra": 300
 - Maiatzak 22, Frantziara, "Cabo Corona": 704 haur eta 81 heldu
 - "Galea": 879
 - "Zurriola": 759
 - Belgika
 - Errusia: 1.400
 - Mexiko: 600
 - Maiatzak 31, "Habana": 3.738
 - Ekainak 5, "Habana": 4.200
 - Ekainak 13, "Habana": 4.500
 - "Pluva Saneo": 310
 - "Sidanc"
- 25.918 pertsona guztira bigarren olatu honetan atera zirenak.

Gudariak Santoñan eta Agirre irtenbide bila

Santoñan 40.000 gizon inguru bildu ziren. «Agirrek egin nahi zuena zen gizon haiek handik atera. Valentziara joan zen uztailan Prieto ikustera. Ingalaterrako 30-40 barku ekartzea posible zen galdetu zion. Gizon haiek nola atera? Berak bazuen asmo bat. Prietok esan zion gobernuak erabaki behar zuela. Bartzelonara joan zen gero eta Companysekin egon zen han. Honek esan zion gustora hartuko zituztela han euskaldunak borrokan segitzeko. Ondoren Parisera joan zen. Parisen Delves-ekin egon zen, kanpoarazoetarako ministrariarekin. Agirren asmoa hau zen: 35.000 gizon horiek barkuz Bordelera edo eraman, eta handik, tren berezi batzutan, geratu gabe Catalunya sartzea. Aitzakia, zera, zaurituak zirela. Hori egiten uztea eskatu zion Delves-i».

Prietoren erabakia bueltan jakin zuen. Ezezkoa zen. Frantziakoak ere ezezkoa eman zion Agirreri. Nahiz eta Delves sozialista izan adi omen zegoen ejertzito frantsesa eta ez omen zuten arazorik nahi ejertzitoarekin. Orduan egin zen Santoñako paktoa. «Pakto bat eginez gero italiarrekin, zen deklaratzeko italiarrak ere gerran zeudela. Gerra hori internazionala zela, ez zela espagnol en arteko gerra bakarrik. Alemanak hor zeudela, italiarrak hor zeudela».

150.000 atzerriratu

Gerora Catalunya galdutakoan, 39an mendiz pasatakoak ere kontatuta 150.000 fitxa bildu zituen Frantziar barrena eta ireki ziren kontzentrazio kanpoetan. «Pentsazue zer den. Orduan 1.300.000 mila edo horrela biziko ziren hemen, Bizkaian eta Gipuzkoan. Araba eta Nafarroa harrapatuta zeuden. Handik ez zegoen ateratzerik. Horietatik 150.000 beste estatu batetara joatea, badakizu ze olatua den?».

Frantzia kontzentrazio kanpoetan egon ziren asko eta asko. «Garaziko gaztelu batean egon nintzen ni hiru urtez. Aita Landetako paraje batean eduki zuten beste hogeitabostekin lanean».

Espainiako gerra 1939ko otsailean bukatu (Madrilek apirilaren 1a bitartean iraun zuen) eta handik bost hilabetetara Munduko Gerra hasi. Irailaren 1ean atekatu zuen Alemaniak. Handik bi egunetara erantzun zuten Frantziak eta Ingalaterrak. «Gauzak horrela euskaldunek aldegin egin zuten. Gerra pasa eta berriz ere gerra? Hemendik joan ziren Cubara, Venezuelara... Aurrena Francogandik ihesi eta gero alemanengandik».

1976ean 60.000 atzerriratu artean

Jende mordoia izan da herbesteratua gerra ondoren. ETA-ren sorreratik aurrera ere piskanaka piskanaka mordoska bat egiten joan zen herbesteratuen kopurua. 1969. urtetik 1975. urtea bitartean, Franco hildako urtea bitartean, 1.575 errefuxiatu kontatu zituen banan bana "Anai Artea" k. Horiezaz kanpo kontatu gabekoak eta bidean hildakoak gelditzen dira.

Denetara 60.000 exiliatu kontatu zitezkeen 1976. urtean. «Horietatik asko eta asko gelditu dira babestoki izandako atzerrian. Bere seme-alabak han jaio dira eta hangoak dira jada. Horregatik esaten dut hemen dauden kanpotarrak hemengoak egingo direla. Nik ikusi bait dut guri zer gertatu zaigun. Hemen 20 urtez gelditu direnak eta familia egin dutenak hemengoak egingo dira».

Hainbeste eta hainbeste exiliatu izatearen arrazoia "beldurra" izan zela adierazi digu Martin Ugaldek. «Beldurra. Hor zetozen mauruak. Taktika bezala erabili zuten beldurra. Beraien ere beldur ziren. Ez zekiten nola kontrolatu Espainia guztia eta sartu zuten beldurra. Orduan jendeak ihes egiten zuen. Taktika faszistak ziren, naziak. Jendea lotsatu, izutu... Jendeak aldegin nahi zuen. Nola gelditu! Bizi egin behar zen hura. Guk bagenekien Nafarroan zenbat jende hiltzen ari ziren. Nola egon haien zain. Queipo de Llano generalak irratiz hitzegiten zuen egunero. Mozkor itxura egiten zuen eta halako tokitan zer egin zuten eta bestean zer egingo zuten esanaz iharduten zen. Erdiak baino gehiago gezurra ziren, baina jendea ikaratzeko esaten zituen. Tartean egiren bat izaten zen eta jendea izutu egiten zuen».

Amerika: atzerriko aberria

Beldurraren ondorio izan zen kopuru hain handia ateratzea Euskal Herritik kanpora. Horietatik askok Ameriketara bukatuko zuten azkenean. Txile, Mexiko, Argentina, Venezuela... «Orduan ere baziren bizkorak zirenak, biboak zirenak... eta ez zuten beti asmatu. Formazioa zeukanak, mundu piskat zeukanak bilatu zuen berehala ez bakarrik Ameriketara joateko bidea, baizik eta apuntatu zen Buenos Airesera zihohan barkuan, Mexikora edo Txilera zihohan barkuan, euskaldunak ezagunak bait zituzten herrialde horiek eta Europatik gertuenak bait ziren kultura aldetik. Baina Venezuela bat... Guk ez genekien non zen ere garai hartan. Venezuela gero beste herriak baino askoz ere aberatsagoa eta hobea bilakatu zen. Dirua egin zuenak diru gehiago egin zuen Venezuelan».

—Garaiko gartzeluan egon nintzen hiru urtez. Aita Landetako paraje batean eduki zuten—.

Atzerriko bizimodua

Venezuela izan zen azkenean Martin Ugalderen atzerria. Gauza asko egin zituen han, Euzko Gaztedi sortu, kazteraritza, alderdirako lanak...

«Han bizi ginen hemen baino berotasun gehiagorekin. Batek han libre ginelako. Bideak genituen gauzak idazteko eta han zabaltzeko. Hemengo gauzak laister ailegatzen ziren hara eta han gure bezala hartzen genituen. Jendeak errespetatu egiten gintuen. Kolonia bezala handi xamarra eta horiezaz gain nahiko ondo situatua. Hitzaldi asko ematen zen. Buenos Airesen, Mexikon eta Txilen ere antzeko zerbait. Horietan ere aspaldidanik ziren ezagunak euskaldunak. Bestalde maiz joaten zen hara Agirre lehendakaria eta hango parlamentuan hitzegiten zuen. Francoren aurreko gizonik handiena bezala hartzen zuten han. Afariak antolatzen ziren dirua biltzeko bera joaten zenean. Horretaz aparte bakoitzak hamabost hoge bat bolibar bidaltzen genituen hilero».

Atzerriak, normala den bezala, herrimenez begiratzen da aberria eta ez da berdin ikusten. «Exiliatuei gehienbat geratu zaie gure herria argazki bat bezala, fijoja. Eta hemen joango dira gauzak aldatzen. Han ere pentsatzen duzu aldatzen doazela... baina etortzen zarenean, ni etorri nintzenean 25 urte pasa ondoren dena aldatua ikusi nuen. Han bizitza gelditzen zaizu klitxe fijoja bat bezala, eta hura behar duzu. Eta betikoa gertatzen da, idealak onenean geratzen zaizkizu. Gauza txarrak ahaztu egiten zaizkizu piskanaka».

Kanpokoan eta barrukoan arteko diferentziak

Eta gauzak diferente ikusten direnean diferentziak eta deskonfiantzak agertzen dira atzerrian daudenen eta barrutik zerbaitean ari direnen artean.

«Gertatzen da sortzen direla dekonfiantzak. Handik dirua bidalita eta hemengo esanetara jartzea... Handik pentsatzen duzu nola erabili. Hemen bizi denak ordea ausardia bezala ikusten du hori. Barruan dagoenak esaten du ea kanpokoak nola esango dion zer egin behar den. Diferentziak sortzen dira. Eta ez ameriketakoein bakarrik. Hemen ere bai. Kanpoan dagoenak, eta nolabait agintea duenak, pentsatzen du berak hotzago ikusten duela dena eta bere eritzia zuzenagoa dela. Hemengo berriz esaten du hemengoak dakiela zer gertatzen den eta hemengoak erabaki behar duela zer egin behar den».

Gaurko errefuxiatuen egoera

«Egoera tristea da. Gezurra dirudi zer egiten duen hain distantzia txikian zer den hor edo hemen etortzea (Etxeko leihotik bestaldea ikusten da bertan). Eta ahaztu egiten dira gauzak. Neri orain batek esaten didanean "Oraingo gartzelak hotelen modukoak dituk!", "ahaztu egin haiz" esaten diot. "Gure denboran, gure denboran" esaten dizute. Jendeak erraz ahazten du eta usie du berak pasa dituenak bakarrik daukatala meritua. Ni hainbeste aldez ibili naiz han eta hemen... sentsibiltate berezi bat daukat horretarako. Neri oso gogorra egiten zait jendea bestaldean dagoen bezala ikustea. Orain ere, dauden istiluekin, gero eta zailago ari zaie jartzen hori. Peixoto ondo ezagutzen dut. Orain dela gutxi egon nintzen Lart zabalekin. Zenbat negar egin duen gizon horrek, zenbat sufritu duen... Video bat grabatu nahi genuen eta ezin zuela esan zigun. Baina hori da atzerriko gaitza. Bizirik eta hilda gelditu dira. Horien mundua ezagutu nahi nuke nik. Peixotori behin baino gehiagotan pentsatu dut egitea elkarrizketa bat. Liburu baten modukoa... baina hain da delikatu hori eskatzea! Beraien ere ezin bait dute dakitena esan! Ezin dira komunikatu ere egin, ez bait dakite noiz nor joango den dakitena galdetzeko, edo salatze... Gizon horien egoera oso larria da. Oraingo gobernu aldatetarekin gainera... Lehengokoarekin ere ez zaie batere ondo joan. Mitterrand-ek ez du sekula ezer egin gure alde. Horrek itxi zigun garai batean hor geneukan irriti bat. Ez dakit zer gertatuko den. Borroka bidea ere egokitzen joan beharko dira. Gauzak aldatzeko bidean dihoaz...».

Okerrera... «bai, okerrera».

Errefuxiatuek beltz ikusten dute beren etorkizuna

«Askapen mugimendua sendotu ahala, guri gogorrago erasotzen digute»

Euskaldunen bihotza unkitzeko ahaleginetan errefuxiatuen egoera behin eta berriro aipatzearen poderioz, topikotan erortzeko arriskutan da kazetaria. Ezin da sekula esan bere herritik ihesi, atzerriko estatu batean (ezin ukatu Bidasoak alde batekoentzako bezala bestekoentzako atzerriak markatzen dituela) babesa bilatu duena ongi dagoenik. Baina bai da inportantea bere laztasunean egoera hobeagora edo okerragora ote doan ikertzea. Erantzunaren bila Errefuxiatu Batzordeko ordezkariengana jo dugu, Ipar Euskadira.

Azkenean ohitu egin gara gure iheslariak estatutorik gabe bizitzaren ikustera.

Mitterrand Estatu Frantseseko lehen-dakaritzara iristeak eta sozialistek maioritatea lortzeak gero, aldaketa handiak iragarri zituzten exiliatuen aurrean. Neurri bereko aldaketak dira gainean udaberri honetan. «Hilabete ilunak datozkigula esanda betiko leloan ari garela irudi lezake, baina badira horretara garamatzaten bi gertakizun: Estatu Espainoan hauteskundeak datoz, eta Parisko

erakundeetan gertatu diren aldaketek ezin dute ekarri Madrilgoarekin egindako tratua hausterik. Sozialdemokratek antolatutako tratua da baina akordioak bi estatuak konprometitzen ditu, beren aparato guztiakin: justizia, polizia, administrazioa...».

Ekuazio latza: Hegoaldena mugimendua gora, errefuxiatuei egurra

Eskuina indartu da orain, eta eskuinaren ezaugarrietako bat atzerritarrenganako amorrua da. Errefuxiatuei dago kienez, eskuinaren tratua aspalditik frogatua dute, beste sailen batean aztertzen denez. Azken urteotan, sozialisten aurretik Giscard d'Estaing dute dastatua iheslariak. «Giscardek kendu zizkigun errefuxiatu estatutoak 1979an. Espainian demokrazia dagoela esan zuen, eta biharamonetik OPFRak ez zuen gehiago estatutorik ematen».

Konfinamenduak, BVE, etabar, ezagutu ziren eskuinarekin, eta ez dirudi sozialisten aldean gauzak asko gozatuko dituztenik. «Agian tirabirak izan daitezke Frantziako eskuinaren eta Madrilgo gobernu sozialistaren artean, estatuen arteko tratua zehazteko orduan, baina egoera hobetu ez».

Gobernu aldaketa hori baino garrantzikoago ikusten dute Errefuxiatuen Batzordekoek Hegoaldeko egoera. «Bada ekuazio bat azken urteotan fidelki

bete dena: Hego Euskadin Nazio Askapenerako Euskal Mugimendua gora, gu errefuxiatuak gero eta izorratuago. Ekuazio hori azken urteotan argiro ikusi izan da, eta pentsatzen dugu Hegoaldean finkatuz goazen neurrian etsaiak guri, sektorerik bulneragarrienari, egurra emango digula, NAEM horren barruan haustura bat lortu nahian. Hori sortu eta gero ETAraino heldu, horra etsaiaren helburua».

Errefuxiatuak eta presoak, mugimenduaren erreferentzia

Iheslarien egoera zailtze prozesu horretan, gerra zikinak ez du baitezpadako garrantzia izan. Errealitatea Hegoaldetik obserbatzen dugunoi zail egin ohi zaigu kalkulatzeko GALEn ekintzen erritmoa, gutxiena espero zen edozein garaitan gertatzen bait ziren, eta dira, eraso eta hilketak.

«GALEN kapitulua beste kapituluei lotua dago, eta denak elkarri lotuta aztertutako behar dira, izan daitezela espulsiotxoak, estradizioak, konfinamenduak, administrazioaren jokabidea... GAL eta gerra zikina pieza bat da puzzle horretan, eta hori noiz eta nola erabili guk dakigunaren arabera Espainiako Barne Ministaritzak erabakitzen du, kojuntura bakoitzaren arauera. Noiz bukatuko den gerra zikina? Bukaera hori NAEMaren nolabaiteko garaipenari dago lotua, KAS alternatiba negoziatzen ez den bitartean, errefuxiatuak dauden bitartean, tresneria politiko eta administrazio guztiak segiko du martxan, eta dirua borondate politikoa badauden bitartean GALEk segiko du bere azioetan».

Negoziaketa horrek, dena den, ez dirudi biharko, eta hori bera konfirmatzen digute errefuxiatuek ere. GALEk segiko duela, beraz, segurua da, esateak berak makabro badirudi ere. Ez da erreza etsipenean ez erortzea. «Desgaste bat beti ematen da, hori da egia, baina gureganatua daukagu jokatzea egokitu zaigun papera Hego Euskal Herriaren aurrean: presoak eta gu nolabaiteko erreferentzia bihurtu gara, eta horren ondorioz hartu dugu konprometuz: guk hemen atxikiko dugula».

GALEN aurrean jendea erreazionatzen hasi da

GALEN kasuan sarritan komentatu izan da bere ekintzetako bidea libre zuela, baina Iparraldeko edo Estatu Frantseseko herritarrekin ez sartzekotan. Hala ere, ez da horrela gertatu, eta «Hendayais»eko tiroketatik honunza gerra zikinak Ipar Euskadiko jendeak ere harrapatu ditu. Hori izan da, azkenean, eritzi publikoa ikutu duena, Bida-raikoaren ondotik erreazioak oso gogorrak izan direlarik.

«Iruditzen zait», komentatu digu errefuxiatu batek, «barnekaldean gertatu izana faktore garrantzizkoa dela. Barnekaldea euskalduna da, nahiz eta ideolo-

giaz eskuindarra izan arren, eta horrek erakarri du jendea kontrako eritzia ageritzera. Gogoratzen naiz Hazparneko merkaturaren entzundako komentarioez; Bida-raiko hilketaren biharamonean zen, eta zaharrak 'Ai, aluiak!' ari ziren, GALE-koen kontra. Hemengo norbait hunkitua delarik, haserre hori azaleratzen da, sentimentu hori bada. Kostaldean, aldiz, gehiago begiratzen zaio ekonomi mailan ekar lezakeen ondorioari».

Espulatsu eta sakabanatuak noiz itzuliko dira?

Aipamen berezi bat merezi dute Ipar Euskaditik kanpo bizitzera behartuak dauden errefuxiatuek. 1984eko martxoaren 25ean kaleratu zen lege baten ondorioz, harrez geroz ihesi joandakoek «Grand Sud-Ouest» eskualdetik kanpora kokatu behar zuten, Bordaletik gora beraz. Sei joan ziren Britainiara, baina hurrengo hamabiak joan zirelarik ezetz esan zieten, ez zizkietela han emanen.

Britainian dauden iheslariak daude egoerarik onenean, batez ere hango abertzaleek babestuak, udal batek ordainduta etxe batean bizi direlarik. «Beste arrazoin bat ere bada», esplikatzeko digute Errefuxiatu Batzordekoek, «sakabanaturik nahi gaituztela, jendea bakarrik baldin badago askoz ahulagoa bait da, kontaktorik gabe, materialik gabe... ahulagoak damutze eskaintza baten aurrean». 80 bat izanen dira Ipar Euskaditik kanpo bizitzera beharturik daudenak, horrek dakartzan arazo guztiekin. Bestalde, gero eta gehiago dira Iparraldean bizitzeko paperak berritu arren lan egitea galarazi zaienak, eta horrek ekonomi aldetik asko esan nahi du.

Baina denetan okerren daudenak espulsatuta dira, dudarik gabe. Togo-tik hasi eta Cabo Verde, Panama, Ecuador, Santo Domingo eta Cuban hertsirik diren horien artean errefuxiatu estatutua dutenak badira, hiru hain zuzen. Eta ez da ikusten haiek berriro Iparraldera etortzeko posibilitaterik. Haruntza urte bete eta bitarako eraman zituztela esan zen, baina denbora hori pasa arren itzultzeko biderik ez da ikusten.

«Deportatuekin egin nahi denaren eredu Panaman ikusi da. Damutze bidea a tope jokatu nahi izan dute. Paperak eskaini dizkiete Nicaraguara alde egin ahal izateko, baina joaten badira bi edo hiru leku hutsik geratzen dituk, beste batzuk eraman ahal izateko. Sekulako presioak. Hartu denak, gela batean sartu hamar egunez eta 'begira, damututzea komeni zaizue, hona telex bat non esaten bait da itzuli zaitezketela nahi duzuenen' eta abar. Badakigu Panaman daudenez pertsonalki Cassinello arduratzen dela hango jeneral batekin. Santo Domingoko kasuan Santamaria jenerala enkargatzen da. Rehen batzuk dituk, eta negoziaketa bati begira karta horrekin ere jokatu nahiko du. Jakina, bitartean, Ecuadorren

Badinter sozialista abokatu euskaldunekin errefuxiatuen defentsan. Aspaldiko kontuak.

pasa dena pasa da, eta Frantziak txintik ere ez».

Barne Ministraritza jaun eta jabe denean

Horiek horrela, paper istilu guztiekin, errefuxiatu estatutua dutenek ere garrantiarik ez dutelarik, GALEn erasoan aurreran pistola bat eramateko ahalmenik gabe, espulsatuta eta baita estraditatuak izateko arriskutan, hor segitzen dute Pirinio mendiaren bestaldera babes bila joandako 600ez goitik iheslarik, etxera itzultzeko egunaren zain. Horieta-tik 80 Iparraldetik kanpora, Britainian, Okzitania... Eta gainera hogeitamalau espulsatuta.

Gogorren non bizitzen den galdetu diegu, Batzordearen ordezkari hartu gaituzten errefuxiatuei. «Objektiboki, GALEn erasoak direla, atxilotua izaten ahal zarela eta beste, esan liteke gogorren hementxe bizi garela. Baina urrun dauden bakardadea askoz gogorragoa da, inorentzat esistituko ez bazina bezala, isolatua. Esan beharrik ez dago, gainera, GALEn aitzakian zure bila zauden lekuraino ere joan daitezkeela».

84az geroztik iritsitako iheslariak daude horretan zigortuenak. Baina gainerakoek ere ez dute salbabiderik. Erizpide bakarria Espainiako gobernuko Pariskoari pasatako zerrenda bait da: «Zerrendan baldin bazaude, edozer gerta dakizuke. Hor duzu Etxegarairen kasua: paperak ondo zituen, prolema bakar bat ere ez poliziarekin, dena xuxen... eta Ecuadorrera».

Betiko galdera: noiz arte?

Denbora aurrera doa eta bukatzeko galdera bat dator derrigor: noiz arte? «KAS alternatibaren negoziaketarekin dago lotuta gurea. Hegoaldean aldaketa koalitatibo bat ematen ez den bitartean, errefuxiatuak egoten segiko dute. Hegoaldean marko minimo bat bederen lor-

tzen ez den bitartean, Nazio Askapen Mugimenduak bere tresna guztiekin borrokan jarraituko du, eta errefuxiatuak izanen dira. Gurea soluzio politikoarekin lotuta dago.

Bitartean? Desgaste bat asumitzeko prest gaude. Pentsatuaz, gainera, han soluzioa hurbilduz doan neurrian gure egoera txarragoa izango dela, hori fijo. Lanik ez, espulsiotak, estradizio arriskua... Baina atxikiko dugu. Errefuxiatu Batzordean bilduak gaude, eta lotura horrek ematen dio bizitzera errefuxiatuen komunitateari. Sentitzea hemen egoteak baduela zentzu politiko bat, eta pertsonalki paper hori gureganatu behar dugula. Hori da beti esan duguna: ez ginela etxetik atera gure etxera itzultzeko eskubidea aldarrikatzeko. Euskadi libreago bat erakitzeke borroka generamalak irten ginen handik, eta hori gertatzen ez deno ezin gara haruntza itzuli.

Damutzearen karta darabilte jokoan. Horretan lotsagarria da PNV ze neurritaraino busti den. Kasu eskandalagarriak badira. Lekeitioko batena, esate baterako. Egun batean jasotzen du Gobernu Zibiletik deia, esateko bere seme errefuxiatuari lasai itzuli daitezkeela; biharamonean Lekeitioko alkatea, Txakartegi, Garaikoetxearen aldekoa, termino berdinetan, berak garrantiatu dezakeela... Pentsa zenbateraino ari diren zikintzen. Badirudi beren historia ahazten ari direla. Negargarria da.

Horri erantsi presio ekonomikoak, presio administratiboak, eta abar, eta egoera jasanezin batean murgildu nahi gaituzte. Eta azkenean, edo damutzen haiz edo damutzen haugu, kapaz dituk egun batean autobus batean hartu eta beste aldera porlaputakara eramateko. Segurtasunarekin, gainera, polizia espainolak ez diala ezer egingo... lehendabiziko astean».

Presoak bezala, iristea hainbeste odol eta neke kosta duen negoziaketaren zain errefuxiatuak ere.

Paperak lortzea, iheslarien kalbarioa

Errefuxiatu estatutoa eskaintzetik, laneko baimena ukatzera

1979tik gaurdaino bilakaera handi bat ezagutu du errefuxiatuek Estatu Frantsesean duten egoera legalak. Ahaztuak dira jadanik Apalaren defentsan Euskal Herri osoan hedatutako mugimenduak (PNVko aparatoaren «Euzkadi» astekarian gaur zuzendari den Robert Pastorrek liburu bat idatzi zuen hartaz), eta baita beste Apalaren eta Mikel Goikoetxea «Txapela» zenaren alde ikusi ziren mugimenduak ere.

Miterrandek errefuxiatu estatutoarekin txantaia egin

Baina 1979an, iheslariak paperik ez zuten, jendeak bizimolde klandestinoak egiten zuen, baldintza oso gogorretan. Ordukoak dira lehendabiziko estradizioak ere, Komando Autonomoen inguruko iheslarien artean emanak. 81ean hainbat estradizio prozesu abiatu erazi zen: Linaza, Arrugaeta, Atxega... Miterrand agintera iristen prozesoa geldierazi egin zen.

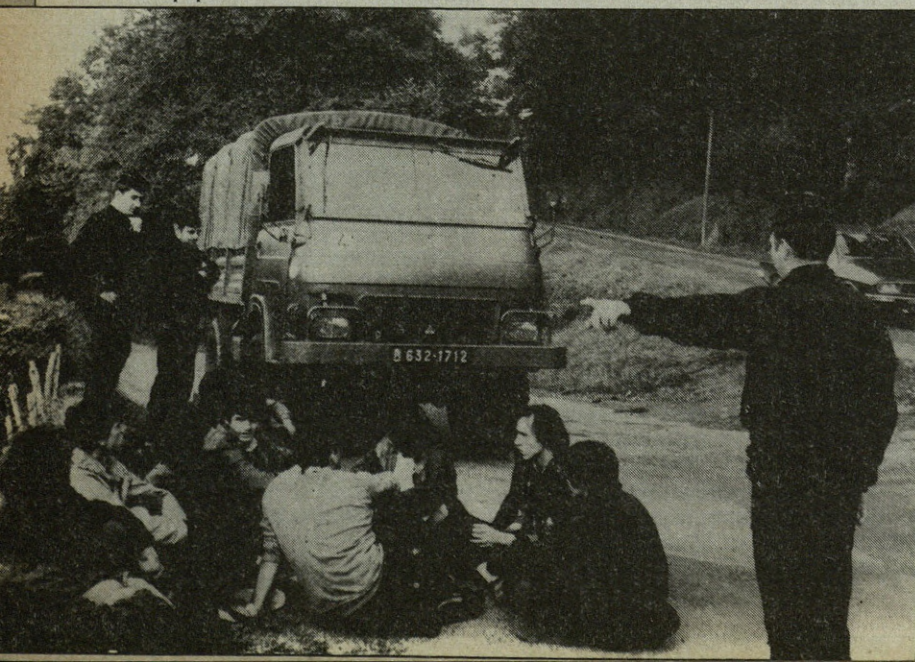
Sozialistek, ordea, errefuxiatu estatutoak emanaz espainolekin ez aserretzeko, erdibide bat proposatu zieten errefuxiatuei, hauek txantaia bat zela ulertu zutena: OPFRan paperak egiteari uko egitearen trukean, urtero be-

rritu beharko lirakeen egoiliar edo «residente» paperak eskaintzen. Iheslariak beren egoeraren zentzu historiko eta politikoa ez aldarrikatzearen ordainetan, lasaigo bizi eta lan egiteko ahalmena. Errefuxiatuek ez zuten jokoa onartu, eta sozialistek OPFRan aldaketa batzuk sartzen dituzte, iheslarien estatuto eskariak aztertzei onartzen di-
relarik.

Sozialisten promesetatik aste beteko paperetara

82tik aurrera Iparraldera ihesi joanako jendea hiru hilabetetarako egoiliar eta lan paperak ematen zitzaizkien. Baina 83ko udatik aurrera hilabeteko paperak ematen hasten dira, 20 egunetakoak, astebetekoak, hiru egunetakoak...

Joan den udazkenean errefuxiatuen alde egindako ibilaldia inportantea izan da Ipar Euskadiko populua haien arazoaz ohartarazteko.

Urte horretako urrian Joxi eta Joxeanen bahiketarekin, Segundo Mareyrenarekin, Katturen hilketarekin, GAL azaltzen da. Txapelaren hilketarekin burutuko zen urtea.

84aren hasieran errefuxiatuek uko egiten diote paperak berritzeari. Urtarri-lean, Baionan hasi eta Arbonan burutuko dute gose greba. Eta bukaera, sozialisten ahozko promesa batekin ematen zaio: denen egoera normalduko zela. Sei hilabetetako paperak ematen hasten dira, baina ez denei. Zatiketaren karta hasten dira frantsesak, iheslarien artean errezero gaiztoak sortzeko.

Martxoan gobernuak erabakiko du errefuxiatu berriek Ipar Euskaditik alde egin behar dutela. Euskal Herri inguruko departamenduak debekatzen zaizkie lehendabizi, eta gero Britainia eta Normandia ere bai. Orotara, 16 departamendu, nolabait Frantziako mendebaldera. «Gerra mundialaren garaietan euskaldunak kontzentrazio zelaietara eramaten zituzteneko sentsazio berdintsua duk. Orduan ere euskaldun izatea aski bait zen horretarako».

Berriro ere klandestinitate bidean

85eko maiatz aldera gauzak haboro konplikatzen hasten dira. Gobernu sozialistak argitaratzen du lege berri bat, babes politiko bila doazenen dokumentazio politikoak ze bide eraman behar duen arautuz. Funtsezko aldaketak erakarriko ditu.

Ordura arte, errefuxiatu estatutoa eskatu zuen bakoitzaren kasuak lau hilabete dituzte argitzeko; denbora horretan administrazioaren erantzunik ez bazen, estatutoa ukatu egin zela ulertu behar zen. Lau hilabeteak pasata ondoren, ukatutako kasuak errekurso batzordera pasatzen ziren, baina egoera horretan Estatu Frantsesean milaka atzeritar daudenez, erabakitzeak oso luze jotzen zuen.

Bitartean, sei hilabetetako paperak, hiru hilabetetakoak, etabar, ematen zituzten, «asilo eskale» zenarentzat. Maiatzeko arau berriak, ordea, goitik behera aldatzen da egoera. Errekurso batzordeari presa sartzen zaio, eta 1979tik 84eko abendua arte 112 errekurso aztertu baziren, joan den urtean bakarrik 290 aztertu dira. Lan eskubidea kentzeak, bestalde, errefuxiatu sail zabal bati kentzen dio ez bakarrik bizimodua ateratzeko ahalmena, Estatu Frantsesean aseguro sozialak ematen dituen abantaila handiak lortu ahal izatea ere bai.

Batzordeak asiloa ukatzen duenean, dossiera Barne Ministraritzari bidaltzen dio, eta honek hilabeteko epea ematen du Estatu Frantsesetik alde egiteko. Jadanik zazpiti hilabete hori pasa zaie, eta klandestinitatean bizitzera beharturik daude. Egoera honek ondoko hilabeteetan iheslari mordo handi bat harrapatu lezake.

ARCIA

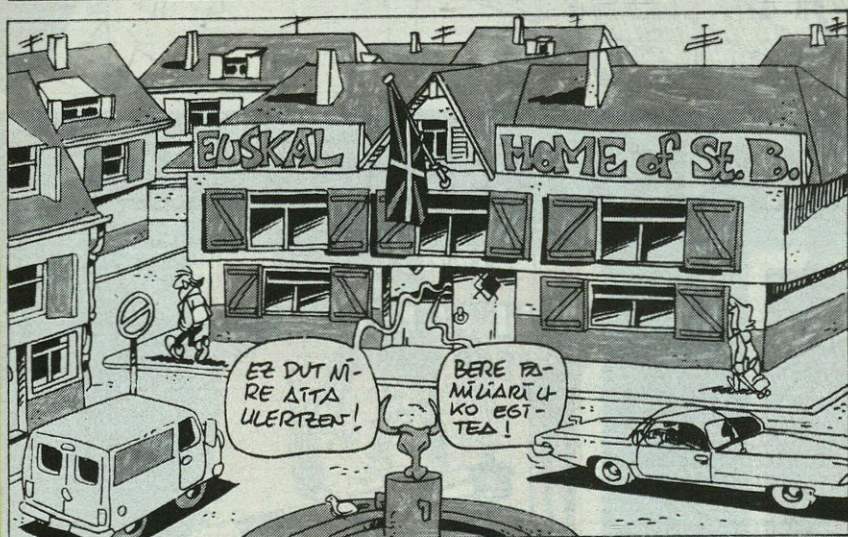
«Tarttalo» eta «Jaizkibel» en laguntzaz

K O M I K I A

9. zenbakia

WALTER GARMENDIA JR.

Loketegia
&
Varela 86-

Varela - Loketegia 86-

kirolzaleen zerbitzutan

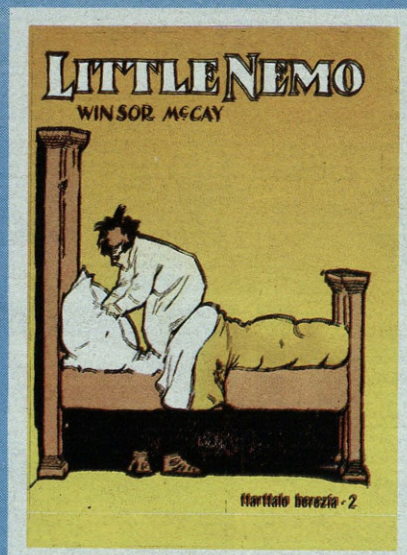
miner

donostia

271050 eta 270447

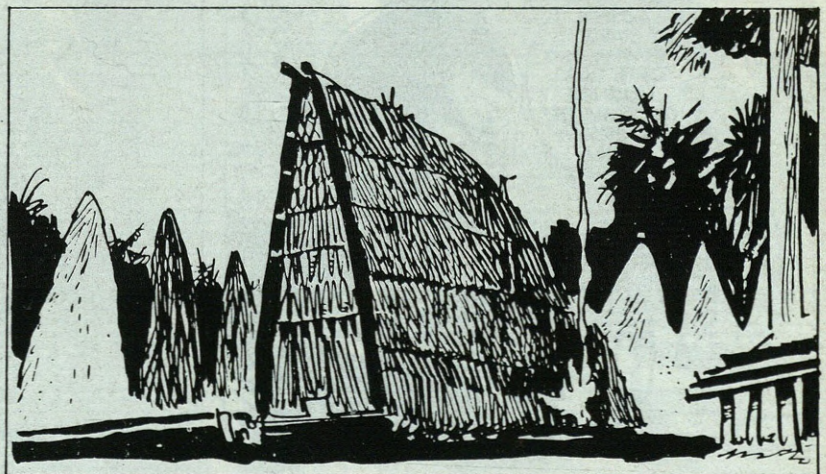
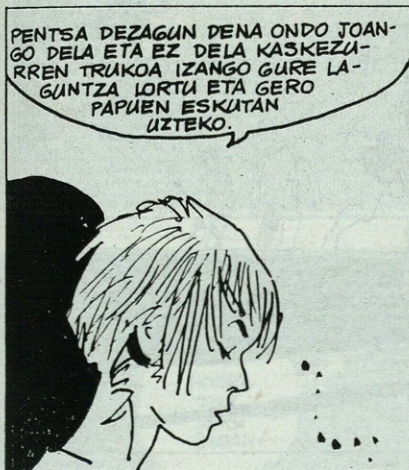
EZ UTZI IRAKURRI GABE

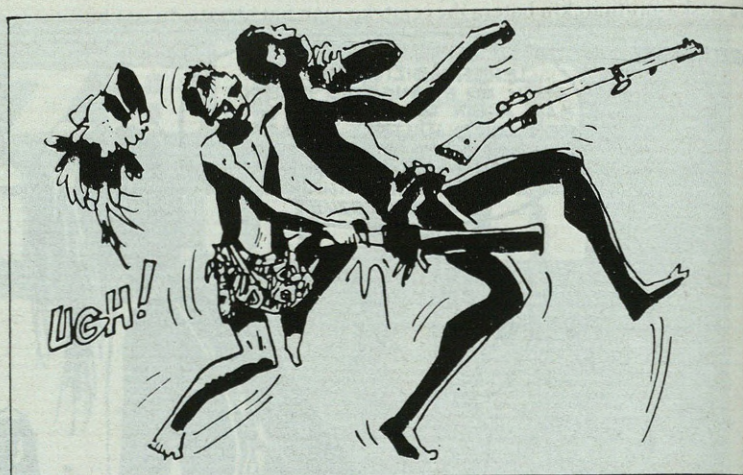

NEMO TXIKI Aren ametsak ezagutzen al dituzu?
Larogei urte dituen komik honek, beste larogei urtetan irrifar
eta goza araziko dizu

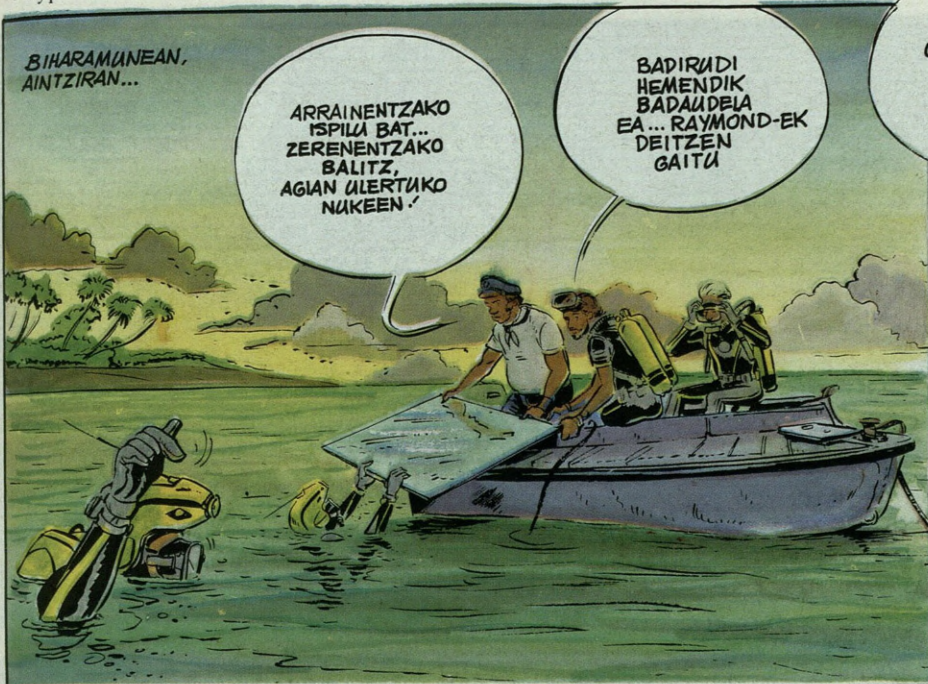
TTARTTALO Argitaletxea

Aurrekoaren laburpena: Azkenean, Cain eta Pandora ekarrekin dira berriz, baina kanibaien eskutan. Kaskezur-ek, Corto Maltese eta neska-mutilarekin batera ihes egiteko pian bat ideiatu du, eta burutzeroa doaz.

Aurrekoaren laburpena: Calypso-ko batzu arrezifean berriro ere urperatu dira, eta froga batzu egiten ari direnean, mero erraidoi batek Raymond-i eraso egiten dio, bere territoria inbadituta ikusi duela edo. Meroen lurraidearekiko jarrera aztertzea doaz Calypsokoak.

BIHARAMANEAN,
AINTZIRAN...

ARRAINENTZAKO
ISPIUA BAT...
ZERENENTZAKO
BALITZ,
AGIAN ALERTUKO
NUKEEN.

BADIRADI
HEMENDIK
BADAUDELA
EA... RAYMOND-EK
DEITZEN
GAITU

UNTZIKO
AZKEN ISPIUA...
ORAIN EZ DAGO
GEHIAGORIK
BIZARRA
MOZTEKO.

DENOK
BIZARDUN
ZIENTZIAREN
ALDE.

HORRA
HOR
BERE
ZULOAN!

ARRAIN ZATIEKIN, RAYMOND
COLL-EK MERO HANDIA IRTENARAZ-
TEN DU BERE EGOITZATIK ETA PIXKA-
NAKA PIXKANAKA URRUNTARAZTEN.

ZATOZ HONA
HANDIHORI,
SORPRESA
IZANGO DUZU

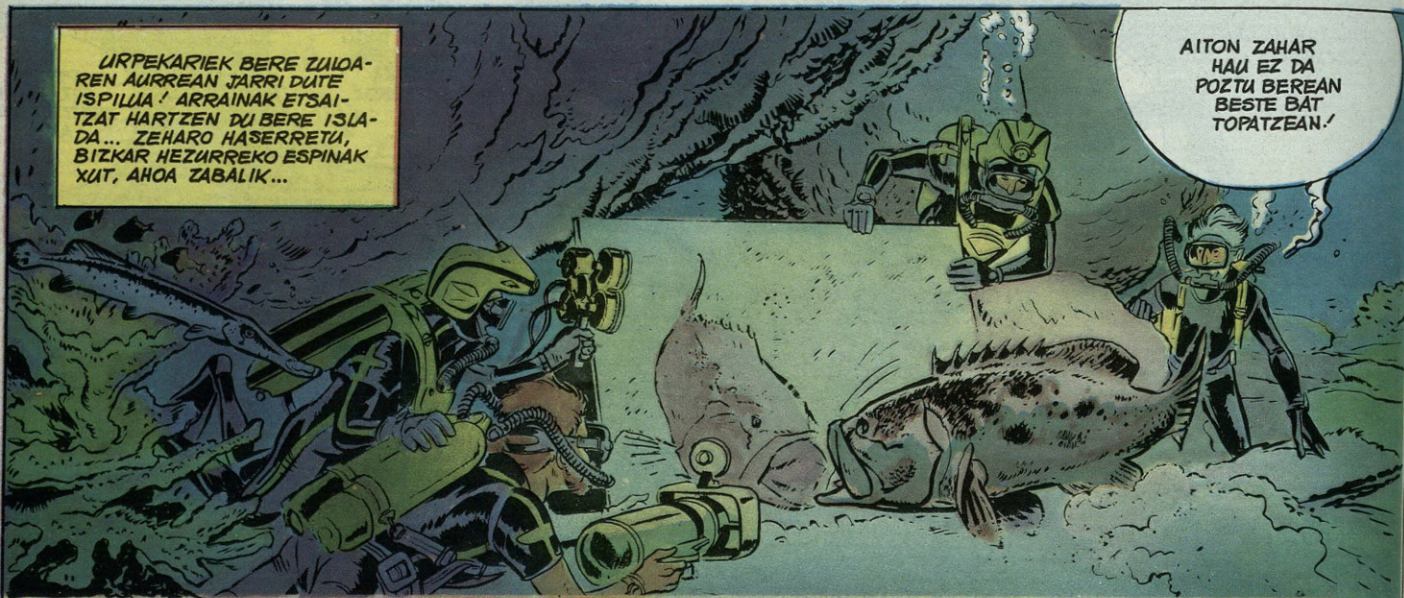
BIRA
EGITEN DU...
BADAGO!
BEROTZEN
HASI DA HAU!

OSO ETXEZULO MEROAK BERE LURRALDEA DU, BERA EZ
DA INOIZ HORREN JUGEATATIK IRTETZEN BAINA AMORRUIZ DE-
FENDATZEN DU. ETA BUELTATZEN DENEAN...

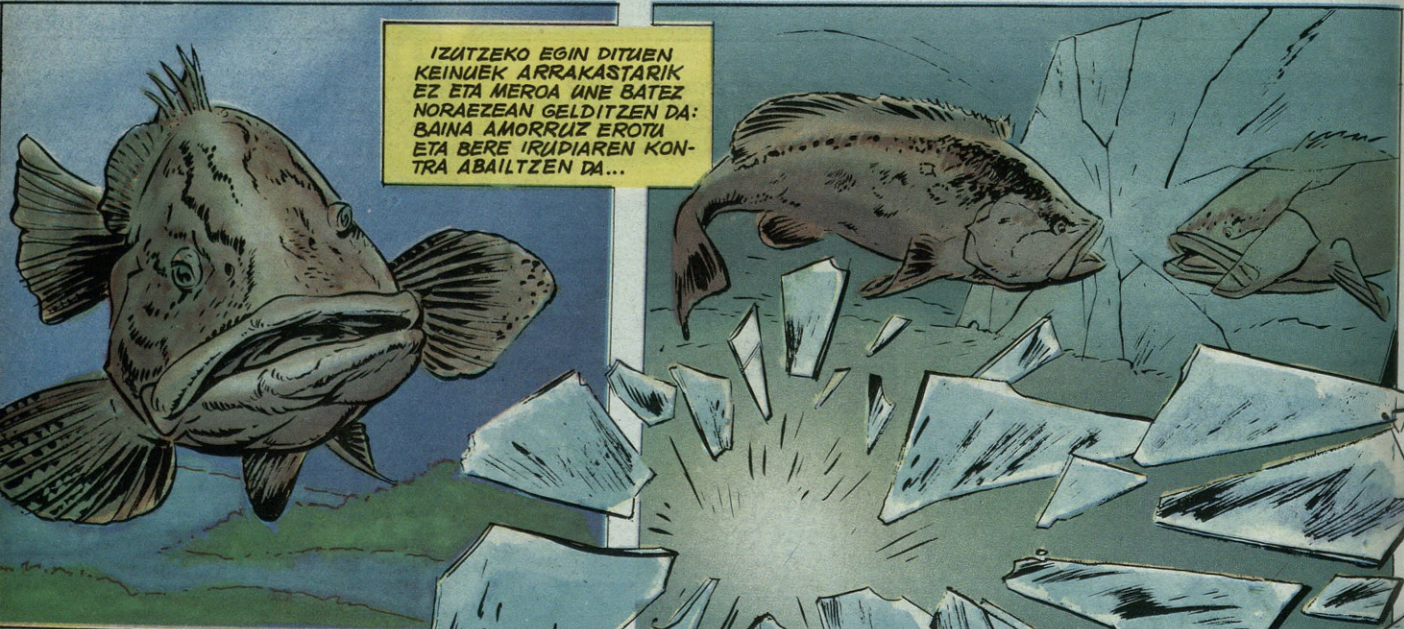

URPEKARIEK BERE ZUIOA-
REN AURREAN JARRI DUTE
ISPILUA / ARRAINAK ETSAI-
TZAT HARTZEN DU BERE ISLA-
DA... ZEHAHO HASERRETA,
BIZKAR HEZURREKO ESPINAK
XUT, AHOA ZABALIK...

AITON ZAHAR
HAU EZ DA
POZTU BEREAN
BESTE BAT
TOPATZEAN.

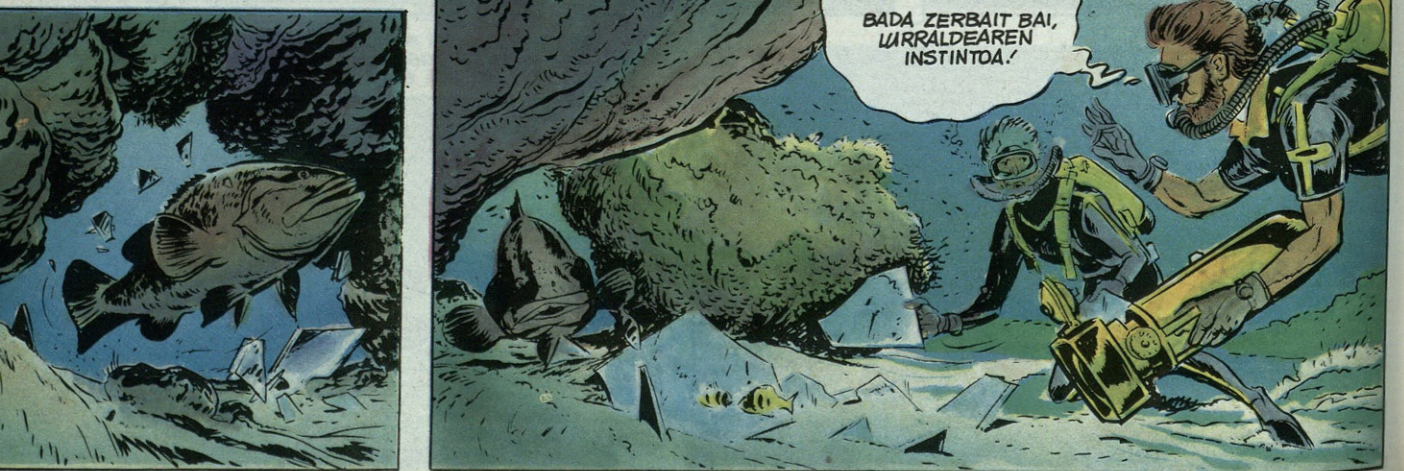

IZUTZEKO EGIN DITUEN
KEINUEK ARRAKASTARIK
EZ ETA MEROA UNE BATEZ
NORAEZEAN GELDITZEN DA:
BAINA AMORRUZ EROTA
ETA BERE IRUDIAREN KON-
TRA ABAILTZEN DA...

HAIN DAGO HASERRE ANIMALIA
ISPILUA MILA ZATITAN APURTZEN
DUELA... PIXKAT JOTA BAINA IRA-
BAZLE, BERE KOBAN SARTZEN DA
AZKENIK, "ARERIOA" AKABATURIK...

BADA ZERBAIT BAI,
LARRALDEAREN
INSTINTOA.

AH... EDERTO...
ISPILU PUSKA BAT,
BADAUA ZORITXARRA
BEHINTZAT ZAZPI
URTETARAKO.

MERO GIXATOA...
BENETAN SINESTA
DUDALA ZORATU
EGINGO ZELA.

ESPEZIE
HORI EZ DA
TXANTXETAN
IBILTZEN
JABETZA
KONTAEKIN

ZATI HAU
LORTU DUT...
BIZARRA
MOZTEN
DUTENENTZAT.

CALYPSORANTZ ITZULTZEN DIRA GIZONAK... ETA HAN BESTE TALDE BAT ARI DA
GOGOR LANEAN SOTOTIK ZILINDRO HORI ARRARO BAT ATERATZEKO, GALEAZZI
DORRET XO BAT...

DORRET XO HAU IZAN ERE DES-
KONPRESIO KUTXA MUGIKORRA
DA, URPERATZE SAKONETAN ERA-
BILTZEN DENA, BEREN LANA BU-
KATU DUTEN URPEKARIEI AUKER-
A EMATEKO DESKONPRESIOA
LEHORREAN ETA SEGURITASUNEZ
EGITEKO.

IKUS EZAZUE:
BENETAKO
MANIOBRATAN
ARI GARA

OSO
ASTIRO
PAUL...
160'...

...ARAZO
BAKARRA
DESKONPRESIOAREN (2)
IRAUPENA DA...
HAIN IZANGO DA
LUZEA NAHITAEZ-
KOA DUGULA
DORRET XOA.

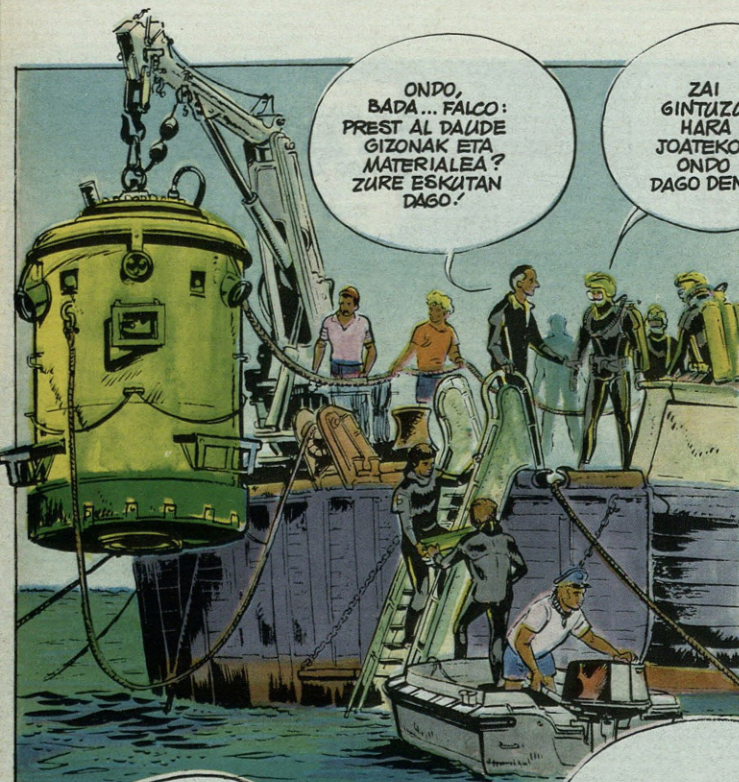
GUTXIENEZ
"HELIOX" A (3)
ARNASTIAZ
GURE URPEKARIEK
BURUA ARGI ETA LANA
SEGURITASUNEZ
EGIN AHAL
IZANGO DUTE.

BAI...
URPERATZE
ARRISKITSUA DA
AGIAN 100 METROTIK
BEHERA... EZ DITUT
NIRE GIZONAK
SAKONTASUNEKO
MOZKORRALDIARE-
KIN (1) ARRISKU-
PEAN UTZI NAHI...

(1) SAKONTASUNEKO MOZKORRALDIA: 60 METROTATIK BEHERAKO
NIRE KONPRIMATUA ARNASTEAK SORTZEN DITZEN IKARALDI NERBIOSAK.

(2) DESKONPRESIOA: URPEKO EGONALDIAN ORGANISMOA PILA-
TUTAKO GAS GEHIEGIA KANPORATZEN UZTEKO KALKULATUTAKO

ONDO,
BADA... FALCO:
PREST AL DAUDE
GIZONAK ETA
MATERIALEA?
ZURE ESKUTAN
DAGO.

ZAI
GINTUZUN
HARA
JOATEKO?...
ONDO
DAGO DENA!

13 MINUTA JUXTU
DUZUE ITSAS
HONDALEAN
PASATZEKO...
BAT BERA ERE
EZ GEHIAGO!

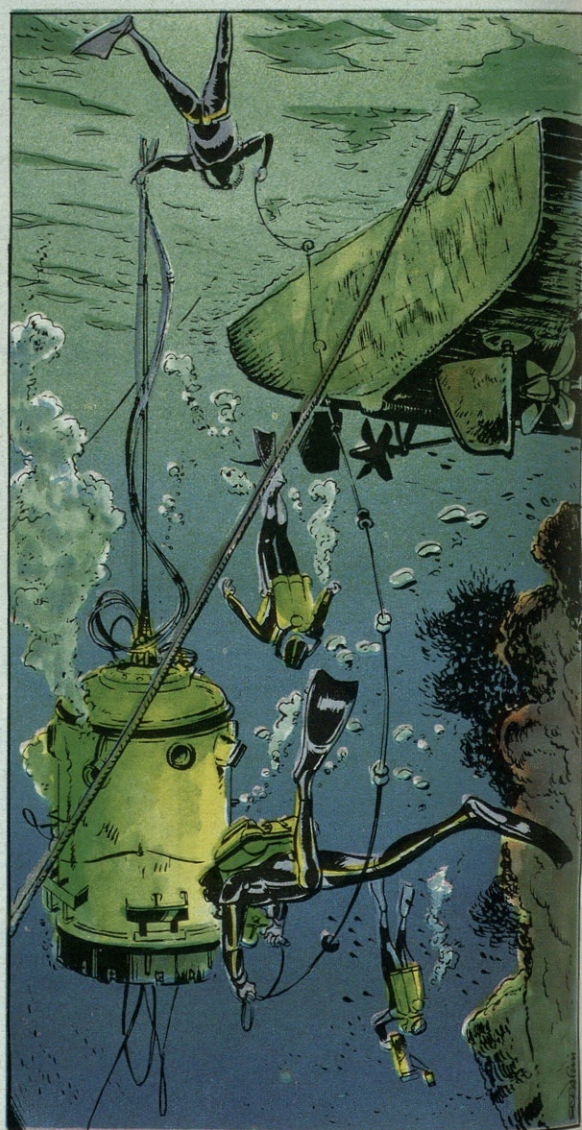
HAI
BAI ZAMA
HIRU BOTEILA
HAUENA!
EZIN DUT IA
ZUTIK EGON...

BO!
URPEAN HOBE
JOANGO DA:
EZ DITUZU
GEHIAGO
IGERRIKO...
ARKIMIDE!
ALA!
BAINURA!

EDERRA
TALDEA!
ALBERT FALCO,
RAYMOND COLL,
MICHEL DE LOIRE:
TALDEKO
ZAHARRAK!...

HOBERENAK!
GUSTATUKO
LITZADAKE
BERAIEKIN
URPERATZEA...
HELIOX (3)
FAMATUA
DASTATZEKO.

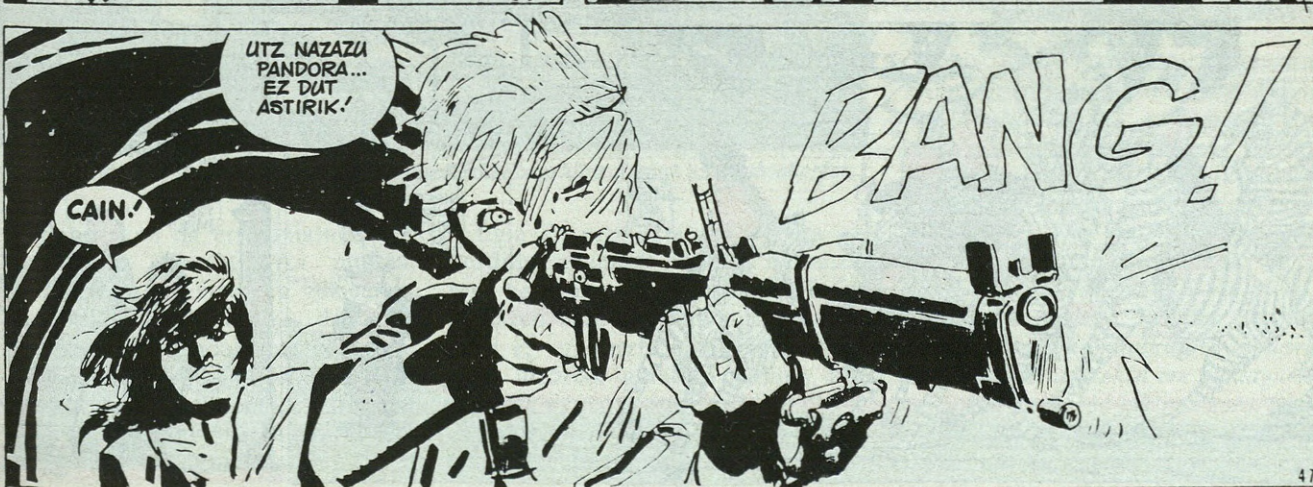

(3) "HELIOX" A: HELIO ETA OXIGENOZ EGINDAKO ARNASTEKO NAHASKETA
ARTIFIZIALA SAKONTASUNEKO MOZKORRALDIAREN ERAGINAK ERITATZEN
DUTENAKO BATERATUTAKO GADGETUA DA.

(datorren astean jarraituko da)

LITTLE NEMO IN SLUMBERLAND

ASTE OSOA ITXARON BEHAR IZAN ZUEN NEMOK, BAINA MEREZI ZUEN.

PIXKA BAT DISKUTATU ONDOREN, JAUREGI MIRESGARRIAN...

...AURKITU ZEN. FUNTZIONARIKIN HITZ EGIN...

...ONDOREN, JANTZI EGIN ZUTEN...

...JAUREGIRA JOATEKO.

NEMOK FLIP EZAGUTU KO ZUEN, ALBAREN FAMILIAKOA.

AMETSEN HERRIAN EZ ZIREN AUSARTZEN...

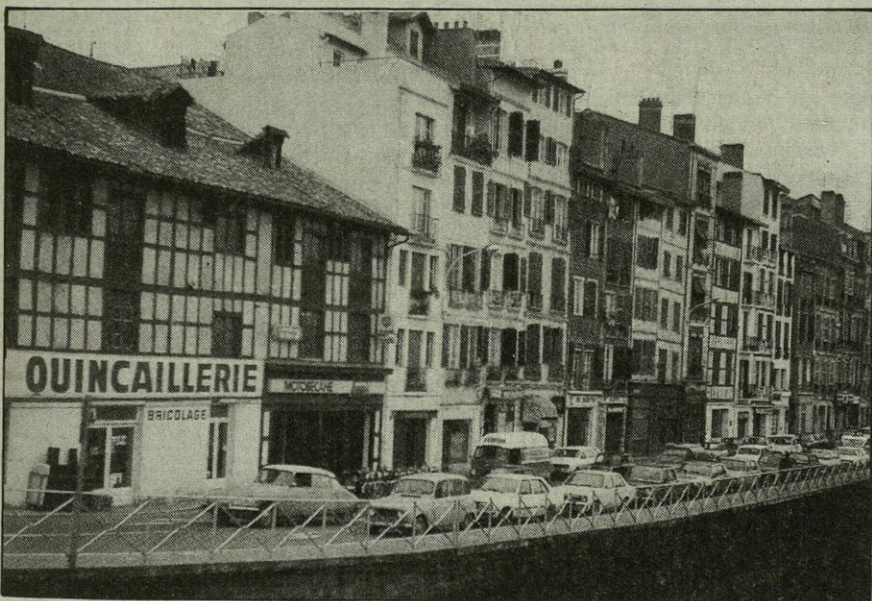
...BAINA TANKERA IZUGARRIA ZEUKAN PUROA ETA GUZTI. BERAZ EZ DA HARRITZEKOA NEMO GIZATOA...

...UMORE TXARRERZ ESNATZEA.

Iparraldetik... Frantziara

Frantziako goi-parteko atzerri isolatuak

Frantzian barrena, Ipar Euskal Herritik kanpo, 80 bat euskal iheslari daude barreiatuta. Horietako bost ezagutu ditugu Euskal Herritik 800 kilometroetara "Hantxe" izendatu dugun hirian. Agertzen diren izenak ere asmatuak dira, ez hala ordea bertan kontatzen den bidaia, egun bakarreko bidaia laburra. Eguneroko bizimodua agertzea zen erreportaiaren helburua, konturatu gabe gu han ikusteak ia festa egun bat bilakatzen zela beraientzat.

—Eta heman zer bizimodu daramazue?—. Ipar Euskadin gelditu direnak ez daude okarren.

Begibistakoa da errefuxiatuen artean, beste edozein giza multzo baten artean bezalaxe, era guzietako jendearekin topo egitea dagoela. Egun osoa muermoak jota pasatzen dutenak, eten gabe gauzak egiten ari direnak, lasai daudenak, sufritzen daudenak... Denetatik aurki dezakezu buelta bat emanez gero.

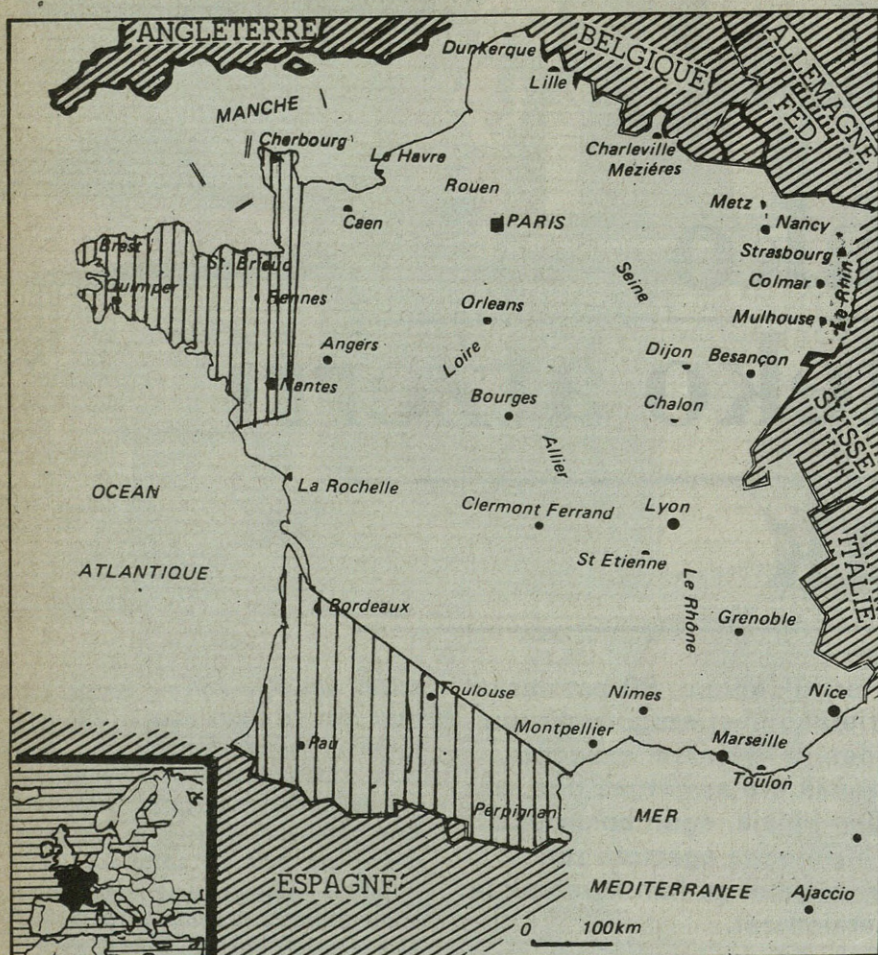
Egia da errefuxiatuen egoera ez berdinek eraginik baduela bakoitzaren egoera pertsonalarekin. Baina guziaren gainetik beti aurkituko dituzu egun era pertsonalak sortzen dituen arazoak gainditu nahian edo besterik ez bada estali nahian.

Balorazioak dira noski, eta bakoitzak bere bisita egin ondoren, «oso

moral altua zeukaten» edota «oso triste aurkitu ditut» esateko edo pentsatzeko aukera izango du. Guk biok automobila hartu genuenean eta buelta bat ematea erabaki, betikoa geneukan gogoan: batek esandakoa eta besteari aditutakoa, edo noizbait ikusitakoa. Horregatik aldeztu aurretik dexente garbi geneukan ez dela batere erraza egoera hori generalizatzea. Ipar Euskal Herrian egongo diren 650 errefuxiatu horien eta Frantzian barrena sakabanatuta egongo diren beste laurogei baten egoera, ezinezkoa dela molde batez atxikitzea.

Ez da berdina Ipar Euskal Herrian egotea edota Frantziako herri galdu batetan egon beharra izatea. Frantzian ere ez da gauza bera Britainian egotea ala beste edonon egotea. «Britainian ondo zeudek. Hango abertzaleek laguntza handia eskaintzen diete. Baina estatu frantsesak ez du uzten Britainiara joaten. Beldur dira hango abertzaleak ere ez ote diren pizten hasiko».

Ipar Euskal Herrian beste inon baino gustorago daude Hegoaldeko iheslariak. Dударik gabe bizilekurik onena da beraientzat Ipar Euskal Herria Hego Euskal Herritik aldegin beharrean kautsitzean. «Nahiz eta GAL egon, nahiz eta polizia frantsesa denbora guztian zirikatzen egon, nahiz eta gaez ezin kalera atera... askoz ere hobeto gaudek hemen. Gure artean komunikatuta gaudek. Hemengo jendearekin ere badiagu lotura. Eta euskaraz jakinez gero, fenomeno! Ez daukak inolako trabarik, nahiz eta bizkaieraz hitzegin» egin

Hexagonoko hegoaldea eta Britainia aldea euskaldun iheslari askorentzat galera-ziak. Frantziar bizi behar horiek derrigor.

digu irrifarre gure solaslagunak gure giputz izana muturreratzuz nolabait.

Frantziaren Iparraldera

Gure bidaia ez da ordea Ipar Euskal Herrian bukatzen, hobeto esanda, hor hasiko da. Euskal Herriak zazpirehun bat kilometrotara dagoen hiri batetara goaz han isolaturik dauden iheslari batzuk bisitatzen. Parisetik ehun eta piko kilometrotara.

Gauetz goaz. Ilunaren barrena beste noizpait ezagututako lautada berdeak ekarri nahi ditugu gogora. Lautada amaigabeak. Ez da bide bihurrik Frantziar Euskal Herrian bezala. Zabala da bidea Landetatik gora. Abiadura handian automobila... elurrak bidea zuritu duen bitartean. Hortik aurrera mantso. Izozturik daukagu karretera. Ehun eta berrogei kilometro geratzen zaizkigu "Hantxe"ra iristeko. Hogeita hamar kilometro orduko. Iritsiko ote zitara?

Goizeko zortziretan geltokian. «Puntual iritsi gaituk». Barrura sartu eta Juanma falta. Jendeak begiratu egiten gaitu. Lasai. Egunkariak, aldizkariak, denak begiratu... Cafeoleta bat gosatu. Elurrari begira ate ondoan. Hotza. Eta hara hor elur pilotazo batek nire kidea kolpatzen duela. «Juanma!», nola ez!

Frantsesak elurra kentzen ari dira

etxe eta denda atarrietatik. Hori ematen du dela beraien kezkarik nagusia. Ez da bestela mugimendu handirik ikusten "Hantxe"n. Beste cafeoleta nazkagarri horietako bat, eguneko plana egin behar dugu. Egun bat besterik ez daukagu han gelditzeko. «Lehendabizi hiria erakutsiko dizuet piskabat» esan digu Juanmak hasierako berrimin guztiak asetu ondoren.

"Hantxe" Donostia baino handixeagoko hiriska dugu. Dena etxe bajuz egindakoa. Familia bakoitzeko etxe bat. Antzeko zerbait.

Kaxko polita dauka. Hiri txukuna da. Gaztelu zahar bat... Ibaia... Kolore polita hartzen du denak elurturik.

Euskaldunak emigranteen auzoan

Zentrotik lau bat kilometrotara dagoen auzo batetara garamatza Juanmak. Langile auzoa da «Uste diat komunista dela auzo honetako alkatea». Denbora gutxi darama Juanmak "Hantxe"n eta dagoeneko jaso du hango eta hemengo berri. Frantsesez ere ederki asko egiten du orain.

Auzoan emigratu mordoak ikusten da. Argelino, marroki, eta beltzen aurpegia gehiago bereizten da frantsesenarengandik elurgaineko zurtasunean.

Etxe ilerak. Garai batean "sindikalak"

hemen egiten zituenekoen modukoak. Hiru pisukoak... Etxeko atea irekita. «Beldurrik ez al duzue hemen?». «Ni etorri eta segituan ez dakizue ze mobida izan genuen. Atea jo ziaten, kox-kox. Mirilatik begiratu eta bi gizon ikusi genizkian. Batek petxualdetik txaketa barruan zeukan eskua. Irekitzeko oihukatzuten zuten frantsesez. Gu txintik ere atera gabe gelditu ginen. Umea negarrez hasi huen. Beste gela batean sartu ginen. Halako batean ohartu ginen atea zabalik geneukala, giltza eman gabe. Atera joan eta krisketari eman genion kontuz kontuz». Polizia frantsesa zen eta Juanmaren paperak nola zeuden ikustera joanak ziren. «Ez zekiat zenbat denbora egin zuten atean. Aldegin zutenean balkoira atera ginen guziak, besterik ez bazen automobilaren matrikula hartzeko. Atera ziren portaletik eta gora begiraterakoan han ikusi gintuzten denak balkoitik begira. Polizia frantsesak zirela eta atea irekitzeko. Ez ginela fidatzen. GALekoak izan zitezkeela. Azkenean bat bakarrik igo zen eta hitzegin genuen».

Esan digutenez etxe guziak egoten dira normalean irekita. Ez dago lapurren beldurrik auzo horretan. Goiz erdia da eta lotan daude etxeak besteak. Sentitu gaituztenean hor hasi dira piskana piskana geletatik ateratzen. Etxe osoa dago jostailuz beteta. Nabarmena da ume bat dagoela.

Liburuak irakurri eta irratia entzun

Etxea korrientea da. Sukalde txiki bat, hiru logela eta sala, komun-txikia eta garbiketa gela. Ez dago telebistarik. Irratia partea aditzeko eta magnetofoi bat hemengo zintak entzuteko.

Estanterian liburu mordoak, Euskaraz eta gaztelaraz. Nobelak eta saioak. Juanma eta nere kolega Juanmaren gelan gelditu dira. Beste guziakin batera nago salan. Ez daukat galderarik egiteko gogorik. Beraiek hasten dira Donostialdean ze txaskarrilo dagoen galdezka. Ea "Zirika"n eta horrelakoetan ze nobedade dagoen galdezka.

Bikote bat, neska-korroraren gurasoak, gizonezko bat eta beste emakume bat dauzku aurrean. Jaionek, hala izena du haurrak, nerekin jolasteko gogoak adierazten dituelarik behin eta berriro jostailuren bat edo luzatuaz. «Ederki asko nabarmetzen da jende berria ikusteko gogo duela, aspertuta dago dagoeneko beti gu ikustearekin» dio Karmelek, bere amak.

Begoñak "Egin"ik eraman dugun galdetu di, eta ezetz. ez garela akordatu ere egin. «A ze falloa. Hona beti berandu iristen zaiguk eta irrikaz egoten gaituk hango berri edukitzeak».

Nabarmena da ez dagoela presarik. eta halaz ere zereginen bati lotu zaio bakoitza. Xabi eta Karlos sukaldean enrollatu dira bazkaria prestatzen, afalorduan berriro ikusi ahal izan genuen

bezala sukaldea da beraien afiziorik handienetakoa.

Lanik ez

Etxean, bizi diren bost horietatik batek besterik ez dauka lana. Xabik. «Gaur ez nausk joan ere egin. Atzo goizeko seiretan jeiki, lanera joan, eta lanik ez zegoela esan zigun nagusiak. Berriro ere etxera bueltan, eta ezer kobratu gabe noski!». Belar biltzen egiten du lan Xabik. Egun hauean, elurra eta hotza direla medio, ezin dute lanik egin. «Nagusia hor etortzen zaiguk Je suis desolé esanez eta etxeko bidea hartu behar diagu dirurik ikusi ere egin gabe».

Begibistakoa da justuan bizi direla batetik eta bestetik jasotzen dutenarekin. Juanmak esaterako, paro moduko bat kobratzen du estatu frantsesetik, mila bat libera hilean, eta hilabete gutxi barru bukatuko zaion laguntza. Dударik ez behar minimoak betetzeko etxekoan eta lagunengana laguntza ezinbestekoa dutela.

Behin eta berriro galdetzen dute Donostia zer berri dagoen. Donostia ingurukoak dira guztiak. Herrimina daukate eta gu baino hiztunagoko bat nahigo lukeela ematen du. «Eta hemen zer, zer bizimodu daramazue?» bota diet zuzenean. «Hemen bejatu!» erantzun du Karmelek Jaione bere alabatxoaren jantziak apaintzen. Ez du besterik esan eta ez dugu jarraitu gaiarekin. Kalera ateratzeko prestatu gara. Udaletxera joan beharra dauka paperen asunto bat konpontzera.

Udaletxetik bueltan pozik daude guztiak. Frantseseko klaseetara joateko baimena eman die udaletxeak. Alfabetatze-hobekuntza maila moduko bat da eta ez daude denak ziur jarraitzeko gai izango ote diren. Xabi ondo konpontzen da. Juanma ere bai. Besteak ez dute ordea batere ondo menderatzen frantsesa.

Eguerdia da eta norbaitek ekarritako urdaiazpikotik tajada batzuk atera dizki-

gute, txorizoa eta pate piskabatekin. Ardoa zahatotik. Badirudi Karlosek eta Xabik prestatutakoa listo dagoela. Mahaia jarri eta babarrun zuriak bazkalitzeko. Horixe da bazkaria. Txorizoa eta urdaiazpikoz ondo betetako babarrun zuriak. Ondoren fruta. Bukatzeko kafea eta ordubietako parte irratian.

Betekadaren pagotxa gelditu zaigu. Logurea antzematen da guztion begietan. Gureak bidaiaren ondorioz daude nekatuta. Beraienak ia ia gau pasa egin dutelako gu gindoazela eta. Musean aritu dira gauzez eta batzuri-zopa egin dute goizaldeko lauretan.

Kalean girorik ez

Nire kolega, Juanma eta hirurak etxean gelditu gara. Besteak parkera joan dira umearekin elur gainean argazki batzuk ateratzera. Jaione ez dago oraindik eskolara-joateko adinean baina zerbait pentsatzen hasi beharko dute, badatorkio sasoiak eta.

«Ez gaituk asko ateratzen etxetik. Hemen nahi dutenean irekitzen dizkitek tabernak, eta itxi, beti goiz. Ezagutzen diagu pub moduko bat eta gustora egon izandu gaituk han. Normalean ordea ez gaituk ateratzen. Nik irakurri egiten diat. Nerekin dauden beste hauei ere gustatzen zaie irakurtzea eta nahiko ondo etortzen gaituk. Badituk beste batzuk ez irakurri ez ezer egiten ez dutenak. Egun guztian egoten dituk sukaldeko izkina batetan eserita. Irratiz parte entzuteak bakarrik mogiarazten ditu piskat» diosku Juanmak.

«Hantxe» hirian ez «Comite de soutien» ez antzeko ezer ez daukate. «Orain hasi dituk bertako batzuk jakin nahian ea zein den euskaldunon asera. Bileratxo batzuk egin behar dizkiagu horiekin gure Herriaren berri eta gure egoeraren berri izan dezaten. Ez zekiagu luzarora zer aterako den hortik baina bazirudik orain interes apur bat badutela».

Auzoko taberna batetara joan gara eta modu txarrean tratatu gaituzte. Etxekoandrea etorri eta basoak hutsik

genituela ikusiz eta mahaian eserita jarraitzen genuela adieraziz ea zer hartu behar dugun galdetu digu. Hartu berri dugula. Ez ulertuarena berak. Hartu berria dugula. Ea norbaiten zai gauden? Azkenean baietz esan eta pakean utzi gaitu.

«Hantxe»ko zentrora joan gara buelta batzuk ematera «poteo» inguruak pittin bat ezagutzeko asmoz. Inorentzat ez da sorpresarik izango poteo edo antzekorik ez dagoela esatea. Banaka batzuk baino ez dira ikusten tabernetan. Gazte batzuk kafe batetan. Apenas ikusten da punkirik. Jendea lasai ari da arratsaldeko seirak inguruan erosketak egiten. Zortziretarako ez dabil inor kalean.

Ilundu du dagoeneko. Bapatean Mardilgo matrikula duen automobil bat kalean gora goazela. Gurutzatu egin gara. Bi bibotedun barruan. Hogeitahamabost urte ingurukoak. Gauza berbera pentsatu dugu hirurok. Beraiek ere begira gelditu dira. Aurrera goaz. «Representante batzuk izango dituk!» lasaitu nahi izan gaitu Juanmak. Berak buruz hartu du matrikula. Erreflejo gehiago dituzte iheslariak gauza horietarako.

Laguntza taldeak

Etxean gaude berriro. Afaria prest mahai gainean. Entsalada eta oilaskoa. Hastera goazenean ateko tinbrea. Xabi atera da eta frantsesez aritu da. «Kasualidadea —esan digu aldegin dutenean aurrengo aldia zen beraiekin hizketan hasi behar genuela eta zuek hemen. Datorren astean afaltzera etortzeko esan diet». Bertako bost gazte ziren. Justu iheslariaren egoeraz eta Euskal Herriaz zerbait jakin nahi zuten horiek.

Irratia jarrita dago. Futbola ari da. España ez naiz oroitzen zein. Badirudi irratia dela frantses isolamenduan sartzen den izpi bakarra. Nahiz eta España eta Radio Exterior eta horrelakoak izan, uharte txiki bat egiten dela uhinen bidez. Euskal Herria hurbiltzen duen uharte txiki bat.

Musean ari gara afalostean. Gogo handiegirik gabe. Triste bezala. Eguna amaitu da eta goizean martxa egin behar dugu. Xabik gainera goiz erretiratu nahi du. Biharamonean lanera joateko asmoa dauka, ea lanik baduen.

Koltxoak jarri lurrean eta konpondu gara lotarako. Goizean ez digu automobilak arrankatu nahi. Dena dago izoztuta. Bultza ere ezin bultza. Irristatu egiten gara jela gainean. Automobilista frantses bati faborez bultzatzeko esan eta ezetz. Alferrik dela! Ez digu kasorik ere egin. Azkenean marroki batek bultzata arrankatu du.

Despedida laburra. Bakoitza berera joan da bisita eguna bukatu dela kontutan hartuta. Eskuminak eman zizkiguten hemengo hainbat eta hainbat lagunentzat.

Bueltan gatoz. «Atzerria baino tristeago gartzela bakarrik zegok» esan du nere kolegak.

+Hantxe — dauden gure herkieentzako gutxieneko eskubide batzuk esijitu behar ditugu: estradiziorik ez eta babes eskubidea.

GAL, helburu politiko militarrak

lortzera zuzendutako erakundea

SEGUNDU Marey hendaiaira anonimatotik ateratu zuen bahiketa hura ia denboran galduta geratu da. Denboran edo, horretan baino, akontezimenduen boraginean esan beharko, gertakariarik entzutetsuena zazpi egun laburren barruan irentsita ikustera ohituta baikaude. Pentsa Segundo Mareyrena errelejo galdu bat bihurtu zela Ramon Oñaederrearen, «Peru» eta Gurmindoen edo Txapelaren ezagutu eta gero, eta lehenengotik azkenera ez ziren hiru hilabete baino pasa. Baina horietatik egungo fextetara ere ez dira hiru urte baino gehiago igaro, eta jadanik hogeitabi hil, beste hainbeste zauritu, eta lau gaizki ateratako ekintza, ezagunak, odoltsuak, eragin ditu jadanik GALEk Iparraldean eta Hegoaldean bertan ere. GALEk zauritutako azken errefluxiatua, Ramon Basañez, otsailaren 13an, Baionako ospitalean dago oraindik.

Baina GALEn biktima guztiak ospitalean edo kanposanuetan kontatu behar ote dira? Hirugarren munduan zehar ez ote dugu bidaia egin behar biktimak kontatzeko? Eman dezagun Panama, Cuba, Venezuelak, Togo, Cabo Verde, Republika Dominikana. Eman dezagun Pakito Lujanbio, Jose Carlos Garcia Ramirez, Jose Manuel Beitzegiren estradizioak. Guzti hauek eta errefluxiatu damutuak Hegoaldera bihurtzean ez al du zerikusirik eduki GALEk?. Horra hor GALEn efektu politiko militarra. Efektua, eta burua?

PEDRO Sánchez harrapatu zutenean, bere poltsikoan Bilboko Indautxuko Komisaletan basea zuen polizia baten telefono numeroa aurkitu zioten. Harezgero, telefono numero hori gehiagotan ere ateratu da, GALEko kide konbiktoen poltsikoetan. Jean-Pierre Cherid hil zutenean, honek familiartekoak Espainiako Barne Ministeritzera zuzendu ziren, indemnizazioa erreklamatu. Baina gehiagorik ere badago. Egunkari eta astekaritara historiak saltzen hurbildu diren «galoso» damutuak bat baino gehiago izan dira. «Cambio-16» astekari madrildar antieuskaldunak eta karakteristika bereko «Tiempo»-k ateratakoak lekuko.

Frantziko epaileak aspaldi daude konbentziturik, frogak baitituzte, «Le Monde» egunkari frantziar ospetsuan argitaratu bezala, GAL eta Espainiako poliziarekiko loturetat. Epaileen beren portaera ere frogaren multzoan sartzen dira. Eman dezagun Svan, Pabeko epaile, errefluxiatuentzat hain tristeki ospetsua. Mohamed Khair mertzenario entzuteak, esate baterako, berari dio zor gaurregun kalean, Espainiko Levante aldean diote, libre ibiltzea. Baitere beste

bizpahiru edo. Svan kendu egin zuten azkenean Pabeko epaitegitik, askapen horien ordenak juridiko aldetik oso ordodoxoak ez omen zirelako. Epaile honek ez omen zuen detentatuak kartzelan mantentzeko frogarik aurkitu. Gero jakin zen frogaren horiek aski baino sobera zirela.

JUSTIZIA frantziarretik halakorik sorpresaz hartu behar bazen, ez halere euskaldunok sorpresa mota horietan inmundaturik ez egoteagatik, epaile berarengandik hori eta gehiagorik ere espero zatekeen. Beti daude politikarien lan zikinak betetzeko prest dauden magistratuak, zerbaiten truke. Nor egokiago euskal errefluxiatu zenbaiten estradizioak kontzientzian, ortodoxia judizial guztietatik jauzi egin ondoren, dituen baino. Mesedeak, bestalde, zerbaiten truke egiten dituzte halakoek eta, gaurregun, Svan epailea, errefluxiatuek «borreroa» esango luketena, Iparraldean ari den edozein epaile arruntek anbizionatuko lukeen epaitegi batean dago.

Svanek eskola egin zuen. Antitesia, orde, Cousteau epailearengandik etorri zen, GALi dagokionez. Cousteauk polizia judizialaren bidez ikerpenak egin zituen, eta probak lortu GALEko mertzenarioak eta Espainiako Poliziaren arteko harremanetat.

AIPAMEN hauei gaineratu diezaiozun GALEko mertzenario atxilotuei harrapatutako argazkiak. Gaur ez da sekreto argazki horiek Polizia frantziarraren aurrean errefluxiatuek bete beharreko papeletan aurkeztutakoak direla. Nork eman ziezaikeen GALEkoei poliziak berak ezezik?

Espekulazioak izen hori hartzen dute hutsean, frogarik birtartean ez dagoenean. Frogak, orde, beste estatus batetan jartzen dituzte baieztatpenak. Hona hemen, bada, frogak. Informazio honetan irakurleak errexen gogora ditzakenak aipatu ditugu, beti ere beste medio batzuk, agian maila horretan espekulazio tendentziosuak egiteko susmoetatik kanporago daudenak alegia. Beste arazo bat da frogaren guzti horien ondoren graduaziodik epaitegian ez, egon dira eta, kartzelan, euskal militante kartzeleratu gehienak besteko espetxe urte multzotsuetako zigorrak betetzen ez egotea. Posibilitate hori mespretxatu gabe ere, ez da ahaztu behar Estatu liberal, moderno, burjes demokraziaren hiru podereen banaketa hori inoiz beteko ez den mito bat besterik ez dela. Hau da, podere judiziala, ejekutiboa eta legislatiboaren arteko banaketa teorikoa besterik ez dela, eta demokrazi bur-

jesa haintzuzen hiru elementu horien arteko koordinaketa, beti ejekutiboarenpean, hori baita koordinatzailea, azken maila batetan aseguratzen denean bakarrik gertatzen dela. Hiru podereon arteko banaketa baino lotura aseguratzen denean, beraz.

GAlen dimentsio politikoa

ESTATUETAKO aparatoak affaire honetan nahasteak berak ematen digu, bestalde, gai guzti honen dimentsioa. Inork jada dudak ez dadukan dimentsio politikoa. Baina ez ahanztu dimentsio hori euskal errefuxiatu politikoen edo Santi Brouarden, oraingoz, hilketa hutsean geratzen denik, efektu psikologikoan bakarrik.

Gertaeran arabera esan behar da GALEko ekintzetan oinarritu dela Espainako Gobernu batek euskal errefuxiatu politikoen aurka edo ETaren aurka, erakunde armatu hau sortu zenetik antolatutako den akorralamenduzko operazio politikorik garrantzitsuenak. Operazio politiko horren dimentsioak oraindik ere ez ditugu osotasunean ezagutzen, ikusi dugunarekin handiena dela baieztatzeko dudarik ez badago ere.

ETaren santuarioa esaten zen. Horretan zegoen, eta dago orain halere, Espainako gobernuaren kezka, ETaren aurkako burrukan. Santuario hori haustea du helburu nagusi gaurko GALEk, gero beste aplikazio batzuk emango ez ote zaizkion ezer aurreratu gabe. Eman dezagun galdera zenbait. GALEk ez al du argudiorik eman deportazioetarako? Pentsa dezagun zein zen Frantziako administrazioaren erantzuna errefuxiatu bat GALEko balen eraginez erortzen zen bakoitzean: ezin dugu errefuxiatuon segurtasuna garantizatu. Hori zen, eta, aterabidea? Handik aldeneraztea, nola edo hala.

HORREZ gain, zein zen ardurarik handiena?, polboraren eragina hegoaldeko iparraldera igoa izatea. Errefuxiatuak toleratu bai, baina horrek eguneroko bizitzan eta gizartearen ohizko lasaitasuna hausten ez zuen bitartean bakarrik onartzen ez duen populazio eskuindarra, gaztadiaren esku gaurregun gauzak aldatzen badoaz ere, dugu euskaldunok iparraldeko lurretan. Errefuxiatuek ardura bizia jarri izan dute beti lasaitasun hori hiru euskal probintzietan beti mantentzeko. Lasaitasun hori hautsi behar zen beraz, eta hori egin zuen GALEk, populazioaren animoak altxatzeko.

Eta populazioaren animoak altxatu ondoren, honentzat erraxena gerrako parterik ahulena sakatzea. Espainako Gobernuari eskatu kontuak, edo errefuxiatuei. Frantziako Gobernuarentzat berarentzat ere bi aterabide zeuden, edo euskal errefuxiatuen aurkako eraso zela onartu, eta beraz hauek protejitu, Espainiako Gobernuaren kontra jarriaz, edo honekiko harremanak arriskutan jarri gabe errefuxiatuekiko obligazioa zeharkatu, hauek handik botatzeko politika bat praktikan jarri. Agian galera handiagoa eragin diezaiotke Espainiako Gobernuak Frantziakoari bere interesetan errefuxiatuek baino.

GAL taktikaren erroan

ANALISI honen, zein beste elementu batzuk kontutan hartuaz egin daitekeenaren erroa GALEko ekintzak kentzea ez da erraza egingo, 1983.eko abendu hartatik errefuxiatuek jasan behar duten politika ulertzeko, deportazioena, estradizioena, konfinazioena. Eta are gehiago, nola uler 1984.eko udan Madrilgo enbaxadari frantziarraren bidez ETari egin nahi izan zitzaion negoziaketa proposamena, estradizio haien truke? Proposamen hori nola GALEn presiorik gabe? Ezin ahanztu bestalde, horretan Frantziako eta Espainiako Gobernuak, biak, elkarrekin jokatu zutenik, bere egunean ageri bezala, eta enbaxadariak bitartekotza bete ondoren uler daitekeen bezala.

GAlek bete behar zuen, legeek eta eskubideen arabera Frantziak ezintzen zutena. Lege eta eskubideen arabera Frantziak aterpea eman behar zien errefuxiatuei, Estatu interesak mahai gainean jarri aurretik epaitegietan gertatzen zenaren arabera.

BVetik GALEra, eraso bera. 1977ko argazki honetan diren lau errefuxiatuetatik hiru harrapatu ditu: Sagardia, Argala eta Perez Revilla.

FRANTZIKO Gobernuak, bestalde, lagundu nahi Espainiakoari, biak familia sozialdemokratoak, baina legeaz, eskubideaz eskuan, ezin. Aukera falta laguntza horretarako. Nork eman aukera, noski, interesatuenak, Espainiak berak. GAL, hori izan zen aukera. Orain, Frantziako Gobernuak edo errefuxiatuen interesak, edo iparraldeko gizartearen segurtasuna mantendu behar zituen. Populazioak berak lagundu zion hautatzen. Horra hor erresultatuak.

Direla hilabete batzuk, bi errefuxiatuen neskalagunak atxilotu zituzten poliziak espainiarrek mugan, iparraldetik zetoztenean. Bi egun egon ziren komisaldegian eta ez omen zieten tratatu txar fisikorik egin, esan zuten. Elkarrizketa adierazgarria gertatu zen, ordez, polizia bat eta neska hauek baten artean. Poliziak: «zure mutila erakundean dago? zeren ez badago, esan dakiokazu lasai etortzeko, erreintsertatzeko, ez zaiola ezér gertatuko. Erakundean badago ere, datorrela. Kontatuko dizkigu hemen gauzak, eta gero, lasai. Ordez, han gertatzen insistentzen badu, badakizu zer gertatu zaion edozein egunetan, han GAL baitago». Hoina poliziarren sujerentziak.

Horra hor erreintsertzioak berak ere, Espainiako Gobernuak prestatutako operazioen anbigüoetarikoa ETarekiko politikan, GALa atzetik nola duen. ez al da ba GALEn eragina Azkarragak Iparraldeko errefuxiatuei bere neurriak proposatzerako orduan adierazten dien argudiorik kontudenteena?

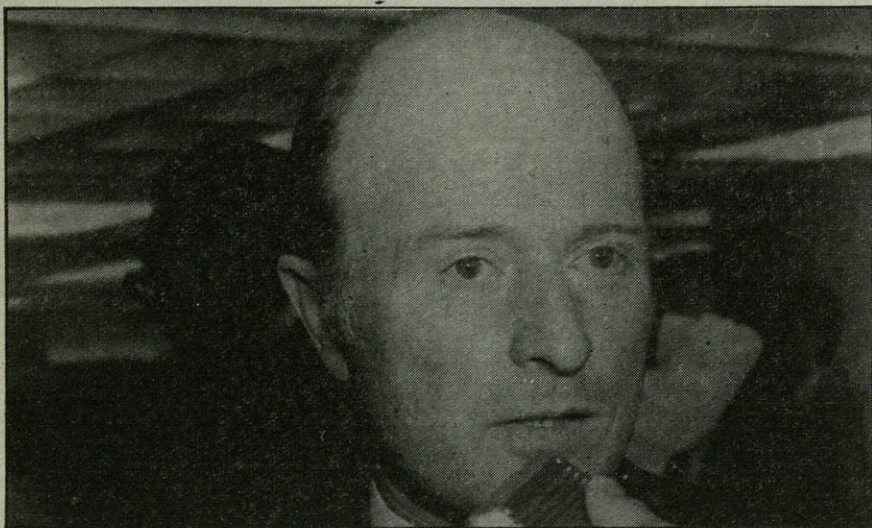
Hortik GAL, erreintsertzioa eta deportazioen politika gela berean asmatu zirenez lojizak espekulatzerako pauso bat baino ez dago.

X. ARONDO

Jean Louis Davanten
testigantza

«Estatu Frantseseko jendearen buruan 'la raison d'Etat' ongi sartua da»

Belaunaldiz belaunaldi, Hegoaldetik euskaldunak ihesi joan dira, eta doaz, Ipar Euskadira, babes bila. «Beste aldea» da gaur lehen «Frantzia» genuena. Iheslarien alde lanean, iheslariekin tirabiran, baina beti ere iheslarien aldamenean, hezi da Ipar Euskadiko abertzalegoa. Bertako abertzaleen historia barrutik ezagutzen duen Jean Louis Davanten etxera jo dugu, Zuberora. Neguazkeneko eguzkiak bazterrak berdez eta barrua pozez betetzen ditu.

«Mitterrand gizon gogorra da. Ahantzia genuen, baina Aljerian frogatua zuen oso gogorra eta errukigabea dela».

ARGIA.— Ipar Euskadin mugimendu abertzalea sortu zenez gero oso gertutik ezagutu duzu. Hogeitabost urte beteko dira laster, Itsasuko ekintza hartatik. Urte guzti hauetan, eta Hegoaldeko errefuxiatuei dagokienez, ze aldaketa ikusten duzu?

Jean Louis Davant.— Iheslari asko etorri da hunat, eta nahiko libre izan dira luzaz. Hala ere kanporatzeak beti izan dira: 62an, 64ean, 65ean, 67an, 69an Ré ugartera bidali zituzten hama-

sei bat, Pompidouren garaian zen eta han atxiki zituzten zenbait denboran. Gero 70, 71, 72, 74ean... izan ziren espulzio edo kanporatzeak, eta hor izan ziren lau gose greba handiak ere, Baionako katedralean bereziki.

Beraz, Francoren denboran ere ez ziren hain libro, edo hain lasai utziak, ez da uste izan behar. Baina geroztik egoera zinez txartu da. 75ean hasi ziren «Batallón Vasco-Español» delakoaren atentatuak, 77an etorri zen demokrazia

delakoa, eta hortik Giscard d'Estaing-ek errefuxiatu araudi edo estatutoa ukatu zien iheslariari. 78-79an berriro atentatu asko, Peixoto, Argala eta beste batzuen aurka. Eta zazpi ihesle Giscardek Espainiako mugarat eraman zituen, hori ahaztua da baina hori egin zen.

Mementu horretan sozialistek parte hartzen zuten gure manifestaldietan, aterbetuen alde parte hartzen zuten eta Mitterrandek hitza eman zuen errefuxiatu estatutoa berriro emanen zuela, edo esan zuen behintzat eman behar zela berriz. Gero, 8leko hauteskundeetan Destrade deputatu hautagaiak hitza eman zuen estatuto hori berriz emanen zela. Gauzak hola izan ziren.

A.— Agindu edo promesa hartatik, ordea, estradizioetaraino, urte gutti pasako zen.

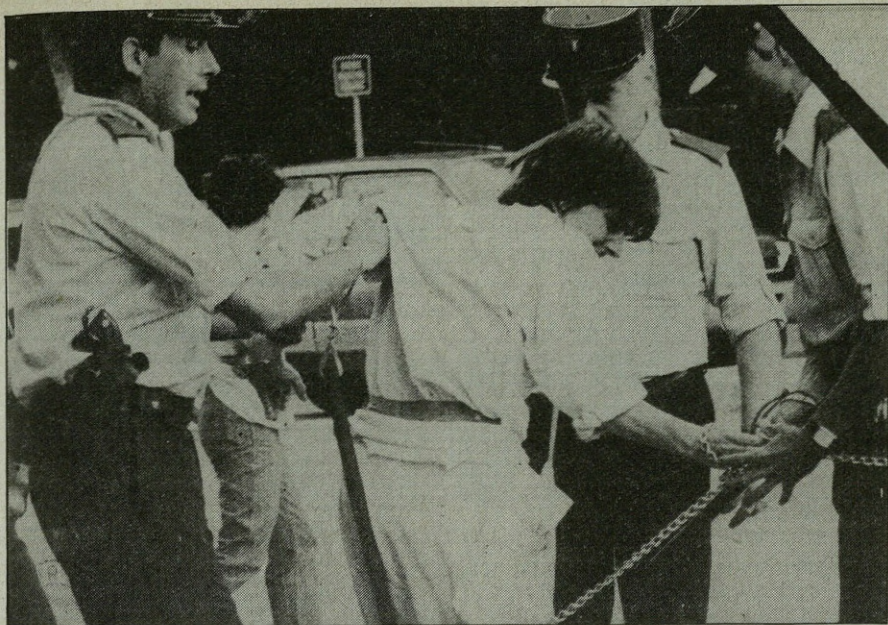
J.L.D.— Gero eta gehiago gaixtatzen hasi ziren, Hegoaldean, edo Estatu Espainolean hobeki, sozialistak nagusitu zirenetik. 83ko udazkenean hasi ziren atentatuak, eta hor azaldu zen GAL famatu hori, eta geroztik atentatu asko.

Horrekin batera, errefuxiatu estatutoa kendu dute gehiener, espulzio asko. Euskal Herritik kanpo igortze asko ere bai... eta hiru estradizioak. Eta ber denboran GAL alde guztietarik bonbaka eta tiroka.

A.— Pentsa zitekeen errefuxiatuentzako aldaketak hobeagora izanen zirela, eta aldiz bururatu ezinezko maila batetaraino gaiztotu da beren egoera. Aldaketa nabarmena ikusten da sozialisten aldetik. Gauza bat bait da, izan ere, agindu bezala denei errefuxiatu estatutoa ematea, eta oso beste bat iritsi diren mailetaraino iristea, espulzioetaraino eta estradizioetaraino alegia.

J.L.D.— Hala izan da, bai, eguna hitzeman eta gero gaua eman. Hori da.

A.— Aldaketa horren funtsean beti kolaborazio internazionala aipatu da, eta

"Guk ez dugu aski indar Frantziatik zerbaiten lortzeko, eta ez dugu aski indar Frantziatik berezteko".

hala izanen da, ZEN planak Pariseko gobernamentuaren laguntza eskatzen duela alegia. Gauza bat da, dena dela, Parisko gobernuaren interesak, eta beste bat sozialistek, hemengoek adibidez, hori hain errez irestea. Destrade batek, esate baterako.

J.L.D.— Destrade ez da eredu ona, zeren edozer gauza iresten du, bere onetan edo bere gobernamentuaren onetan denean. Gizon horri nik ez diot moralik ezagutzen. Bat baduke agian, baina nik ez dakit zein.

Baina beste sozialist batzuek, Jospin-ek eta horiek, ez dakit nola irentsi duten. Mitterrandekin gauza asko irentsi behar izan dute, zeren Mitterrand gizon gogorra da. Hori ahanzia genuen. Aljerian frogatua zuen oso gogorra eta errukigabea dela. Berak kondenatu izan du alde aurretik Frantziako lehendakariak duen botere izugarria, baina gero, nagusitu ondoan, berak indar gehiago eman dio botere horri. Sekula baino indar gehiago du Frantziako presidenteak, eta esan nezake errege bat dela, hauteskunderen hautatua baina errege halere. Nehoiz Frantziako errege batek ez du hainbeste botere izan.

A.— Aljerian Mitterrandek zein gogorra eta errukigabea den erakutsi zuela diozu. Eta hala ere, errefuxiatuen defentsan saiatu den jendea, eta Iparraldeko abertzaleez ari naiz, jende horrek Mitterranden aldeko apostua egin zuen. Ordu-rako baziren taldeak, abertzaleen sailean prolemak sortzen zituztenak, baina hala ere apostu gogorra egin zuten Mitterranden alde. Apostu egokia al zen?

J.L.D.— Gauzak beren denboran ikusi behar dira, eta ez lehengoa jujatu gaurko egoeratik. Zeren Mitterrandek hitza eman zuen... Egia esan, lehendakari zatitatu presentatu zelarik ez zuen gehiago aipatu aterbetuen prolema, baina aintzinetik aipatua zuen. Eta bestalde,

Destradek hitza eman zuen.

Mitterrandek berak euskal departamentua hitzeman zuen, bere 110 proposamenetatik 54.a da. Berdenboran lege-gai bat bazen, «Le Pensec» deitzen zena, sozialistek pausatua, eta Mitterrandek berak sinatua, eta lege horrek elebitasuna ekartzen zuen. Hiru gauza horiek kontutan harturik, talde batek Mitterrandi boza ematea erabaki zuen, «Enbata»ren inguruan eta beste batzuek ere. Izen zerranda zabal bat agertu zen, eta ideologia ezberdinak abertzaleak hor sartzen ziren.

Ulertzekoa zen Mitterrandi botoaren ematea. Eskuinarekin azken harirat helduak ginen. Beraz, aterbetuak zinez tinkatuak. Ikastola setiatua zen, eta eskuina pasa balitz ikastolak hertsiko zituen, edo holako gauza bat pasatuko zen. Ikastolen afera politizatu eta kriminalizatu nahi zuen. Beraz, ulertzekoa zen beste alderat bozkatzea.

A.— Bost urte hauen buruan, egoera ez da hobetu, eta okerreza ez da hori, okerreza da ez dela ikusten hobetuko denik.

J.L.D.— Ez da ikusten, ez, zer erdies-ten ahal den frantses boteretik. Zeren orain nor nagusituko da? Ezkerra ez da hobetuko, eskuina pasatzen bada hura ez da hobe. Guk ez dugu aski indar Frantziatik zerbaiten lortzeko, eta ez dugu aski indar Frantziatik berezteko. Ikusten duzu, oso iluna da gure egoera.

Enetzat bide bakarra da Hegoaldeari gero eta gehiagoz lotzea. Politika aldetik ezin da, baina kultur eta ekonomi mailan gero eta gehiago Hegoaldeari buruz itzuli behar dugu. Ez Hegoaldean urtzeko, baina hari lotzeko gure nortasunarekin, aktiboki, ez pasiboki. Hori da mementuan ikusten dudana bide bakarra.

A.— Askotan badirudi Ipar Euskadin indar politiko indartsu bat antolatzea eta errefuxiatuen defentsa dinamika kontra-

diktorio bezala funtzionatzeko dutela. Nahi ta ezko prolema bat ote da?

J.L.D.— Beti zaila izan da. Beti gure politika hipotekatua izan da alde horretarik. Baina ber denboran ezagutu behar da hemen abertzaletasunari halako gogortasun bat eman diona, erradikaltasun bat, Hegoaldeko borroka izan dela.

Hegoaldeko borroka ez balitz hemen abertzalegoak ez luke duen indarra, indar mugatua, baina indar garbia eta erradikala. Hala ere egia da Hegoaldeko borroka hipotekatu duela hemengoa. Beraz, ikusi behar da nola biak elgarri lot daitezkeen, edo behintzat nola elgar uler dezaketen, eta elgar lagundu.

A.— Bada lehen egindako esperientzia bat, EHASEkoa.

J.L.D.— Oso esperientzia ederra izan zen, baina ez iraunkorra. Iparraldean eta Hegoaldean ez da egoera berdina, eta Hegoaldekoek utzi gintuzten, hori da egia. Zeren haiek uste zuten, edo hala iduri luke, Iparraldean ere Hegoaldean bezain erradikala eta gogorra agertu behar dela. Eta batzuek behintzat Iparraldeko Herri Taldeei buruz itzuli zuten beren begirada eta eskua. Ez zuten ulertu Iparraldean desberdina dela egoera, eta egoera desberdina delarik jokaerak ere desberdina izan behar du.

Beti gertatzen da Ipar eta Hego artean elgar ulertu ezin hori. Ezin ulertu hori ez elgar ezagutzetik dator. Ez dugu aski elgar ezagutzen, eta beraz ez dugu elgar ulertzen.

A.— Etorkizun laburrari begira egoera hau alda dadin posibilitaterik ikusten al duzu? Posibilitate ezberdinak badira, erakunde batean biltzea, elkarrekin koordinatzea, elkarren arteko loturarik gabe ekintzetan elkartzeta...

J.L.D.— Ez dut uste mementuan on den erakunde bakar bat izatea Hego eta Iparraldean artean. Alde hortarik, EHASen esperientzia ez da emankorra izan. Beraz, erakunde diferentak baina elgar ikusi behar lukete, elgar gurutzatu, eza-gutu, ulertu, eta lagundu.

«Hegoaldeari buruz itzuli behar dugu, ez Hegoaldean urtzeko, baina hari lotzeko gure nortasunarekin, aktiboki»

A.— Errefuxiatuen egoera itzuliz, zer egin daiteke? Oraindik estradizio arriskua hor egonik, deportazio politikak aurrera jarraitzen badu, garbi dago ondorioak oso larriak izan daitezkeela.

J.L.D.— Ez dakit, bada, zer egin daitekeen. Beti ere kontra joan, baina besterik zer esan... Ez dut ikusten.

A.— Ezin al da pentsatu Iparraldeko populazioaren zati zabalagoak errefuxiatuen defentsan bildu daitezkeenik, ala apostu hori galdutaz eman behar da?

J.L.D.— Populazioa ez dugu biltzen ez eta beren interesen alde. Nola bilduko da errefuxiatuen alde? Neke iruditzen zait. Bere onetan ez da mugitzen hemengo jendea. Holako langabezia da, eta ez dut mugimendu sozialik ikusten. Salbu, beti, abertzaleak. Baina abertzaleak zenbat gara? Ehunetarik hamar bat, ez gehiago. Eta beti berak gara mugitzen gauza guztientzat, ez bakarrik errefuxiatuentzat, ez bakarrik ikastola edo kulturarentzat, baina lanaren alde eta langabeziaren aurka, beti berak gara, abertzaleez kanpo jende gutti duzu mugitzen ikusten.

A.— Eta Estatu Frantses mailan? Lehen kontsentsus bat euskaldunon alde, edo euskaldunon arazo larriek beste oihartzun bat zutela zirudien bederen.

J.L.D.— Bai, Francoren garaian bazuten, baina Francoren etsai bezala, ez dakit euskaldun bezala onartuak ziren, ez naiz segur. Orain, demokrazia denez geroz, «baina zer nahi dute euskaldun horiek...», jende gutik ulertzen du. Beren burua iraultzailetzat daukatenen artean ere jende gutti da hori ulertzen duenik.

A.— Etorkizuna oso iluna jartzen diguzu...

J.L.D.— Oso iluna, bai. Dependitzen du Hegoaldetik ze presio egin daitekeen frantses interesen gain, edo frantses opiniononearen gain.

A.— Nondik?

J.L.D.— Ez dakit, bada. Frantziak Espainiarekin gurutzatzeko Euskal Herri tik pasa behar du, edo Kataluniatik, gehienbat Euskal Herri tik. Hor zer egin, nola egin? Ez naiz estrategia bat, edo ez behintzat estrategia militar bat.

A.— Kanpotik ez zait iruditzen errefuxiatuen etorkizuna hain zail ikusten denik, egoera konponduko denaren premisaz jokatzeko du jendeak.

J.L.D.— Ez dakit nola konponduko den, oso ilun ikusten dut, egia esan.

A.— Iparraldeko mugimendu politikoaz duzu azken galdera. EMA hor dago, eta beretzako botoa eskatu duzu, matizazio guztiak argi jarrita. Beste indar abertzaleek ez dute indarririk ateratzen, eta etorkizunean ere aterako dutenik ez dirudi...

J.L.D.— Behar bada bai. Mugimendu bat bada prestik. Prestatzen ari zen mugimendu bat, baina EMAkoak aurreratu zaizkigu. Eta EMA baino lehen atera balitz indar bat aterako zuela.

A.— EMAk gaur dituen ezaugarri berak edukiko lituzke?

J.L.D.— Iparretarrak talde armatuari begira ikuspegi zehatzago bat agertuko zela iruditzen zait. EMA barnean badira ikuspegi desberdina dutenak Iparretarrei begira, eta elgar neutralizatzen dute mementuan.

Zeren arazoa da borroka armatua gaur Iparraldean, baita borroka armatua behar bada nola. Iparretarrek nahi dutena egiten dute noiznahi, esan nahi bait da abertzale mugimenduaren kondu izpirik egin gabe egiten dituztela gauzak. Bixtan da beste mugimenduak ez zuela gauza hori onartuko eta argi eta garbi esanen zuela, EMAk egin ez duena.

Eta gero, mugimendu hori ez zen imediatista izan. EMAk mementuko borroka hartzen ditu eta errepresentatzen, baina perspektibarik ez da ikusten,

«Populazioa ez dugu biltzen bere interesen alde, nola bilduko dugu errefuxiatuen alde?»

ez estrategia bat botere baten hartzeko-eta, hori ez da ikusten.

A.— Bazen, beraz, mugimendu bat atera nahi zuena, eta oraingoz atera ez dena. Hauteskundeak pasako dira, eta?

J.L.D.— Eta ikusiko da. Behar bada aterako da.

A.— EMAREN aldean, EMAREN barrutik...

J.L.D.— EMAREN barrutik ez, EMAREN bazterretik, bistan da. Egia zera da, ezin dela segitu orain bezala «gu abertzaleak gira, gora Euskadi askatuta» eta hau eta hura. Bon, Euskal Herria askatu nahi baduzu, bide batzuk hartu behar dituzu, urrats batzuk egin. Eta behar duzu herrietako boterea hartu eta horretarako behar diren medioak.

Holakorik ez da ikusten mementoan. Mugimendu gaztea da, eta berria, baina bestean holako ideiak badira.

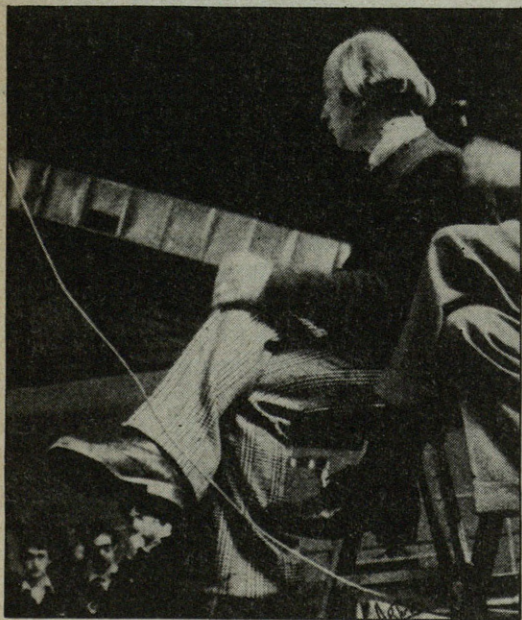
A.— Iparretarrak aipatzen ditugu behin eta berriro. Eragin handia al dute beren atentatuek errefuxiatuen egoeran?

J.L.D.— Ez dut uste horiek motibatzen dituzten iheslarien aurka hartzen diren neurriak. Gero, gobernuaren propagandan bixtan da baliatzen direla, amalgama egiten, baina hori ez balitz beste zerbaite baliatzea lezakete. Gogoan dut «Enbata» debekatu zutela bere ideien-gatik baita bortizkeriagatik ere. Eta mementu hartan bortizkeriarik ez zen; gobernuak halere hori sartu zuen «Enbata» debekatzeko arrazoinetan, duela hamabi urte. Beraz, gezuraren baliatzen ere badaki Frantziako gobernuak, izan dadin eskuinekoa ala ezkerrekoa.

Frantzian bada gauza bat inportantea: «la raison d'Etat». Eskola tipian ikasi genuen «la raison d'Etat», hori jendeen buruan sartua da, eta jendeek onartzen dute. «Greenpeace» plaztikatu dutelarik, Ameriketako edo beste demokrazia batetan izigarriko eskandala izango zen; Frantzian eskandala izan da kazetalariei artean, baina jendea ez da manifestatu, ez da harritu. Gehienez ere zerbaite gaitzetsi badu, lana gaizki egitea gaitzetsi dute. «La raison d'Etat» hori jendeen buruan ongi sartua da.

A.— Errefuxiatuen egoera hobetzeko, beraz, «raison d'Etat» hori aldatzea beste biderik ez litzazuke geldituko euskaldunoi...

J.L.D.— Zoritxarrez hala dela uste dut. Zer presio egiten ahal den behar dugu aztertu, eta hala alda daiteke iheslarien egoera. Ez beste gisan.

«Iparraldean eta Hegoaldean ez da egoera berdina, eta Hegoaldekoek utzi gintuzten, hori da egia».

Bertsolari Txapelketa Nagusiaren historia

Joan den astean jokatu berri da aurtengo Bertsolari Txapelketa Nagusiko finala, baina gai hori aldizkari honetako beste atal batetan jorratzekoa denez utzi egingo dugu. Ondoko zortzi orrialdeetako zeregina beste bat izango da: Txapelketa Nagusi horren historiari buruzko txosten txiki bat osatzea. Ezin orrialdeotan historia haundiegirik jorratu, baina gutxigorabeherako irudia hartzeko balioko digu agian. Asko mintzatu da txapelketaz eta oraindik ere makina bat solasalditako gaia izanen delakoan gaude. Uztapideren hitzak dituzue ondokoak: «Baña txapelketan tratu txarrak artzen dira, eta sariketan berdin. Gero, zenbar urrerago eta orduan da bildur geiago asten zan, esnazten zanean beti orixe burura etortzen zala. Parragarrikeriren bat egiteko beti bildurrak egon bear, guk bezala gauza gutxiren berri dakianak. Azkeneko egunetan, berriz, egunez lanean dabillenean ere aztu ezin; eta gaba etorri ezkerro, esnatzen zeran guzian, berriz, etzaizu beste gauzarik gogoratuko. Beti orixe buruan». Bertsolariaren tragu txarra, eta herriaren poza eta gozamena. Horiexek dira Txapelketaren historian agian ageriko konstante nagusietakoak.

Bertsolariek elkarren lehia iharduteko usadioa Euskal Herria bezain zaharra dela esatea ez dirudi gehiegi esatea denik. Halere, bertsolari-saioak eta lehiak noiztik egiten diren zehaztea aski gauza zaila da. Horrelakoetaz dagoen lehen berria 1877.ekoa da, Donostiako «Consistorio de los Juegos Florales» delako Elkarteak antolaturik, Santo Tomas egunez. Urte horretatik aurrera urtero egin omen zen halako «bertsolari gudurik». Iparraldean ere D'Abbadie euskaltzale sutsuak makina bat bertso-saio antolatu zituen aldi hartan.

Mende hasierarekin, bertsolari-saioek behera jo zuten eta Primo de Riveraren diktadurarekin praktikan guztiz desagertu ziren. 1930.ean nolabait berriz berpiztu zen ohitura hori, Toribio Altzagaren omenez «Euskaltzaleak» Elkarteak antolaturik «Centro Católico» antzokian izan zen saioarekin. Txirrita, Lujanbio, Telaetxipi, Zabaleta, Agirre eta Bitoria bertsolarien artean epai-mahikoek, aho batez, Bitoria izendatu zuten txapeldun. Hortik aurrera ez zen halamoduzko saiorik izan, Bertsolari Egunen txanda etorri arte.

1935: Lehen Bertsolari Eguna «Basarri» gaztearentzat

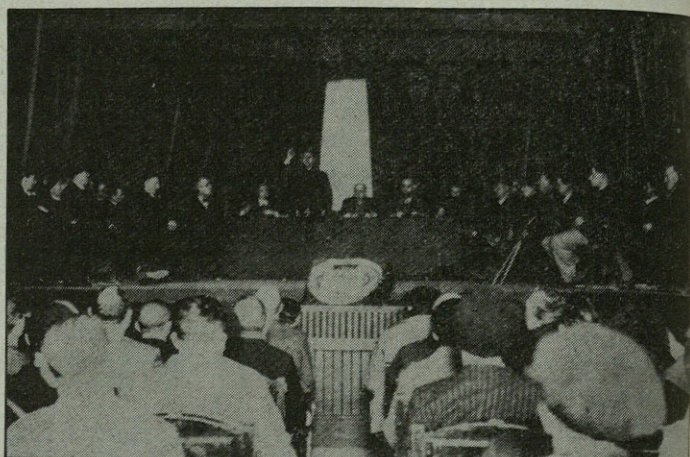
1935. urteko San Sebastian egunez izan zen Donostian lehenengo Bertsolari Eguna. Urtarrilaren 20an jokaturako hark izen horrekin bataiatu bazuten ere, gerraondoko Bertsolari Txapelketa Nagusiekin homologatu liteke. Donostiako «Poxpoliñ» Antzokian (oraingo Victoria Eugenia). «Euskaltzaleak» bazkuna eta Donostiako Euzko Gaztedia izan ziren biak batera lehen txapelketa haren antolatzaileak. Orduko «Argia» astekariak zioenez, «egundo ez omen da orelako euskel yai mamikorik izan Donostian».

Lekua eta eguna aukeratzea ere ez omen zen oso errez gertatu, «...baina Donosti eria euskaldundu nairik, beren yaiari begira, yatorizko euskel kutsu duan gauzik egiten etzala-ta, Done Sebasten egunean, danbor soñu artean, egitea erabaki zan».

Hogei bertsolariren arteko saioa

Lehen saioa goizeko 10,30etan hasi zen, eta honoko bertsolariek eman zuten izena, hogeik denetara: **Basarri** (Zarautz), **Zepai** (Errezil), **Txirrita** (Altza), **Txapel** (Azpeitia), **Lujanbio** (Altza), **Matxin** (Lapurdi), **Larralde** (Lapurdi), **Abarretegi** (Bizkaia), **Alkain** (Urdieta), **Telaetxipi** (Errenderia), **Nekezabal** (Zarautz), **Sarasola** (Antigua), **Mintegi** (Ordizia), **Erauskin** (Ordizia), **Kortatxo** (Itziar), **Kepa Zabaleta** (Errenderia), **Jon Zabaleta** (Errenderia), **Sorozabal** (Aiete), **Etxeberria** (Aiete), eta **Uriarte** (Bermeo).

Orduko kronikagileek kondatzen dutenez, bertsolarien be-saulkiak bigunak eta dotoreak ziren, albo bietara. Ariztimuño «Aitzol»ek jezarterazi zituen bertsolariak, eta erdi-erdian epai-mahaikoentzako lekua zegoen. Hauek izan ziren epai-mahaikoak: Joseba Ariztimuño «Aitzol», Toribio Altzaga, Manuel Lekuona, Txomin Olano, Joseba Zubimendi, eta Joseba Olaizola.

«Poxpoliñ» antzokian, 1935.an, epai-mahaia tauladiko erdian ipini zen eta bertsolariak bi alboetara.

Lehen Bertsolari Eguneako bertsolari batzu: 1.-Basarri; 2.-Zepai; 3.-Txirrita; 4.-Txapel; 5.-Lujanbio; 6.-Erauskin; 7.-Mintegi; 8.-Sarasola; 9.-Nekezabal; 10.-Telaetxipi; eta 11.-Abarrategi.

1960.ean gaude: Alfonsito Irigoien jaunak zozketa egiten du urte hartako partaideen artean.

Antzinako erara, epai-mahikoek bertsoz adierazten zieten bertsolariari egin beharreko lana. Lehenik bete beharreko lana gaiz eta doinuaz librea zen, bakoitzak nahi zuenaz. Bigarrenik, epai-mahikoek doinua ematen zuten (Otañoren «Limosnatxo bat»ena), eta gaia ere emana zen: «Euskal izkuntza galtzen ari da / ta galtzen ba'da euskera, / Euskaleriko seme guziak / betiko galduak gera». Bigarren saio honetan, bertsolari gehienak ez zitzaizkion gaiari lotu, Joseba Zubimendi kronistak egiten duen kexuaren arabera.

Hirugarren saioan haxe izan zuten lana: lehen puntua emanda, bertsoa osatu. Laugarren saioan (azkena) bertsolariak binaka jarri eta ofizio bana eman zitzaizkien: nagusia / morroia, artzaia / nekazaria, arrantzalea / arrai-saltzailea...

Basarri txapeldun, Txirrita laugarren ere ez

Honokoa izan zen mahaikoen epaia: aho batez, txapeldun «Basarri» aukeratu zuten (100 pezetako saria), zaraustarrak hogeitabat urte baino ez zituenean; bigarren sarirako «Matxin» (75 pzta.), hirugarrenerako «Zepai» (50 pzta.); eta laugarrenerako Alkain (25 pzta.). Txirrita ez zen lau horien artean agertu, nahiz eta «beste batzuek ere aukeratuak izango ziran, sari ugariagoak izan ba'lira, ba beste bertsolari yaiorik ba-zan gudu onetan-ta».

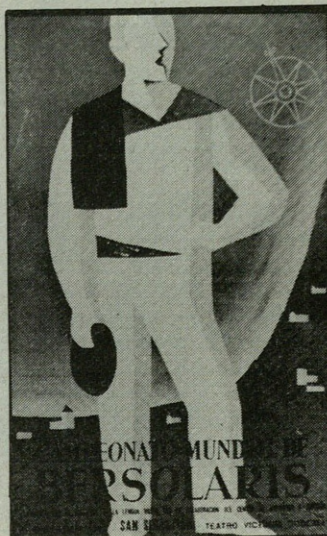
Bigarren Bertsolari Eguna, 1936.an, Txirritaren txanda

Lehen Bertsolari Egunaren arrakasta bizirik zegoela, bigarrenerako antolakizunak prestatzen hasi ziren «Euskaltzaleak» batasunekoak. Azken saiorako bertsolari gutxiago egon zitezkeen, kanporaketak antolatu ziren herrialdez herrialde, eta horrela Gipuzkoako bertsolariak bi saiotan banatu ziren: Tolosan, 1935.eko azken igandez, bederatzi bertsolariarekin; eta Azpeitian, urteberri egunez, beste hamaika bertsolariarekin. Hirugarren kanporaketa bat urtarrilaren 12an jokatu zen Elizondon, nafar eta Iparraldekoentzat. Bizkaitik ez ei zen inor presentatu. Hiru saio horietan, finalerako hamar bertsolari berezi ziren: **Zepai** (Errezil), **Dargaitz** (Otsondo), **Etxeberria** (Andoain), **Harriet** (Alduide), **Uztapide** (Zestua), **Lujanbio** (Errenderia), **Mutuberria** (Eltzaburu), **Txapel** (Azpeitia), **Iriarte** (Banka) eta **Txirrita** (Atza).

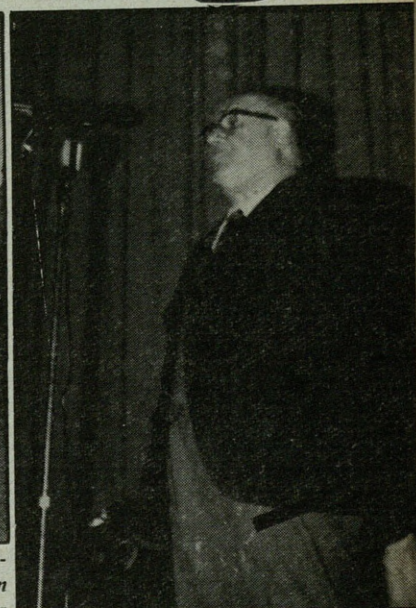
Uztapide, txapeldun baten abisua

Donostian jokatu zen finala, Victoria Eugenia antzokian, lehen saioa goizeko 11etan hasita. Aurreko urteko txapeldunak, Basarrik alegia, egin zituen gai-jartzaile lanak, eta beraz ez zuen txapelketan zuzenean parte hartu.

Aurrekoan bezala, lehen saioa doinu eta gai librean izan zen, bigarrena gaia emanda, hirugarrena lehen puntua emanda, eta laugarren eta azkena bertsolarien artean ofizioak banatuz eta elkarren aurka jarritz. Beraz, aurreko urteko saio bera. Puntuazioak bilduta, Txirritak eraman zituen lehenengo sariko 150 pezetak, Uztapide izan zen bigarren (100 pezeta), Zepai hirugarren (75 pzta.), Dargaitz laugarren (50 pzta.), eta Iriarte boskarren (25 pzta.).

«Campeonato Mundial de Bertsolaris» zioen kartelak. Agian «mundiala» euskaraz esan eta itzulpen hori okerretik atera ziren gerraostean bertsolariak bultzatzaileen. Kartel xehebrea benetan.

Basarri izan zen gerraurrean baina berrera gerraostean bertsolariak bultzatzaileen. Kartel xehebrea benetan.

1960. urteko txapelketako nafar kanporaketan, Migel Arozamena eta Andres Narbarte lehia bizian; gaijartzailea, eskubian, Alfontso Iriegoien.

Gerraondoko txapelketetan, Txapelketa Nagusia beti herrialdez herrialdeko txapelketak jokatu ondoren izaten zen, urtean zehar hainbat saio egin ondoren.

1960.eko Txapelketa, Euskaltzaindiak harturiko testigua

Errepublikako bi Bertsolari Egun horien ondotik, eta Gerraondoko parentesi beltzaren erdian, hamaika herritatik deitzen zitzairen bertsolariei. Txapelketarik antolatzeke inor ez zegoen baina. Euskaltzaindia izan zen 1958. urtean «Euskaltzaleak» elkarteak utzitako zuloa bete zeko beharra ikusi eta lana bereganatu zuena. Bizkaiko Txapelketak izan ziren Euskaltzaindiak antolatu zituen lehenak, Nafarroakoak eta Gipuzkoakoak ondoren etorri zirelarik.

1960.a izan zen gerraondoko lehenengo Bertsolari Txapelketa Nagusia jokatzeko aukeratu zen urtea, eta urte osoan zehar jokatu ziren kanporaketa saioak: Bizkaia bost barrutitan banatu eta saio bana jokatu ondoren Bilbon egin zen Bizkaikoen finala irailaren 11an. Nafarroan ere, Lekunberrin eta Elizondón jokatu ziren lehen kanporaketak, azken saioa Lesakan irailaren 25ean izan zelarik. Gipuzkoakoan ezin izan zuten bertsolari guztiek aurkeztu, aurretik aukeratu bait zen famatuena zeintzu ziren, eta haiekin Eibarren saio bat egin zuten 1959.eko azaroan. Iparraldetik, besterik gabe, bi bertsolari izendatu ziren, eta kitto.

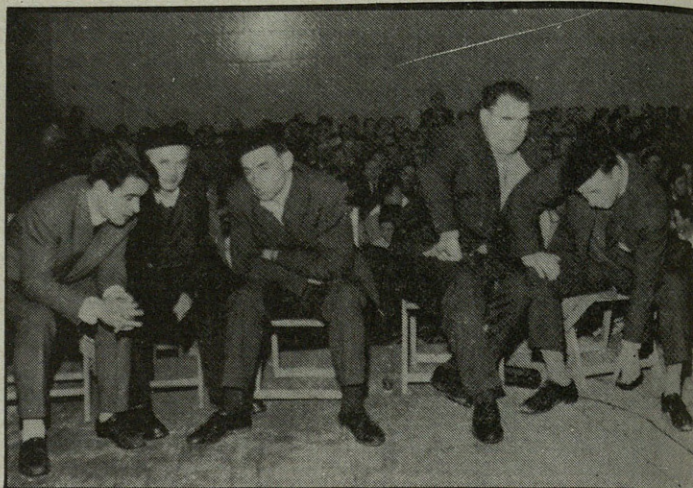
Basarrik 13 bertsorekin finala irabazi

Bederatzi bertsolari, beraz, 1960.eko abenduaren 18an jokatu zen finalerako: **Basarri** (Zarautz), **Uztapide** (Zestoa), **Azpillaga** (Mutriku), **Xalbador** (Urepel), **Mattin** (Ahetze), **Mitxelena** (Oiartzun), **Narbarte** (Goizueta), **Mugartegi** (Berriatua), eta **Perurena** (Goizueta). Epai-mahaikoak, berriz: Michel Labeguerie, Angel Irigaray, Antonio Arrue, Koldo Mitxelena, Antonio Zabala, «Bordari», J.M. Lekuona, Marcelo Andrinua, Miguel Goitia, Antonio Pagola eta Pedro Dies de Ulzurrun.

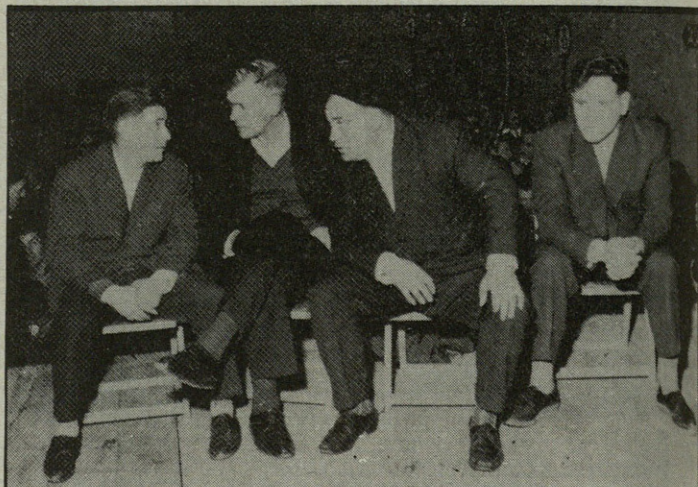
Basarri, ordurarterko txapelduna zenez ez zen goizetik lehiatu, arratsaldeko saiorako klasifikatu ziren Uztapide, Xalbador eta Azpillagarekin kantatuko zuen eta. Lau horietatik, Xalbador utzi zuten lehenik bazterrerara, Azpillaga geroago, eta orduantxe baino ez zen Basarri bertsotan hasi, Uztapiderekin mano-mano. Basarrik eraman zuen txapela. Onerako ala txarrerako, Basarrik 13 bertso baino ez zituen bota final horretan; Uztapidek, beste esate batera, 40.

Uztapidek txanda hartu zuen 62.eko Txapelketan

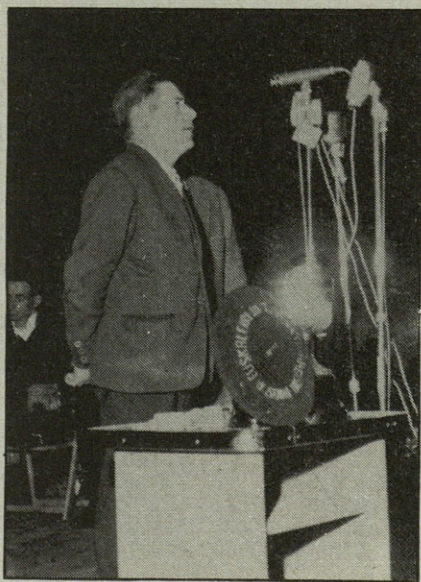
1960.ekoaren esperientzia pasata, Euskaltzaindiak kementu ekin zion hurrengo Bertsolari Txapelketa ere antolatzeari, urtetik urtera herrialdez herrialde, eta bi urtean behin Txapelketa Nagusia. Gisa horretan, 1962.eko ekainean hasi ziren berriz herrialdekako txapelketak, abenduaren 30an Txapelketa Nagusia Donostiako Astoria antzokian jokatzeko. Herrialdekako txapelketetatik hauek izan ziren finalerako aukeratutako bertsolariak: Nafarroatik, **Arozamena** (Lesaka) eta **Zabaleta** (Areso); Gipuzkoatik, **Mitxelena** (Oiartzun) eta **Lazkao-Txiki** (Lazkao); Iparraldetik, **Xalbador** (Urepel) eta **Mattin** (Ahetze); eta Bizkaiatik, **Lopategi** (Muxika) eta **Azpillaga** (Berriatua). Horiekin batera, eta hamarrekoa osatu arte, aurreko txapelketako txapeldun eta txapeldunordea: **Basarri** eta **Uztapide**.

1965. urtean, ezkerretik eskuinera: Lopategi, Mattin, Xalbador, Mitxelena eta Garmendia.

Anoeta pilotalekuko beste alboan, 1965.an ere: Lazkao-Txiki, Uztapide, Arozamena eta Mugartegi.

1965.ekoan, Lazkao-Txiki txapela eskuratzetik oso gertu ibili zen, inoiz baino gertuago, baina Uztapiderentzat izan zen bigarrenago.

Guztien tragu txara txapela Basarrirentzerakoan

Goizeko saiotik lau hauek jo zuten aurrera: Basarri, Uztapide, Xalbador eta Lazkao-Txiki. Azkenean Uztapide eta Basarri elkarren kontra aritu beharrean topatu ziren, eta askorentzako sorpresa gertatu zen: Uztapideri eman zioten txapela. Alfontso Irigoienek esan bezala: «*Nik sekula ez det ikusi Juradua ain seriyo bakoitzak bere kritzia ematen, eta hor itxilluak nolako erabakia eman*». Bigarrena, beraz, Basarri «*bañan Juraduak ez luke esango txarragoa danikan*». Halere, Basarrik ez zion trago hari bueltarik eman eta ez zen berriro inongo txapelketara presentatuko. Hara Basarrik botatako azken bertsoa:

Nere burura datorren dana
esan bear det berela,
ez gero pentsa fallo orrekin
nik penik artu detela,
urte askuan nebillen
ta gaizkitxo nebillen,
gaur billatu du epela,
nere lagunik maitienari
eman bait diot txapela.

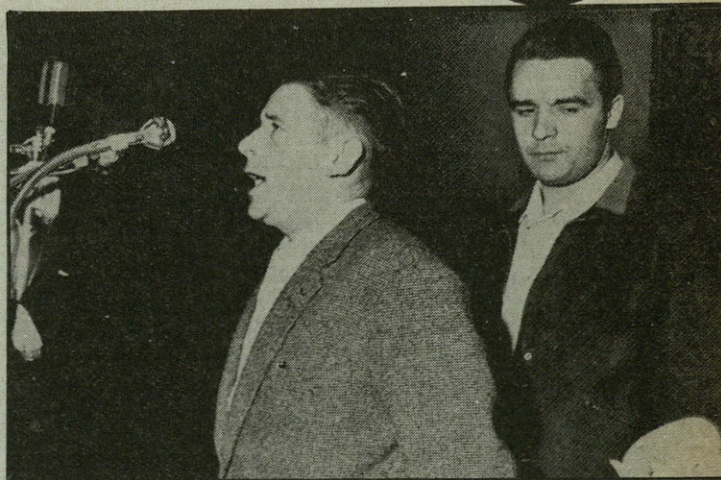
Hirugarren saria Xalbadorri eta laugarrena Lazkao-Txikiri eman zioten. Hona hemen Uztapideren hitzak: «*Jaungoikoak ala naiko zuan da nik ezin ezer egin. Azkenekoa eman bazidaten ere, etzegoa ez erigiterik. Lenbizikoa eman zidaten eta ura naiago, berriz!*».

1965.eko Txapelketan, Uztapidek bigarren txapela eskuratu

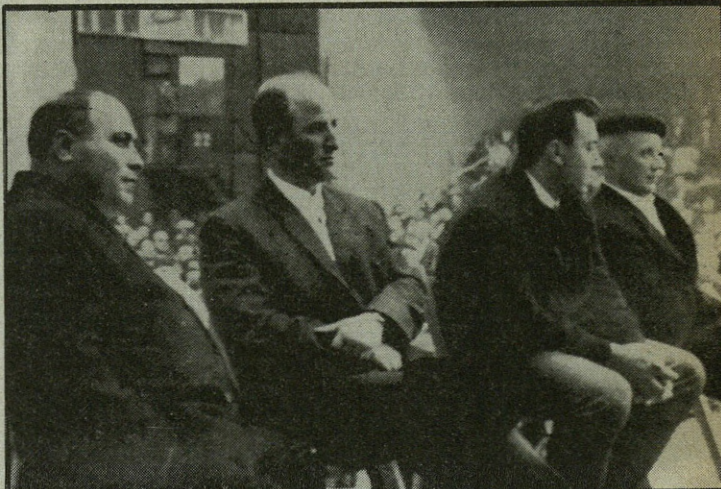
Uztapidek umorez jaso zuen 1965.ean irabazitako bigarren txapela, Lazkao-Txikirekiko begirunez beterik: «*Berriz ere txapela neri uzten didate. Bildur dira burua oztuko ote zaidan. Lazkao-Txikik oraindik sasoia daukala ta ez dute, neretzat ainbeste erruki, orrentzat*». Urte hartakoa ere, aurreko urteetako en usadio beraz jokatu zen. Urtetik urtera lekua aldatuz, eta 65.eko urtarilaren lehenekoa Anoeta pilotalekuan jokatu zen. 115 bertsolarietatik (71 giputz, 26 bizkaitar, 16 nafar, Mattin eta Xalbador) honoko hamarrek jokatu zuten azken saio hau: **Uztapide** (Zestoa), **Lazkao-Txiki** (Lazkao), **Xalbador** (Urepel), **Mattin** (Ahetze), **Mitxelena** (Oiartzun), **Lopategi** (Muxika), **Mugartegi** (Berriatua), **Migel Arozamena** (Lezaka), **Narbarte** (Goizueta), eta **Txomin Garmendia** (Berrobi).

Epai-mahaian Gabriel Arestiren presentzia esperogabea topatzen dugu, horrekin batera ondoko hauek ere izan zirelarik: Emile Larre, Mixel Itzaina, Alfontso Irigoien, «Txapel», «Bordari», J.M. Satrustegi, Antonio Zavalá, Antonio Arrue, J.M. San Martín, Martzel Andrinua, J.M. Lekuona eta Pedro Diez de Ulzurrun.

Arratsaldeko saiora, honoko lau bertsolari pasatu ziren, horietatik zein Uztapiderekin aritu erabaki behar zelarik: Xalbador, Lazkao-Txiki, Mitxelena eta Mattin. Lazkao-Txiki pasatu zen aurrera eta Uztapide aukeratu zuten bigarren aldiz txapeldun. Sari-banaketa ere eman zitzaion bukaera Lazkao-Txikiren saio mundialaz gain ezer gutxi berririk ekarri zuen Txapelketa honi.

Lazkao-Txiki eta Lopategi binakako saioan 1967. urtekoan. Ezkondu berriak zirelarik, Lopategi emaztea zen eta Lazkao-Txiki eztaibazkaria pasa eta segituan gerrara joan behar zuen senar berria.

1967.ekoan, ezkerretik eskuinera: Arozamena, Garmendia, Gorrotxategi eta Madariaga.

Epai-mahaikoak eta bertsolariak, guztiak batera, Amurizaren lehenengo txapela laguntzen. Txapelketaren hirugarren aroaren hasiera suposatzen 1980.eko Txapelketa.

1967: Bost minutu t'erdiko txistualdia Xalbadorri

1967. urteko Txapelketara 83 bertsolari agertu ziren: 49 Gipuzkoatik, 21 Bizkaiatik, 11 Nafarroatik, bat Lapurditik eta beste bat Baxenafarroatik. Hegoaldeko probintzietan kanporaketa saioak jokatu ondoren, hauek izan ziren finalerako geratu ziren bederatzia: **Xalbador** (Urepel), **Uztapide** (Zestoa), **Lopategi** (Muxika), **Lazkao-Txiki** (Lazkao), **Gorrotxategi** (Bergara), **Mikel Arozamena** (Lesaka), **Txomin Garmendia** (Berrobi), **Mattin** (Ahetze), **Mugartegi** (Berriatua) eta **Bautista Madariaga** (Arantza).

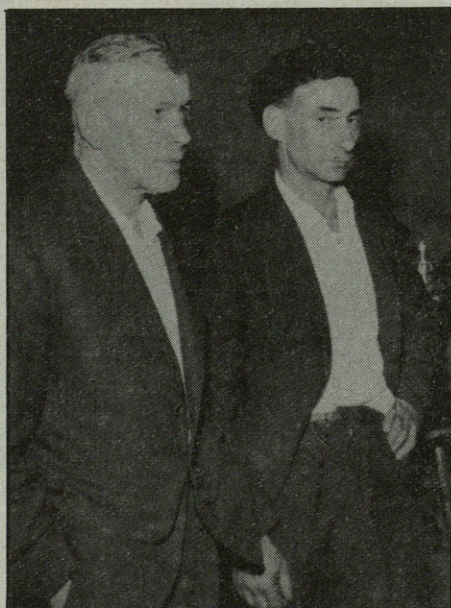
Ohiturari jarraituz, Uztapidek bukaera arte ez zuen kantatu behar izan, eta arratsaldeko saiorako klasifikatu zirenak lau hauek izan ziren: Lopategi, Xalbador, Gorrotxategi eta Lazkao-Txiki. Lau horietatik Uztapideren kontra nor arituko zen erabakitzeko garaian sortu ziren istiluak, Xalbador aukatzearekin jendea ez bait zen gustora agertu. Hona Uztapideren hitzak: «Lauren artetik Xalbador aukeratu dute aurrera pasatzeko, jendeak erabaki oneri txistuak jo zizkion. Gure egoera ederra zan orduan! Gu biok giñan an, jendearen aurrean txutik jarrita, txistuak noiz ixilduko ziran zai. gero esan zutenez, bost minutu ta erdi iraun zuan txistu-aldi arek. Xalbadorrek negar egiten zuan. Geroztik ez da txapelketarik egin, eta alde batera ez egitea ere obe, ala ibiltzekotan; batean txistua, bestean ujua, beti bazan zerbait eta».

«Xalbadorri Gipuzkoan ulertuko balitzaio...»

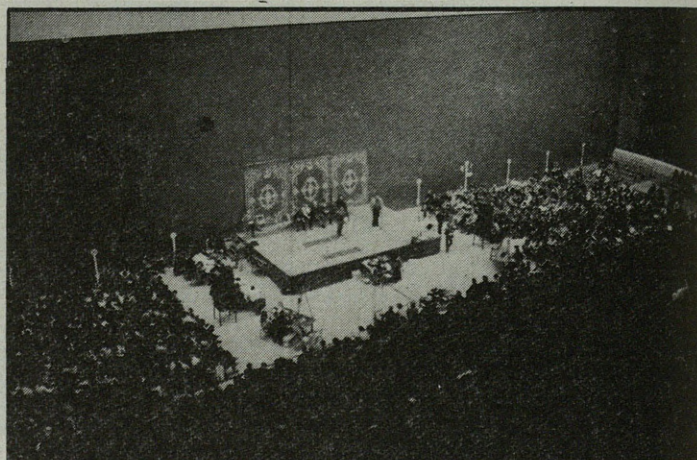
Xalbadorrek txistuen artetik botatako bertsoak protestak txaloak bilakatu omen zituen:

Anai-arrebak, ez, otoi, pentsa
neure gustura nagonik,
poz gehiago izangō nuen
albotik beha egonik;
zuek ezpazerate kontentu
errua ez daukat, ez, nik,
txistuak jo dituzute bainan
maite zaituztet orainik!

Basarrik gai berari buruz hitza hartu zuen baina aurreko txapelketan, hitz ezin argiagoak erabiliz, 1965. urtean: «Egundo geure denboran kristauaren aotik entzun ditugun bertso onenak, Txapelketa egunean Xalbadorrek kantatutakoak izan ziran, emazte zanaren soñekoari kantatutakoak alegia. (...) Xalbadorri Gipuzkoan bear bezela ulertuko balitzaio, konprentituko balitzaio, oso goietan izango litzake bere izena». Zoritxarrez, eta eskandalo hark izan zuen bere eragina, hurrengo hamabi urteetan ez zen txapelketarik antolatu.

Uztapide eta Xalbador-ek, 1967.eko txistualdi hark iraun zuen bitartean hantxe zutik aguantatu behar izan zuten. Xalbadorren muturra halamodua da, jakina.

Balda pilotalekuan orain arte jokaturako bi txapelketetan urtetik urtea jende gehiago joan zen; Belodromoak aurrerapauso izugarria suposatu du.

Txapelketako tragu txarra bertsolari ia guztien aurpegita antzeman daiteke. Amurizaren bizarrak eta Lopategi eta Peñaren presentziak argi-adierazten digute zein txapelketakoa den argazkia.

Jon Enbeita, Larrañaga, Amuriza, Garmendia, Gorrotxategi, Etxeberria eta Xanpun, 1980.an bigarren saioan. Aulki hutsa, jakina, Azpillagarena izango zen.

Hamabi urteko parentesia eta gero, Amuriza txapeldun

Hamabi urteko zulo beltz eta luzeegi baten ondoren, Euskaltzaindiak Txapelketa berriz antolatzea erabaki zuenean, modu bitxi batez egin zuen: aurreko txapelketetako tradizioa puskatuz, hamasei bertsolari berezi ziren hasieratik, aurreko kanporaketa zabalagorik gabe, «lehen mailakoak» baina inor presentatzera behartu gabe. Hamasei bertsolariok hauek izan ziren: Xanpun, Mitxelena, Koxme Lizaso, Garmendia, Naraiza, Egileor, Azpillaga, Amuriza, Jon Enbeita, Ezponda, Larrañaga, Gorrotxategi, Irigola, Etxeberria eta Arregi. Arrasaten eta Gernikan saio bana jokatu ondoren, finalerako zortzi izenak aukeratu ziren: Etxeberria, Azpillaga, Enbeita, Amuriza, Jon Enbeita, Larrañaga, Xanpun eta Gorrotxategi. Zortzi hauek 1980.eko errege-egunez jokatu zuten txapela, urtarilaren 6an alegia.

Epai-mahaia honokook osatu zuten: J.M. Aranalde, Artola, Etxezarreta, Antton Aranburu, Alfontso Irigoien, Mixel Itzaina, J.M. Lekuona, Abel Muniategi, J.M. San Martin eta Antonio Zavala.

«Egitura eta dinamika berri bat datorkio bertso-gintzari»

Txapelketa honen bilakaeraz gauza haundirik esateak agian ez du merezi, guztiok bait dugu gogoan Xabier Amuriza txapeldun eta Jon Enbeita bigarren geratu zirela. Agian egun hartako titularrak gogoratzeak bai mereziko luke: «Amurizaren "semaforo gorriak" kable guztiak erre zituen», «Amurizarekin beste bertsoaldi bat hasten delakoan gaude», eta «Amurizarena beste kupeleko sagardoa da». Egun haietan horri buruzko eritzi desberdinak egon baziren ere, «Deia»-ko kronistak zehazki jaso zuen egun haien inguruko eritzi zabaldua: «*Basarrik 1935.an egin zuen bezela, aire, molde, egitura eta dinamika berri bat dakarkio Amurizak bertso-gintzari, aurrerabiderako pauso bat. Ez diogu honekin, gutxiagorik ere, Amuriza bakarrik denik bide honetan abiatu den bertsolari bakarra...*». Gutxi gora behera komentario gehienak ildo horretatik abiatu ziren 1982.eko hartan.

Lopategi eta Amuriza buruz-buru ibili ziren 1982.eko Txapelketan

1982.ean ere Txapelketa tokatzen zen eta Euskaltzaindiak zintzo eutsi zion lanari. Bertsolariak «A» eta «B» mailetan banatuz, bigarrenek beheagotik hasi behar izan zuten kanporaketak jokatzeko, eta horrela, finala jokatu zutenen zortzi izenak erabaki egin ziren abenduaren 20an Donostiako Balda pilotalekuan jokatu zuten saiorako: Txomin Garmendia, Amuriza, Lopategi, Peñagarikano, Imanol Lazkano, Lizaso, Jon Enbeita eta Azpillaga.

Aurreko urtean baino askoz jende gehiago joan zen bertsolariak entzuterara, eta eskainitako bertso asko eta asko luzaro gogoratuak izango dira, batik bat gartzelako gaiarekin botatakoak. «Emakumea» gaia izan zen gartzelakoa, eta horrekin batera honoko azken puntu birekin bertso bana osatu beharra: «Arrazoirik ez degu gutxi gertalako» eta «Oraindik bagerala, Balda da testigu». Parte honetan Lopategik sekulako saioa egin zuen eta Amurizarekin desentpatea jokatzeko be-

hartu zuen. Azkenean, Amuriza berriz ere txapeldun, eta bigarren aldiz ere, Bizkaiko bertsolariak nagusi irten ziren (Enbeitak hirugarren postua eskuratu bait zuen).

Debatearen hasiera

1982.eko Txapelketak aurrekoan hasitako bertso-gintza-motaren sendotzea suposatu bazuen ere, gerora inportantzia hartuko zuen debate baten hasiera ere ekarri zuen: puntuaketa eta klasifikaketari buruzkoa, gerora Euskaltzaindia eta bertsolarien arteko 'haustura' ekarriko zuena. Txapelketaren bi-haramonean J.R. Etxebarriak «Egin»-en kaleratutako artikulua argigarri batetan honela laburtzen zuen debate horren nondik norakoa: «*Nire kezka nagusia, bertsolari eta bertso-entzule askorena den bezala, puntuatzeko sistemaren argitasun falta da. Esan dira gauza batzu, baina oso etereoak dira. (...) Ez da kuantifikazioari buruz hitzegin. (...) Ene eritzia, gakoa meto- doa bilatzean datza. Eta jende askok ideiak ditu: hitz egiteko kontua da*». 1985.eko Txapelketarako bidea abiatu zegoen, debatea ere bai, baina leku faltaz ez dugu horretaz hemen hitzegingo.

Datuen bilketa eta erredakzioa: Ramon ERKOREKA

Satrustegi, Knñor eta Haritchsellar euskaltzainak alboan dituela, Xabier Amurizak harro erakusten du bere bigarren "Xenpelar" estatuetxoa.

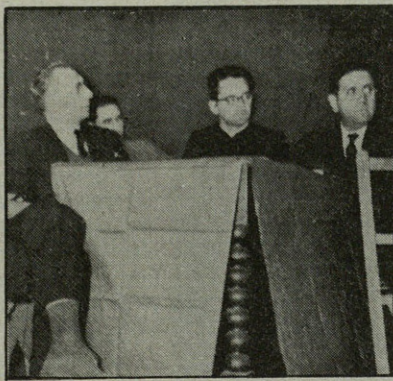

Bertsolariak berek antolatu duten txapelketa berri honetan, Txapelketak beste fase bati ekin dio, oso bestelako dimentsio batekin.

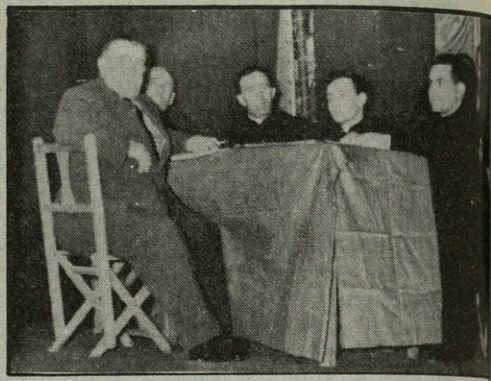
Zenbat txapelketa, hainbat epai-mahai

1935

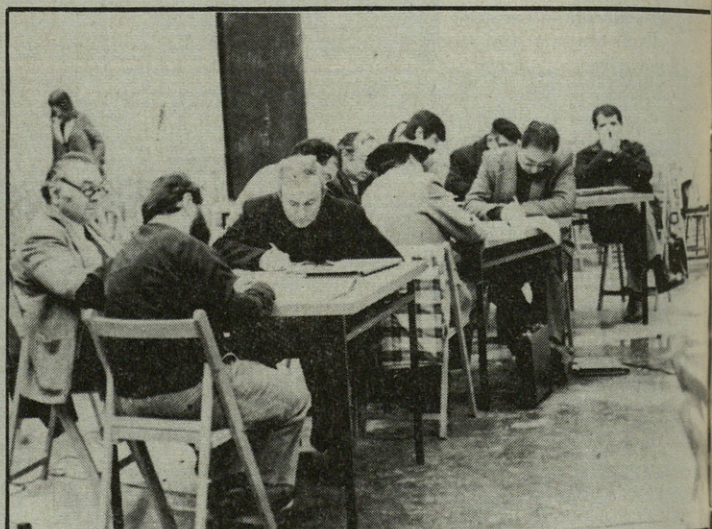
1960 (I)

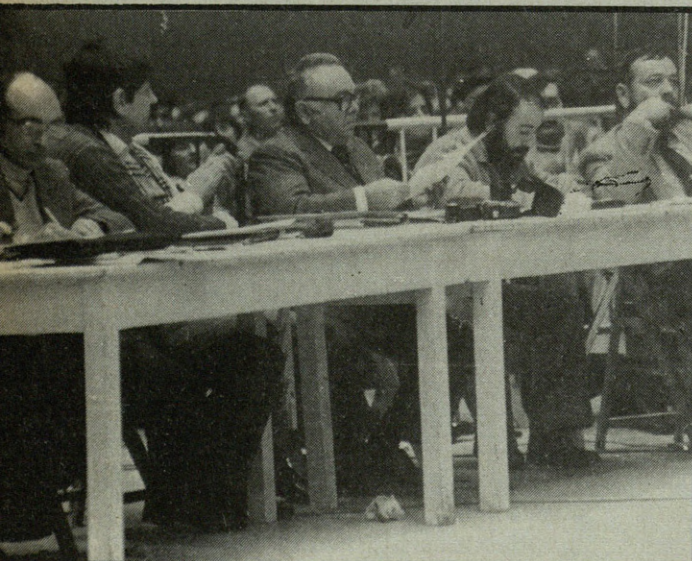
1960 (II)

1967

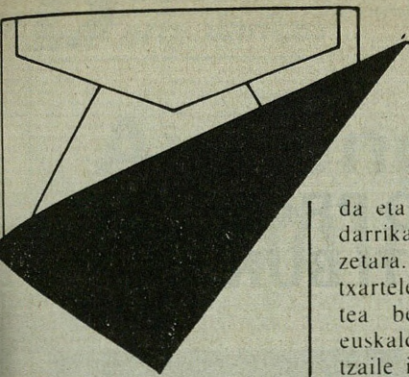
1980

1982

1986

Euskara ikur bihurtzen denean

NATOn jarraitu ala ez erreferenduma egiterakoan ere, hizkuntz arazoa kale-ratu da beste behin eta politikoei nork bere aldera arraunean egiteko aukera probetxatu izanaz gainera, gauza bat eta betikoa dena, agertu da beste behin: Estatuto inperialista, herri-zapaltzaile, giza-eskubideen deuseztaile (non dira ONUko giza-eskubideak?) guztiak, bai Legeen bidez, bai Epaitegien bidez, bai Politikaren bidez, bai beren funtzionari-Gorputzen bidez eta azkenik Aparato Militarren bidez. Historia osoan zehar eraman duten eta daramaten zapalketa eta likidazio sistematikoa alegia.

Hori gauza jakia izanik ere ordea, negargarria da ikustea, batzu-batzuk hemen bertako izanik eta politika abertzalea egiten, dutela esanik, gai honer aurrean duten planteiamendu eskasa, koxkorra eta nahastailea ikustea. Ongi dago lehen unean kexua agertzea, horrela egin dute eta beren obligazioa da gainera hori egitea. Honaino ez dago zer esanik. Baina ez dago eskubiderik, goxoki bat eskaini ongi tentatzen ibili ondoren eta gero oturuntza egin dugula lau haitzara aldarrikatzeko eta horixe da hain zuzen ere. Xabier Artzalluz J.ak eta Deia egunkariak eraman duten hizkuntz politika kanpaijoleak eskaini diguna. Hego Euskal Herrian, joan zen martxoaren 12an, inork ere ez zuen boturik Euskaraz eman ahal izan Jaunak! Gauzek beren izena dute eta hori horrela

da eta horrela esan eta aldarrikatu behar da lau haitzara. Bai ala Ez botu-txartelean idatzi behar izatea bera, edozein hiritar euskalduni (zerga-ordaintzaile izaki) irain egitea da eta botu-txartel horiek spanol huts-hutsean inprimatuta eskaini zaizkigula kontutan hartuz gero, objektibotasun linguistikozientifiko minimo baten izenean Jaunak, boturik ez da eman euskaraz, ematerik ere ez da izan eta. Beraz, ez dezagun inor engainu! Bai ala Ez ipini dutenek, folklore apur bat egin dute, folklorea egiten utzi diete-lako, hori beti ere beste edozer baino errazago uzten bait da egiten... Era honetan Euskara, ikur bat besterik ez da eta Euskal Herrian zoritxarrez, politiko askorentzako, horixe besterik ez da Euskara: Ikur bat.

Parlamentuko agurra. Mitin baten sarrera. Meza batetako kantuak. Errotuluetako elebitasun bitxia. etab. Hori bai, oso sakratua, ikur guztiak ere horrela izan ohi dira eta: ikurriña, banderak, etab., baina funtzionamendukoa den oro eta herri baten bizitza finkatzen duen oro, dena spanol huts-hutsean egiten da. Botu-txartelak zioena zen funtzionalak, eta Estatua beste behin ere, ez da noski deskuidatu bere arloan. Mahaletako adierazpenak, zerrendak, erroldak, zentsuak, kale-izenak eta beste ziren funtzionalak. Baita hauteskunde-mahaletakoek egindako aktak, ziurtagiriak eta gainerako adierazpenak ere. Gauzako bitxi elebidun batzu kenduz gero, oso garbi dago spanol huts-hutsez egin dela erreferenduma, datu-prozesuko emaitzen zenbaketa eta argitarapena barne. Guzti honen aurrean, zer pinta-tzen du Bai ala Ez norberak espreski idatzita ipinirik, onartua izango denaren azken orduko bermetasunak? Benetako hiritar euskaldunarentzat, Ezertxo ere

ez Artzalluz J., eta lortuak ditugun «eskubideak» nahiz daukagun sistema politikoarekin lor ditzakegunak haratago joan ezinak badira (eta orain arte aurrerago ezin joana nabaria da), Zer arrazio eskaini nahi zaio herri honi benetan? Agur eta Eunon bakarrik? Horretarako Jaunok, ez daukagu euskararen beharrik.

Euskara, funtzionatzeko behar dugu ala ez dugu behar eta nik horixe galdetu nahi dizuet hainbeste su artifizial aireratu dituzuen guztioi. Euskara, funtzionatzeko nahi al duzue? Eta hala nahi baduzue, nola arraio esan diezaiekezue herritarrei Botua Euskaraz ematea lortu dela, eta zeuok behintzat Euskaraz eman duzuela? Adarrik ez jo mesedez! Espainiarren sistemapean izan arren, kontatzen eta irakurtzen behintzat aspaldi ikasiak gara eta zer nahi dugun bada-kigu! Iruzurrarekin joan zaitezke beste leku batera!

MURUMENDI

Pilotaren beherakada

Pelota klase asko bada ere, oraingo hontan frontoiean egiten denetaz idatzi nahi nuke. Euskadiko kirol nazionala bezala harturik eta gaur egun daraman atzerakada nabaria atzer-tuaz. Atzerakada honen arrazoiak asko dira noski; horrela, beste zenbait kirolek hartutako indarra, futbola, saski baloi, esku baloi, rugby, atletismo, etabar.

Gaurko motikoei ez dutela jai arratsalde herriko plazan pasatzen eta frontoia ez direla apenas gehiagotu azken urteetan. Baina funtsezko arrazoiak dudarik gabe niretzat, izanen da pilotak galdutako prestijio soziala. Edozein mutikok ezagutzen du nor diren Arkonada, Cabestany, Lopez Ufarte edo Hollis baina ez hainbestek nortzuk diren Retegi, Galarza, Bergara ala Iturri.

Ez da kasualitatea beraz, Gipuzkoako Foru Aldundiak

zabaldutako euskararen aldeko kanpaina «Euskaraz hautsi zure marka» barruko argaztietan pilotaririk ez izatea.

Guzti honen errua, pilota mundua eta pilotari berak manejatzen dituzten enpresariena da dudarik gabe. Kirolaren saltsa konpetizioak dakar eta aspaldi ikusi zuten hori futbol, saski baloi eta beste kirol guztien zuzendariak, pilota mundukoak ez ezik.

Hor dagoz ba «liga», «kopa», «play-off» eta beste hainbat sistema. Garbi dago futbolearen bertan, lortu duen arrakasta izanik ere, partidu «amistosoek» ez dutela inongo interesik lortzen. Eta pilotan berriz, txapelketa nagusia, eskuz eskukoa, esan liteke hilabete pare batetan bukatzen dela. Adierazi nahi nieke ba hemendik pilota enpresariei zer zein komenigarri litzatekeen pilotan ere beste kirolekin bezala, txapelketa luze batzu antolatzeko, beren igo-jaitsi itxilu guztiarekin. Ez da erraza izanen baina ereduak bada-goz.

J.J. IRAETA

Non egon da boikotaren jarrera koherentea?

Espainiako estatu burgesak gu urnetatik pasaratzea nahi izan du berriro ere. Berriz lejitimitatea urnetan bilatu nahi du demokraziaren izenean (komatxo barik) eta herriko iraultzaile guztiak demokrazia sakratu horren atzetik, ezezko botoaz abiatuko dira urnetara. Kontrolaturik nahi gaituzte honela.

Gainera, ezezko botoa euskaraz debekatua dugu. Arrazoi gehiagorik ba ote urnak pikutara bidaltzeko?

Non egon da iraultzailegoa eta bereziki militanteak, EHE, etabar, BOIKOTAREN JARRERA KOHERENTEa hartzeko?

Berriz gu engainatuak. Gu, gixarajoak.

BITTOR

NAZIO PROJEKTU BATI BURUZ

Zapaltzaileek ezartzen diguten
morrontzaren kontra, ideologiaz ere
armatu behar dugu.

Hainbeste medioz hedatzen dituzten
beren mito eta interpretazioei, guk
geure ikuspuntuak, geure
azterketak, kontrajarri nahi eta
behar dizkiegu.

Nazio eta klase zapalkuntzetatik
askatze bidean.

ABERTZALE, EZKERTIAR, EUSKALTZALE

Harpidedun txartela

EGUZKI - ALDE etxea - 3.^a Eskubia
ALDAPA BIDEA - 20012 - DONOSTIA

k/ Eguzki alde etxea, 3-esk.

Aldapa bidea - Egia

Donostia 20012

☎ 293613

HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT

IZEN DEITURAK

Helbidea

Herria

Probintzia

Banku edo Aurrezki Kutxa

Sukurtsala

Zenbakia

SINADURA

Aurtengo txapela Gipuzkoan gelditu da: Sebastian Lizaso txapeldun

Hainbeste saioaren ondoren txapelduna nor aterako zen jakitera zazpi mila pertsonatik gora bildu ziren Donostiako belodromoan. Ez zen tongorik egon.

Denak jo eta ke aritu ziren nork hobeak botako. Azkenean fondorik handiena zuenak eta akatsik guttienak egin zituenak irabazi zuen txapela. Ondo merezi ere. Sebastianek frogarik frogamaisu bat zela agertu zuen. Saioz saio goi mailari eutsi zion.

Goizeko saioa

Ohizko agurren ondoren zortziko nagusian launa bertso bota zituzten. Jon Sarasua ezkonberria zen eta Egaña dibortziatu berria. Biak lagunak eta juzgadutik irteteen topo egiten dute. Elkarri kontseilu ederrik eman zioten ezkontza zela medio.

Amuritza bertsolari baten paperean jarri zuten. Txapelketa zela eta oso kezkatu aurkitzen zen eta etxean arazoak zituen. Sebastian Lizaso bertsolari honen emaztearen paperean jarri zuten. Nork jakin horrelako arazoei buruz bertsolari batek baino gehiago.

Lopategi aitarekin artzai mendian zegoena zen, eta artzantza utzi eta herrira

doala esaten dio bere aitari, hau da, Muruari.

Enbeitak bere bizitzan gidaritzat eguzkia izan zuena zen eta Peñagarikano, berriz, erosi berria zuen erlojuaren bentajak kontatzera zihokiona zen. Saio honetan Peñagarikanok jendeen atsegina lortu zuen bertsoz bertso ziri ederrik sartuz.

Ondoren bertsolariek bina puntu eta bina bertso osatzeko oinak emanaz frogatu ziren. Bataz beste bertso bikainak entzun izan genituen.

Hamarreko txikian egin zituzten hurrengo saioak. Murua ero etxe batetan bere borondatez aurkeztu zena zen, eta Lizaso atezaina, apenas bitatik inork han gelditu nahi zuen. Biak ihes egin eta nahiago zuten belodromora hurbiltzea.

Amuriza eta Lopategik heuren negoziola aurrez aurre zeukaten. Amurizak botika bat eta Lopategik taberna. Biek nahiko lan izan zuten eta nork eta zerk gaisotzen zuen edo sendatzen erabakitzen.

Enbeitak ere gozo zebilen, soroak bedetkatzen joan zen apaiza zen, etxekoandrea eup! esan eta aurrera joan zena. Etxekoandrea, berriz, Sarasua zen. Gaur egun ez daude apaizak engainatzeko prest. Oraingo gazteek latin dakite eta ez dute ziri bat bera ere sartzen utziko.

Peñagarikano ez dakigu beti horrela ibiltzen den ala ez baina igandean ederra gertatu zitzaion mozkor mozkor eginda etxeratu zen eta emaztearen ondoan sartzeko ordez amonaren ondoan sartu zen ohean. Amona Egaña zen. Saio honetan jendeak tripak bota zituen Peñagarikano eta Egañaren ateraldiak zirela medio. Nork baino nork ateraldi zorrotzagoak bota zi-

Sebastian Lizaso, aspaldiko lehen txapeldun gipuzkoarra.

tuzten eta entzulegoa leher-tzen jarri zuten kasi.

Bakarkako saioan Sarasuarentzat gai hau izan zen: Bertsolariek gazterik hiltzeko arriskua bera dute, eramaten duten tratuagatik. Sarasuak ohitu dugun bezala bertso txukunak eta arrazoiz beteak bota zizkigun.

Egañak Erresistentzian lanean ari den monjatuari bota zizkion hiru bertso Manolo Urbietak beretzat egingako doinu berri horretan. Bertso txukun eta sentiberak bota zituen.

Sebastian Lizasok igande goiz batetan hamaiketan sukaldera agertu eta ama zaharra tirriki tarraka bazkaria prestatzen ari zenari bota behar zizkion.

Amurizak ere bakarkako lanean doinu berri batetan abestu zituen eta gaia hau zuen. Askoren eritziz aurre-rapen handiak egin bide ditu gizarteak. Zuk zer diozu? Galdetu zioten. Saio honetan poto egin zuen eta puntuazioa bajua jaso zuen.

Lopategi txantxangorriaren doinuan abestu zuen, beretzat gaia hau izan zen:

zahartutako erropak bota egin zituen, eta beste batek erropa horiek hartu egin zituen.

Muruarentzat gaia neska baten galdera izan zen: egingo al didazu leku piska bat zure bihotzean.

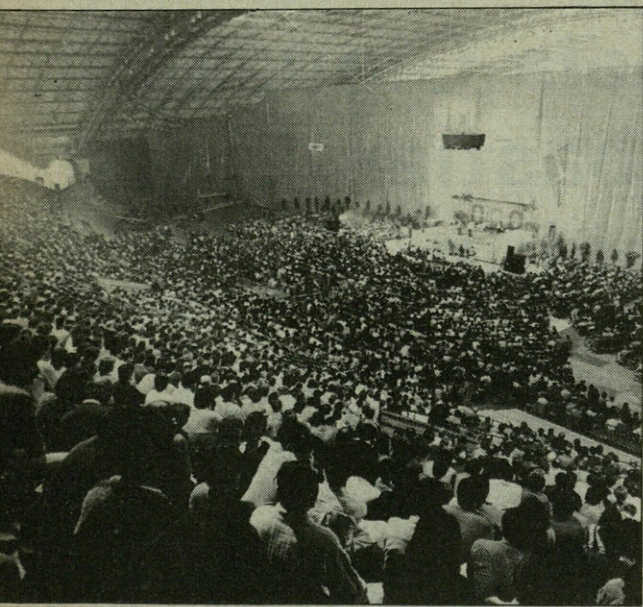
Peñagarikanok bederatzi puntukotan bota zituen galdera honi erantzunaz: Non-dik nora ibiltzen ote dira guri kentzen diguten dirua. Saio honetan ere jendeak asko txalotu zituen Peñagarikanoren ziri handiko bertsoak.

Enbeitak naufrajioko doinua erabili zuen ijitu kastako haur bat besoan hartu eta bera kotsola arazteko. Ohizko bertso bikainak bota zizkigun.

Goizeko saio honetan puntuazioa hau jaso zuten: Lopategik 971, Peñagarikanok 950,5, Enbeitak 941, Sebastian Lizasok 940,5 Amurizak 936, Muruak 916, Sarasuak 901, eta Egañak 884,5.

Arratsaldeko saioa

Jendea arratsalde bera goa etorri zen eta txaloak

Jendetza izan zen Txapelketako finala marka guztiak bertan beheara apurtu zituen.

gogor jotzeari ekin zioten. Giroa pilpolean zegoen eta ez zen guttigorako. Lehengo saioa zortziko txikia izan zen. Amuriza Nafarrora ardo bila joan zena zen, baina zahagia asto gainera bota eta astoak, hots Lopategik, pausorik eman nahi ez. Biek ere saio. ezin hobea egin zute eta txalo ugari jaso zituzten.

Peñagarikano aste guztia sarrera bila ibili zena zen eta

Murua tako bat nahi zuen prezioan saldu nahiean zebilen zena.

Egañari ere gertatu zitzaion gertatzekoa. besperan haserretu eta begia moratu egin zioten. sendagilearengana joan eta espezialistarengana joateko esan zion. Joan zen eta bera joa zuena eta espezialista pertsona bera zen. Espezialista Sebastian Lizaso zen.

Jon Enbeita urte bete-

tzeak zituen bere lanean eta bere emazte Sarasuak itxulapikoa erregalatu zion. Bakoi-tzak bere papera oso ondo bete zuen.

Hurrengo saioa hamarreko handian egin zuten. Lopategirentzat gaia, lapur bat hil zuela bere bitxi denda, eta epaitu eta bizi guztiko zigorra eman zioten. Peñagarikano izan zen epailea. Arrazoi ederrik entzun zen bai bataren aldetik, bai bestearen aldetik.

Sebastian udaberrian berri onak ematera zetorren txoria zen, eta Enbeita negar mal-kotan zegoen euskalduna.

Amuritza lantegi batetako nagusia zen eta zikinkeria asko botatzen zuelako, Murua inspektoreak lantegia ixtea erabaki zuen.

Egaña itxurazko erretiroaren jabe egin eta asilo batetara joan nahi zuena zen eta Sarasua bere alaba, etxean edukitzea nahi zuena.

Ondoren puntuko saioa izan zen Lizaso eta Muruak biak zineko artistak ziren eta gioiak horrela eskatzen zuelako elkarri musu eman beharrean aurkitu ziren.

Enbeita eta Amuriza biak mutil zaharrak ziren eta etxera lore xorta bat heltzen da «zuk dakizunak bihotz

bihotzez» ziona.

Lopategi eta Sarasua gari-zuma dela eta konfesatzera joandakoak ziren eta konfesatu eta gero tabernara joan biak. Sarasuak ere gogor erantzun zion.

Peñagarikano eta Egaña belodromoan korrika 10 buelta eman beharrean aurkitu ziren karrera batetan.

Azkenik kartzelako lana egin zuten. Azken puntu bat emanda bertsoa osatu «gezurrik ez dut bat ere esan nahi baduzue sinistu. Eta hiru bertso botatzeko gaia Udaltxean hartu duzuen erabakien berri emanaz bandua jotzea izan zen.

Nekearen nekez bertsolari batzuk gai honetan jaitsi egin ziren. Inmajinazio asko eskatzen zuen gaia zen eta lanaren pisua nabarmena izan zen.

Azkenerako, hauxe izan zen bertsolarien puntuaketa: 1.— Sebastian Lizaso, 1.867,5 puntu; 2.— Lopategi, 1.850,5; 3.— Amuriza, 1.846; 4.— Jon Enbeita, 1.835; 5.— Iñaki Murua, 1.812,5; 6.— Andoni Egaña, 1.809; 7.— Jon Sarasua, 1.804,5; eta 8.— Anjel Mari Peñagarikano, 1.790,5.

ZALDUBI

EGUN GOGOANGARRI BATETAKO ZENBAIT PROTAGONISTARI HITZA

Imanol Lazkano: «Txapelketen arteko tartea beste zerbaitekin bete nahi genuke»

Arratsaldeko saioa bukatu-rik eta irabazlea ezagututa, antolatzaileetako zen Imanol Lazkano bertsolariarekin egon ginen.

ARGIA.— Antolatzaileetako bat zara. Jendeak iritzi onak zituen antolaketari buruz.

I.L.— Antolaketan, isilik geratzen da bertsolariez gain, badela Euskal Herrian barrena gai jartzen nahiz beste lan askotan aritua den lagun sail handia. Horiei zor zaie antolaketa honren me-

ritu guztia. Bertsolari elkar-tea ere fin aritu da.

A.— Gaurko egunaz, txapelaz.

I.L.— Bueno, nik uste goizkeo saioa oso ona izan dela, eta nik pentsatu dut Xebastianek bakarkako gaia kantatu duenean trena galdu duela, nahiko gai astraktoa zen, hor egin behar zen gaia bilatu eta gainera bertsoa egin. Lan handia zen eta Sebastianek ilusio gehiegi gabe kantatu du gai. horretan eta nik pentsatu dut trena galdu

ote duen, baina Sebastian bezalaxe besteak ere berdin berdin erori dira, gaia nahiko zaila zen luzitzeko, ta lehen ere ondo luzituta zegoen, eta nerretzat, irabazita gelditu da txapeladun.

A.— Juradoaz eta...

I.L.— Bueno juradoak nik uste dut lehenago ere esan dugula lehengo juraduak, gaurkoak eta gerokoak bere akatsak izan eta izango dituela, badakigu intentzio onenez egin dituela gauzak, eta gainera kontutan hartu behar da bertsolarien aldetik errespeto izugarria diegula, beren borondatearen kontra, ia behartuta ekarri baititugu lan horretara eta orduan akats horiek nahi ta nahi ez

barkatu beharra dago jende horri.

A.— Zuek elkarte bezala jarraitzeko asmoa al duzue?

I.L.— Bai, bai, iritsi zaizkidan berrien arabera nik uste dut diru mordoska bat geldituko dela eta diru horri nolabait eman behar zaio intendentia bat eta, antolaketako batzorde hau bildu bertsolari elkarte honen inguruan eta ondorengo urteetarako plan batzu egingo dira. Antolaketa hau ez dago uzterik txapelketa bat egin eta bertan besterik gabe, nik uste dut orain arteko txapelketetan izan den frakasurik handiena dela hiru urtetik behin txapelketa bat egin eta gero hiru urte osotan karpetak ar-

marioan geratzen zirela, eta hori ez genuke nahi. Ez dakit zenbat ahalegin egingo dugun, baina nahi genuke bi urtetik edo hirutik egiten baldin bada ere txapelketa,

tarte hori beste zerbaitekin bete nahi genuke, oraindik gauza asko dago ikusi eta hitz egiteko, baina uste dut ametsak horrela direla.

Jon Sarasua: «Baina gipuzkoar batek irabazi du ta...»

Saioa amaituta, bertsolariak lasai ederra hartuta zeuden. Hantxe harrapatu genuen Sarasua gaztea.

ARGIA.— Eguna nolakoa?

JON SARASUA.— Ede-rra, galanta.

A.— Nerbioetatik eta?

J.S.— Normala da hemen nerbio asko edukitzea, sekula ez dut hainbeste jenderen aurrean kantatu, gainera final bat, bestalde nik ez nuen ikusten final batean neure burua, ta nerbioak eduki ditut, baina ez beste egunetan baino askoz gehiago.

A.— Izan duzu arratsaldean hastea kostatu zaizun bertsoa ba.

J.S.— Gaia harrapatzen ez.

A.— Besteak nola ikusi dituzu nerbio aldetik?

J.S.— Besteak nahiko ondo, jendea ez da oso ner-

bioso egon, Amuriza oso nerbioa ikusi dut hasieran eta harritu egin nau, baina uste dut nahiko ondo egon dela jendea.

A.— Egoki iruditzen bazkaltzera joan aurretik puntuzioa ematea?

J.S.— Bai, ez du beste munduko inportantziarik, bestela jendeak kalkuloak egin eta jakingo litzateke.

A.— Teknika aldetik eta, bertsoak nola lotu diren e.a.

J.S.— Nahiko ondo, nik uste nahiko ondo, bai, txapelketak orain arte ekarri duen martxan.

A.— Konforme juradoarekin?

J.S.— Bai, neregatik nahiko konforme, gero beste saio batzutan ez dakit, baina gipuzkoar batek irabazi du ta...

Xabier Amuriza: Poz handia izan dut jendartearen ziren gazteengatik»

Txapelari despedida egina zegoen Xabier.

ARGIA.— Zer senditzen duzu hau pasata?

XABIER AMURIZA.— Orain lasaitasun handia eta poza, eta bizitzan nik hau noizbait etorri behar zuela banekien, eta ez diat esango ez irabaztea nahiago nuenik, baina oso pozik nauk eta irabazleari eta bigarrenari zorionik handienak, eta ez duk konpromisoa eta benetan zorionak ematen ari nauk irabazleari.

A.— Saio bitartean momentu larriena?

X.A.— Gaur goizean bakkarko saioa uste diat, gauzak horrela gertatzen dituk, neure espezialitatea zela uste zuten horretan, horretan pixka bat flojo ibili naiz,

baina esan nahi diat hemen jendeak jo egiten duela, eta gero ardura pixka bat, erresponsabilitate pixka bat ere bai. Horrek beharbada eragin pixka bat egingo zidan baina.

A.— Zer izan duk hirezat inportanteagoa ezenariokoa ala aurreko jendea?

X.A.— Batera, bertsolaritza kantatu eta entzun izaten duk, ez, poz handia jendartearen ziren gazteengatik. Bueno hemen mugimendu izugarria zegok eta ni horrek luzeran gehiago pozten nau, gaur txapela jantzi banu orain nagoen baino zoriontsuago egongo nintzen, baina sakonean hori nahiko poz txikia duk beste honen konparazioan. Nik bertsotan poza ematen didala esaten

dudanean ez dut txantxetan esaten.

A.— Giputzek berriz irabaztera bueltatu dituk.

X.A.— Bai bai, eta zorionak gainera.

A.— Bazen hor aldezeleen aldetik eta giro pixka bat ez...

X.A.— Nik hori ez dakit, ni aparte ibili nauk giro horretatik, ez dakit zer giro egon den, baina normala duk Gipuzkoa eta Azpeitia inguruan aldezelek izatea, nire alde ere izango ziren batzu, ez zegok buelta eman beharrik.

Sebastian Lizaso: «Bertsolariari txistu hotsak kalte handia egiten dio»

Txapela erantzita aurkitu genuen Sebastian irabazlea.

ARGIA.— Ea ba, zer esan liteke gaurkoaz.

SEBASTIAN LIZASO.— Ni oraindik sinistu ezinean nagoela behintzat.

A.— Nerbioa ikusi zaitugu.

S.L.— Bai hemen danok gaude nerbioa, zail da hala ez jartzea. Saiatzan gara norbera bere burua lasaitzen, baina hemen denak jartzen dira berdin nahi baldin bada eta ez bada.

A.— Arratsaldea aurrera zihuan neurrian konturatu al zara txapela hurretik zenuela?

S.L.— Bueno ni gauzak neretzako ondo zihozazela konturatu naiz kartzela galetatik etorri naizenean.

A.— Puntuazioei eta egiten zaizkien txistu hotsak eta laguntzen al dute ezertan?

S.L.— Ez, bertsolariari txistu hotsak kalte handia egiten dio, ez baitakizu jendea txistuka zergatik ari den.

Patxi Etxeberria: «Diferentzia haundiena bertsolariek egindako aurrerapena izan da»

Patxi Etxeberria ikusi eta korrika abiatu ginen atzetik. Hara belodromoko trantsito ilunetan esandakoak.

ARGIA.— Antolakundea?

PATXI ETXEBERRIA.— Oso ongi ikusi dut, hasieratik gaur arte segitu dut eta eskerrak ematea besterik ez.

A.— Diferentziarik lehengo txapelketen eta honen artean?

P.E.— Bat eta handia hauxe litzateke, batez ere bertsolariek egindako aurrerapena, Amuriza eta halako gazteak etorri zirenean saltu handia izan zen, baina orain

Finaleko bertsolari guztiak tartean dira; gazteen artean On Manuel Lekuona, erabateko sinboloa berau.

ikusita da gazte hauek asko aurreratu direla.

A.— Puntuaketa sistema?

P.E.— Nik zer esango nuke, puntuazioa behin ere ez da izango denen gustokoa, baina nik uste dut oso ona dela, ni behintzat oso konforme geratu naiz egin den puntuazio sistimarekin. Jakina, hor entzun dira txistuak, baina bertsoa nola en-

tzuten den dago diferentzia, igual, bertsolari batek egingadako potoa ez du herriak entzun, juradokoei hori gertatzea ere litekeena da, bederatzi dira, batzuk hartuko dute eta besteek ez, baina hori barkatu beharreko deskuidoa da.

Erreleboa eman da bizpahiru urtez; Amurizak ezin izan zion hirugarrenez (baina oraingoz) txapelari eutsi.

Mixel Xalbador: «Hemengo hau ikusita indar berri bat ematen du»

Bidasoaz bestaldetik zetorren Mixel Aire "Xalbador" eta oso goxo hartu gintuen.

ARGIA.— Zer senditzen du baxenabartar batek hau ikusita?

MIXEL XALBADOR.— Ez da lehenbiziko aldia ikusten dudala giro hau, baina ehun aldiz ikusten banu ere ez nindaie asper. Enetako poz izugarria da ikustea giro hau. Han Iparraldean egiten bada bertso saio bat bada-kizu bakar batzu etortzen direla, beti berak gainera, eta haiei ere etortzen zaizkigun bakar haiei aski esker ezin bihurtuz ari behar dugu guk, baina hunat etorri eta, haiek ere, gure bertsozaleak hunat etorri, ta hemen ikusten den giroak ematen digu kemen bat.

Askotan egoiten gara Iparraldeko bertsolariak ez al genukeela hobe erabat utzi. Beno, egin dezakeguna ere gutxi da hemengo bertsolarien aldean, badakigu guk ezer ez garela, ahalegina egitea ere, batzuetan aspertuta, entzulerik ez delakotz etortzen. Baina muga hori pasatuz gero hemen hau ikusita, holako egunak ikusita, ematen du indar berri bat.

A.— Teknikan eta senditzen dea handik hunat halako alderik?

M.X.— Bai, hemengo bertsolarien teknika ikusita, senditzen da asko balio duela, eskolak ere asko balio duela ikusten da, hori kasik onartu nahi ez dugunak bagara, eskolatik ez dela etorkizunik heldu pentsatuz be-

Jendearen txaloak nahiz txistuak gero eta protagonismo handiagoa hartzen ari dira bertso-munduan barruan.

zala egoten gara, baina hemen ikusten da gazte horiek ikusita, nonbait, iritsi diren mailara iristeko, daukaten dohainaz gain beste zerbait ere behar dela, daukaten erreztasuna eta teknika izateko, daukaten dohainaz gain beste zerbait behar dela ikusten da, eskola edo, ez dakit.

A.— Eta egungo saioa?

M.X.— Ona, gaurkoa oso ona, gaiak ere ongi. Alkat nuen alboan, eta hari ere onak iduritu zaizkio. Gai zail zailik ez dut uste bazen. Beti gertatzen da bi bertsolari badira, gaia batentzat bestearentzat baino hobea izatea. Enbeitak eguzkia, eta Peñarentzat ordularia, Peñarentzat errazago zen, baina biak aritu dira oso ondo, oso ona saioa.

A.— Puntuazionea?

M.X.— Guri iduritu dakiguke epai-mahaiko norbait gaizki ari dela, ez duela bertsua ezagutzen, berriz diot, hori guri iduritu dakiguke. Bestalde, bertsolariek goizeko saioan zer puntuazio ukan duten jakitea arratsalderako txarra da, nere ustez, Amuriza batek, nik Amuriza asko maite dut, egia esan denak maite ditut berdin, Amuriza gaiztoa nerbiosoa zen goizean, eta jakin duela laugarrena zela, arratsaldean izanen da nerbiosoago. Hartako, puntuazioa nik uste dut hobe litzatekeela ez dezaten jakin bertsolariek.

Lazkao-Txiki: «Teknika aldetik aurrera jo da eta hala behar du beti»

Lazkao-Txiki haurrei autografoak firmatzen harra-patu genuen irribarrea betean. Ia galdetu ere gabe hasi zitzaigun eleketan.

LAZKAO-TXIKI. Oso ondo eta poz handia hartu dut jende asko izan delako, orain, gerra inguru hartan motel samar egon bazen ere indar handia hartu du, oso atsegingarri da hau herri barentzako.

A.— Nola ikusi duzu Sebastian?

L.TX.— Ondo, oso ondo, denak aritu dira oso ondo, baina norbaitek behar aurrera.

A.— Tekniken aurrerapena eta...

L.TX.— Bueno, doinuak eta, neurriak ere zerbait aldatuko ziren. Badakizu, hala joan behar da gainera, beti

aurrera hor jartzen duen bezala.

A.— Gaietz hitz bi.

L.TX.— Oso politikak. Gaiak oso politikak izan dira, zera, lehengoan Bilbon asko gustatu zitzaidan gai bat, abenturaz joan bat Parisa eta han bilatu zuen bere anaia, asko gustatu zitzaidan gai hura.

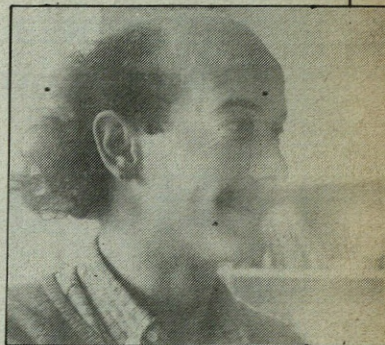
Artean, belodromoa hustuz zihoan eta jendea pozik samar zihoan kotxearen bila. Ia denak pozik. Txapela Gipuzkoan, gazteak goraka eta jendea erruz.

Allimo, aurki Nafarroan da txapelketa ta Lesaka, Heleta eta Lekunberrin.

**Iñaki CAMINO
Josu LANDA**

«Ihauteria euskal literaturan» liburua atera berri du

Iñaki Mozos: «Eboluzionatu duelako iraungo du pastoralak»

**Filologia ikasi
eta IRALEN
irakasle dugu
Iñaki Mozos.
"Ihauteria
euskal
literaturan"
liburua atera
berri du Eusko
Ikaskuntzan.**

Aipaturiko li-
buru horre-
tan, pastoralak izan bide dira
batez ere Mozosek azertu di-
tuenak. Horixe hartu dugu
guk ere elkarrizketa hone-
tako gai nagusi bezala.

IÑAKI MOZOS.— Madri-
len literatura ikasten nuela-
rik hasi nintzen interesatzen
hemengo literaturarekin.
Ikusi nuen pastorekin ba-
zegoela zer eginga. Bergarako
lagun batekin hasi nintzen
eta konturatu ginen jende
askok hitzegiten zuela pasto-
ralei buruz eta apenas ze-
goela testurik. Orduan hasi
nintzen "Pantzar"en edizio
bat prestatzen. Tesina egin
nahi nuen horren gainean.
baina Madriren esan zidaten
ezeiz. tribunalean ez zegoela
euskarazko ezer juzgatuko
zuen inor. Duela hiru urte
argitaratu ahal izan zen pas-
toral hori.

ARGIA.— Orain argitaratu
duan liburua beka baten on-
dorio duk ezta?

I.M.— Bekaren aukera
etorri zitzaidan. Folklore
eta hizkuntza sartzen ziren
bekaren barruan. Biak ba-
tera. Ihauteriak zirela eta

ihauteriak berak eta horren
inguruko testuak hartzea
pentsatu nuen.

A.— Ihauteriaren inguruko
zer izan da liburuan komen-
tatu duana?

I.M.— Testutik abiatuta
karnabalen ezaugarrietara
jo nahi izan diat. eta orduan
demostratu. pastoral horiek.
oso baztertuak izan direla.
"hizkuntza txarreko" eta ha-
lako famadunak izan dire-
lako.

A.— Ze testu erabili dituk?

I.M.— Testuak dira. batez
ere. bi pastoral farregarri
karnabaleskoak. Bata "Pan-
tzart" eta bestea "Bacus".
Luze samarrak dira. 2.000
berset ingurukoak. Horiezaz
gain karnabal inguruan egi-
ten diren teatro puska ba-
tzuk ere jaso ditut: Maxka-
radetako puska batzuk.
Lapurdikoak...

A.— Eta ze ezaugarri atera
dituk testu horien behaketa-
tik?

I.M.— Literaturazko obra
horietan egiten dela Zube-
roako nekazari bizitzaren
ziklo baten ospaketa formu-
latu hitzez. Literatura be-
zala. Herriak bizi duen egoe-
raren erreflejo bat da. Hori
festa bezala kontsideratzen
da farre egiteko. Bertsolari-
tzen ere agertzen diren erre-
fau. ateraldi eta horrela-
koak agertzen dira.
Gertatzen da pastoraletan
gordinago edo baldarrago
agertzen direla horrelakoak.
"Pantzar" eta "Bacus" ho-
rietan. testu aldetik. Fran-
tzian errenazimendu garaian
egiten zen karnabal moeta
baten pareko zerbait kautsi
daiteke. Koreografia aldetik.
Zuberoako herriak duen fes-
taren erreflejo bat bezala
ikusten da. Zuberoako he-

riak ikusi egin behar du
pastorala. ez irakurri. Testua
berdin zaio. Egin behar da
sujet bat eta horren ingu-
ruan zenbait ekintza errepre-
sentazioa mantentzeko.

A.— Tesiren bat atera al
duk?

I.M.— Hor agertzen da
beti borroka bat. garizuma-
ren aldekoa edo karnabala-
ren aldekoa. eta juezak beti
erdian. Georges Herelle-k
esaten zuenez erdi arotik
hona Frantzian bi literatura
moeta eman dira: bata mo-
ralitatea eta bestea ezta-
baida. Moralitatean beti zer-
bait gaizki jarri behar zen
beste zerbait ondo agertzeko.
Esatebatera karnabala
gaizki. garizuma ondo. Ra-
belais batetan agertzen diren
pertsonaia satirikoak esate-
rako... errealismo groteskoa
deitu zion horri errusiar
batek. Herriak dibertitzeko
garai batean izan zuen fesa-
ren kontzepzioa izan zen.

A.— Gaia aldatuz, oso pas-
toral gutxi zeudek argitara-
turik ezta?

I.M.— Bai. Mespretxu
handi bat egon zan da pas-
toralekiko. Testuekiko bere-
ziki. Oso txarrak zireneko
fama hartu zuten jende kul-
toaren artean. Gero hasi
ziren batzuk oso interesga-
rriak zirela esanaz. baina ez
ditu inork atera. Ez institu-
zioren batek ez inork. Eus-
kaltzaindiak. Antzertik. Uni-
bertsitateak... Berrogeita
hamazazpi pastoral daude
bibliotekatan galduta. Lau
besterik ez daude argitara-
tuta. Orain dela hiru urte
sinposium bat egin zen pas-
toralei buruz. Boabdella bat
eta Salvat bat txundituta gel-
ditu zen pastorala ikusita-
koan. Salvat-ek galdetu zion

Eugenio Arozenari ea Eusko
Jaurilaritzak zertan lagun-
duko zituen pastoralak. Ez
naiz gogoratzen zer erantzun
zion. baina ezer konkreturik
ez behintzat.

A.— Nekazari giro baten
adierazle izan badira pastora-
lak, nola ikusten dituk gaur
egun?

I.M.— "Charlemagne".
"Pette Basaburu" eta ikusi
ondoren nabarmena da ebo-
luzio bat egon dela. Oraingo
arazoak sartzen dira bertan.
Eboluzio horri esker ez da
oraindik galduta eta eboluzio
horri esker iraungo du.

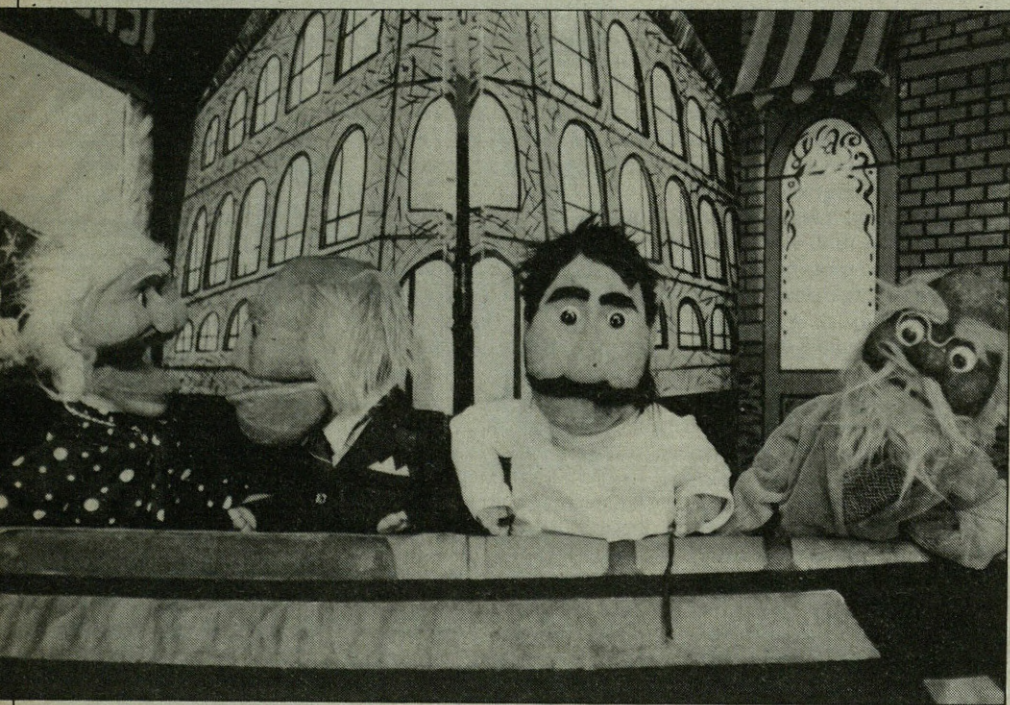
I. URIA

**"Mespretxuz begiratu
izan dira beti pastoralak".**

Haurrentzat txotxongiloa eta antzerki musikala helduentzat

«Hordago» taldea Gasteizko antzerki gaztea

Antzerkiaren eremuan, rockandrolla, dantza eta clowna batzen daiatzan dira gasteiztar «Hordago» taldekoak. Esperientzia interesgarri honen berri ematen digute.

Arabako antzerki giroan talde ugari eta arazo ugari ere daude. Hordago talde horietako bat dugu. Haiek diotenez antzerki gaztea egiten dute, gazteek eginga eta gazteentzat. Beraiek testu propioak sortzen dituzte daukaten adierazpen beharrei erantzuteko, hemen antzerkiak herri honetan eragin soziala izan dezan.

ARGIA.— Noiz hasi zineten antzerki lan honetan?

HORDAGO.— Hordago kooperatiba 1983ko Irailan osatu genuen. Txotxongilo ikuskizun bat sortu genuen, «Sagulinobitx», emankizun

pilo bat eginez (eskoleetako kanpainak. Bilboko txotxongilo jaialdian...) eta gure lehen esperientzia txotxongiloekin eta umeekin han izan genuen.

Gero ikuskizun musikala egin genuen. «Alajainkoa» zuen izena, eta musika Josu Zabalak eginga (Hertzainakoa). Baina ez genuen denbora asko iraundu barne arazoengatik. Taldeetan beti gertatzen denez arazo batzu izan genuen, batzu joan ziren eta beste batzu geratu ginen.

A.— Zenbat lagun osatzen duzue taldea?

H.— Orain zazpi gara, eta taldea finkatuago dago, denbora gehiago daramagu elkarrekin lanean eta gure norabidea garbiago dau-

kagu. Lan arloak mugarituago daude.

A.— Zeintzu dira lan arlo horiek?

H.— Alde batetik txotxongiloak lantzen ditugu umeentzat, eta beste aldetik musikari ekiten diogu, beno, musika antzerkiaren barruan. Gure ikuskizunetan plastika, rock and rolla, dantza eta clowna batzen saiatzen gara. Horregatik guk sortutako kantak, eta testu propio eta gaurkoak elkartzen duten produktoak egiten ditugu.

A.— «Sagulinobitx» eta «Alajainkoa» aipatu duzue. Zenbat obra gehiago egin duzue orain arte?

H.— Horiek aparte igaz «Moco», beste txotxongilo lan bat, egin genuen. Honekin ere Bilboko jaialdian egon ginen eta Tarrasako txotxongilo jaialdira joan ginen, eta pozik, gu eta haiek ere, gustokoa izan omen zen.

Eta orain bete obra musikala egin dugu, «Starguais». Kreatze lan kolektiboa da, testua, istorioa, eta dana geuk asmatu dugu. Rock talde bateko neskeen historian oinarritzen da. Institutoetako jendearen adina daukate eta sortzen zaien egoera guztiak agertzen dira, institutoan, etxean, kalean, mutilekin... oso dibertigarria.

Ikuskizuna historio bakar batek osatzen du, sketchak oso erritmo azkarrekin, eta komikiaren estrukturarekin. Gaurko gazteriararen arazoak planteatzen dira, joera bizizalekin eta rock erritmoan.

A.— Beraz Starguais jende gazteari zuzenduta dago.

H.— Bai, batez ere pu-

bliko hori lantzen saiatzen ari gara. institutuko publikoa. haiei zuzenduta bait dago. Orain arte Hernanin eta Amurrión antzeztu dugu. institutoetan eta FPko zentruetan batez ere. Oso pozik gaude nahiz eta oraindik gauza batzu berregin behar. lehen funtzioetan beti huts daude eta.

A.— Nola sartzen duzue musika zuen ikuskizunetan?

H.— Lehen ikuskizunean musika grabatuta zegoen. play-back egiten genuen. Oraingoan. berriz. musikatresnak jotzen ikasteari ekin diogu. eta hemen gaituzue gitarra. baxua eta bateria. Obraren barruan musika aldiakantuta doa. Ez da kontzertu bat. neska horiek ez dute publikoarentzat kantatzen. istorioaren barruan baizik.

A.— Nola egiten duzue obra bat sortzeko? Zein da zuen lan prozesua?

H.— Orain arte. Hordago herriitu zenetik. egin ditugun bi obrak kreatze lan kolektiboak izan dira. Egoerak biltzen dugu eta gero testu jartzen diegu. Batzutan zerbait aurretikpentsatua izan daiteke. eta besteetan inprobisaziotik sor daiteke. Dena geuk egin da. azpiegiturarik ez daukagu eta denbora asko fokoak. kamioneta. eta abar lortzeko. Gainera jende gutxi gara. gutxi lan egiteko baina asko jateko. honetaz bizi saiatzen gara.

malbizi gara. eta egun osoa hemen. lan egiten iraun behar dugu. lan xurkagarria da.

A.— Eta euskara?

H.— Momentu honetan bakarrik txotxongiloak egiten ditugu euskaraz. grabatu daitekelako. Taldeko guztiak ez dakigu. baina batzuk menperatzen dugunez eta gustatzen zaigunez textuen itzulpenak-itzulpen moldaketak egiten dugu. Momentuz ezin diogu denbora asko eman. gustatuko litzaziguke baina hainbat gauzak egin nahi dugu... Txotxongiloen arloan ez dago hainbeste lan euskaraz egin. Araban. une honetan. egiten duen talde bakarra geu gara. Arazo gehiago aurkitzen duzu ikastoletan. bakarrik kurtso goienekoak dakite. eta giro erdaldun batean daudela nabaritzen da.

A.— Esan duzuen antzerkiari bizi zarete. zein da taldearen egoera ekonomikoa?

H.— Hondagarria. Joan den udan Eusko Gobernuak miloi bat eman zigun Starguais proiektuarentzat. baina hiru funtzio estreinatua eskatzen dute eta helitzen zaigunerako lagunekin zorpetu gara. Hasieran bakarrik 25 ematen dute.

beraz diru guztia aurretik gastatu behar duzu. gehien kostatzen zaizuna ikuskizun produzitzea da eta. Starguais erazagutu arte miseria hutsan gaude. Zirkuitu batean sartuko gaituztela espero dugu.

A.— Zirkuitu kontuan eta beste gaietan. nola daramazue instituzioekin harremanak?

H.— Ez dute ezer ere gure alde egiten. Araban txotxongiloak euskaraz egiten duen talde bakarra gara eta Diputazioa ezta Udaletxeak ere laguntzen digu. Ikastolekin zuzenki negoziatu behar dugu. baina interesatuak egon arren ez daukate dirurik. eta lan egin behar dugu tarifa iragarriengatik. eta hori ikastola pribilegiatuetan. Egia esan. antzerkiko jende gosez hiltzen gara.

Oso haserre gaude Diputazioarekin. ez gaitu zirkuituan sartu. Bdirudi ia gauza pertsonala dela. Udaletxearekin liskartuak gaude. Gasteizko sei taldeek boikot egiten iraun dugu gure prezioak onartu nahi ez zituztelako. eta azkenean prezio horiekin kontratatzea onetsi dute. Antzerki profesionalaren astea geneukan eta. negoziaketa pila bat ondoren. ez zuten onartu publizitate

taterako eta giroa sortzeko ekintzetarako aurrekontua. Beraz ezetz esan dugu.

Bestalde. taldeek dossier bat aurkeztu genuen Abenduan. hiriari bizia eman nahian (antzerki auzoetan. antzerki eskola. udal antzokia. etab.) eta komisio bat eskatu genuen. udaletxea eta taldeak harremanetan jartzeko behintzat. Oraindik ez digute erantzun.

A.— Diotenez ez dago publikorik eskaera guzti horiek mantentzeko.

H.— Baina jendea mainatu behar da antzerkita etorrerazteko. Publikoa teatrorra ez badao programazioa ez zaiolako interesatzen omen da. Antzerki berri batean pentsatu behar da. jendea interesatzen zaiona. Adibidez «Starguais» funtzionatzen duen ikuskizuna da. kriston «martxa» dauka.

A.— Zerbait berririk prestatzen ari zarete?

H.— «Moco» laguntzeko ordu erdiko clown ikuskizun bat prestatzen ari gara. aktoreekin. baina umeentzat ere. Eta gerorako zerbait errazagoa. testu gehiagorekin eta ume txikiagoentzat. Baina aurrera jarraitzeko mezenas bat behar dugu. eta azkar.

PABLO

ELHUYAR . Zientzia eta teknika

EZ GELDITU

AZALEAN

ZATOZ MUINERA

Elhuyar. Zientzia eta Teknika 80 orrialdetan zientziaren garapenaz informatuta egoteko behar duzun guztia bi hilabete behin. Bi hilabetero.

- **Astronomia** sailean *Jesus Arregi* ren eskutik unibertso mugaezinen zorabioan murgilduko gara. Gainera, jira-biraka dauzkagun sateliteak zertan ari diren ezagutuko dugu.
- **Landuz egiten da zientzia** sailean *Jose Ramon Aizpuruak* etxean egiteko saio interesgarriak proposatuko dizkigu.
- **Osasuna** delakoan *Jabier Agirrek* aholku eta gomendioak emango dizkigu osasuntsu mantentzeko.
- **Jolas Matematikoak** izenekoan *Jesus Mari Goñi* eta *Juanito Etxeberriak* burua berotzeko problemak proposatuko dizkigute.
- Zure etxeko ordenadorearekin zer egin ez badakizu *Jesus Mari Iturriotzek* **etxeko ordenadorea** sailean zer egin planteiatuko dizu.

Gainera, liburuak, berriak, informazioa... eta interes biziko gaiak sakon eta modu ulergarri tratatuak.

bi hilabete behin zure eskutan

Elhuyar. Zientzia eta Teknika aldizkaria jaso nahi dut. Urtean honen sei ale jasoko ditut gainera doan "Elhuyar" aldizkariaren bi ale.

Izena.....

Helbidea.....Lanbidea:

Hiria.....Telefonoa:

Ordainketa:

Errenbiletsoz

Kontu-korrontea k/k zenbakia:.....Bankua:.....

Urtebeterako 2.000 pta. Euskal Herria eta Frantzia

bi urterako 3.900 pta.

hiru urterako 5.800 pta.

urtebeterako 2.500 pta. beste herrietan.

BELODROMOKO BERTSOAK

Egañaren bandoa:

Tarrapatan bandoa joaz
beharko degu hitzegin
gure Udalak orain artean
ez du askorik hutsegin
natura zaintzen jokatu behar
dugu denok zintzo ta fin,
horretan gogoz allegin, (bis)
gure herria piska piskana
berdeago izan dedin,
lorategiak zainduko dira
eta berri gehio egin (bis).

Esana ongi bete zazute
ta horrenbestean tira,
gure agindu egoki hoiek
papelerara ez tira,
ea usoak bueltatzen diran
lehengo hiri eztira,
ez da gehiegi guztira, (bis)
sano daudenak zaindu ta eri
daudenetaz izan mira,
animaliak zain itzazue
gure lagunak bait dira. (bis)

Ez dakit ziur gure hizkuntza
ote dagon horren lerdan,
gure kaletan erdera degu
jaun eta jabe nabarmen,
gure ustetan geure hizkuntzak
nagusi behar du hemen,
ez ote da nahiko krimen, (bis)
damu guztiak alferrik dira
garaia pasa ondoren,
ikastetxetan 'D' eredu
sar ezazue lehenbaitlehen. (bis)

Lopategik erropa zaharrak basurara bota eta beste bat ikusi hartzen:

Erropa zaha hoiekin
etxean nengoen,
beti jantzi ohi naiz
ahal denik ondoen,
akaso bota ditut
behar zen baino lehen,
baina ondorioa
horra hor nabarmen,
triste nago zeren
aitona zahar horren,
jokoa gaur zer den
ikusi ondoren,
miseria gehiegi
daukagu hemen. (bis)

Besteok sarri juergan
egun eta gaba,
eta zuretzat berriz
hainbeste traba,
nere etxe ondoan
baduzu aldaba,
hau da nere bihotzak
dakarren algara,
... non hara,
nere abiada,
justizirik bada,
zu hola nola laga,
nere traje onenez
jantziko zara. (bis)

Triste ikusten zaitut
aitona izanik,
gaizki hartu zaituzte
egia esanik,
zer eman nezake nik
zuretzat nigandik,
ez nuen uste ba zu
hori inoz zenik,
har zazu doainik,
ez eman ordainik,
bihotza iadanik,
lehertua daukat nik,
erropa gehiago ere
badut oraindik (bis)

Nondik nora ibiltzen ote da guri inpestotan kentzen diguten dirua?

Peñagarikanok botatakoak.

Eskuak latzak dauzkat
burua argia,
ta lanerako ez naiz
ni kobarrdia,
lan egiteko tresnak
guretzat zer di(r)a,
atxurra eta pala
ta berdin gurdia,
komeri berdian,
guk hartu sardia,
bestentzat ordia,
madrila erdia,
hara nora joaten dan
gure izerdia. (bis)

Zenbat behar ote du
gizon bakoitzeko,
bi mila eta bostehun
gutxieneke,
inpestua gehitxo
hortan degu kako,
egiten degu lana
ta besterentzako,
bakar batzuk lepo,
gu eskax ta seko,
hamaika sujeto,
gu baino hobeto,
guk egin behar lana
haiek jateko. (bis)

Zergak izanagatik
derrigorrezkoak,
guztiak ez dirade
beharrezkoak,
alperrik gure atxur
pala ta zestuak,
Madrilera doazte
guk egindakoak,
lantzuta eskuak,
txit aldrebestuak,
ez dira justuak,
gure apostuak,
Madrilean han daude
inpestuak. (bis)

JAKIN

euskal
kultur
bideetan

38 . zenbakia
honez gero kalean dago

HARPIDETZA TXARTELA

JAKIN aldizkariaren harpidedun egin nahi dut:

Izena

Kalea Herria

Gurutze (+) baten bidez aderazten dudan eran egingo dut urteko ordainketa (2.000 pta.)

☐ txeki bidez ☐ renboltoz ☐ nire Banku kontuaren bidez (bete beheko zati hau)

Banco o Caja de Ahorros Banku edo Aurrezki Kutxa

N.º de cuenta / Kontuaren zenbakia

Sucursal / Sukurtsala

Titular de la cuenta / Kontuaren jabea

Entitate horretako nire kontuan zorpetu itzazue, mesedez, JAKINEk nire izenean aurkez diezazkizuen erreziboak. Agur.

Sirvanse adeudar en mi cuenta con esa entidad los recibos que a mi nombre les sean presentados por JAKIN. Atentamente.

Firmado / Zinatzailea

Domicilio / Helpidea

JAKIN - Ategorrieta hirib., 23 - DONOSTIA (13)

HARPIDEDUN EGIN ZAITEZ!

Bertso batzu

SERAPIO

Bertso batzuek jartzera noa
grebari ekin ondoren,
zergatikan den saiatuko naiz
azaltzen ahalik ondoen.
Guztia garbi esatekotan
nola, irakasleak gauden,
jendeak jakin dezala Toki
Eder-en zer gertatzen den.

Zer gertatzen den garbi azaltzen
zaila da, hau komedia!
Pentsa liteke horko jendea
de-la burutik eria.
Gezurra ematen du honek baina
duzue guztiz egia:
irakasleon kontra ditugu
junta ta zuzendaria.

Guraso junta hortan badago
zenbait personaje bitxi
euskara ikasi gabe berenai
beti nahi diote eutsi.
Zer nolakoak diren hoiek
argi dute erakutsi,
euskaltzale ta abertzaletik
dadukate oso gutxi.

Maisu batekin behin ailegatu
ziraden eskuetara,
hori ikusi eta guztiok
atera ginen grebara.
Gura dutena inposatzeko
erabiltzen dute ikara,
hoiei bost axola zaie
umeak eta euskara.

Zuzendaria izatea nahi
zuten beraien berdina,
hasieratik hori izan da
egin duten ahalegina
klastroan kontra hautatu zuten
ibiliz joku zikina,
oin pozik daude zuzendaria
baitute beren panpina.

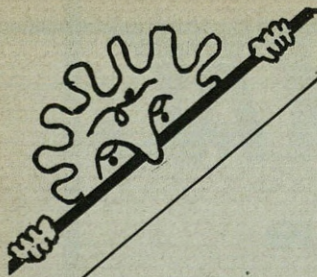
Guraso hoiek beti portatzen
dira faxistak bezela,
beherago esan behar dudana
ohar zaitezte bestela.
Batzarre baten behin hartu zuten
erabaki bat itzela.
Haiekin ados ez zegoen jo
eta bota behar zutela.

Asanbladetan hitz egitea
libreki ez dago errez,
hori eginda ohiuka hasten
dira ta aurpegi txarrez.
Jende ugari haiei botoa
ematen die beldurrez,
guraso asko beren menpean
aurkitzen dira indarrez.

Guraso askoren artean daude
kriston enfrentamentuak,
zuzendariak klastroarekin
ditunak ere altuak.
Guzti hortatik dudarik gabe
haurrak dira kaltetuak
zein ondorio ekarri duen
Toki-Ederko «proiektuak».

Delegatua juntaren alde
ere daukagu jarririk,
dagon auzia konpontzeko ez
du inolako gogorik,
Peio ta junta botatzea nahi
dugu, ta ez inspektorik;
Orain dagoen giro hortan ez
dago lanik egiterik.

Zuzendaria eta guraso
junta hori bota ondoren
Klastroaren lan autonomia
eskatzen dugu bederen.
Nik hamargarren bertso honekin
bukatu gura dut hemen,
nahiko esan dut eta guztia
konpon dedila len bait len.

jo... adarra

EZKONTZEKOTAN

— Ezkondu egiten omen haiz.
— Bai, neska. Ez ninan gizonik hartzeko gogorik, baina aurreko batetan jakin nuen Kepak, erropatan bakarrik hilabetero hogeimila duro gastatzen zituela, eta ezkontzea erabaki ninan.

— Keparekin?
— Ez, neska, jostunarekin!

SAFARIAN

Joan dira bi lagun safari batetara eta oihanean zehar zihoazela, non egingo dute topo lehoi batekin aurrez-aurre. Eta orduan konturatzen dira ez eskupetarik ez bestelako armarik ez dutela.

— Ederra egin diagu. Eta nola aterako gaituk hemendik?
— Hi lasai, mugitu ere ez, ea kon-

turatu gabe pasatzen den.

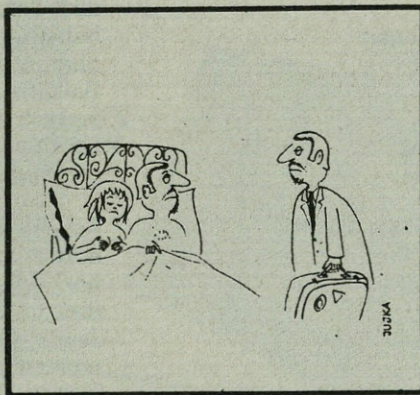
Laguna nonbait gehiegi ez zen fio eta korrika bizian hasten da, besteari abisurik eman gabe.

— Baina zer uste duk, demonio baboa, lehoia baino arinagoa haizela edo?

— Lehoia baino arinagoa ez, baina hi baino arinagoa bai behintzat!

APAIZAREN ERRETRATUA

Herri batetan ba omen zegoen harro samarra zen apaiz bat eta orduan, herrian fama zeukan margolari bati erretratu bat egiteko mandatua eman zion.

Bukatu omen zuen erretratua eta apaizak ikusi zuenean, serio-serio jarri omen zen begirik ere koadrotik kendu gabe. Halako batetan esan omen zion margolariari:

— Eta ez al zaizu egokia iruditzen hemen ebanjelioko esaldi bat jar-
tzea?

— Zein esaldi?

— Ez dakit bada... Esate baterako, Jesusek uren gainean oinez zihoala esandakoa: «Ez beldurrik izan, neu naiz!».

ITZULPEN XELEBREAK

Aurrekoan bertso-saioa zela eta Bilbao-Bilbora joateko parada egokitu zitzaigularik, hango zenbait xelebrekeria gozatzeko aukera ere izan genuen.

Autopistatik sartu eta jada Euskal Herri guztian sonatua den «BILBO AGUR» («Bilbao les saluda» erdaraz) irakurri ondoren beste itzulpen-
txo hau ere ikusi ahal izan genuen:

— OINEZKOEN ALDERDI HISTORIKOA (Zona historico-peatonal).

Zein ote da oinezkook dugun alderdi historiko hori? Eta zaldizkoek beste bat ba ote dute?

Argi ibili Mari Pili

Aintzinako Robin Hooden antzeko lau lapurrek erabaki zuten, duela aste batzu, Aurrepegi R. Zola bankariari kolpe eder bat ematea.

Ez zitzaien oso ondo atera eta, kolpe txiki banarekin konformatu behar izan dute, hori bai, denak egun berean emanak izan dira.

Lapur bakoitzak kolpe baten ardura izan du, eta orain kontuak egiten ari dira.

Bankuko detektibeek zenbait datu bildu dituzte; frogarik ez ordea. Ea zuek datu horien bidez nork zenbat eta non lapurtu zuen asmatzen duzuen, eta, noski, bakoitzaren ezizena.

- 1.— ESKUTXO ezizenekoak JOXE MIE-Lek lortutakoaren erdia lortu zuen.
- 2.— Kantitate guztiak batuz gero 2.050.000 pezeta ateratzen zaizkigu.
- 3.— KOKOK AZPEITIAN jo zuen berea.
- 4.— MILIOIA ez zuen TOLOSAn lortu.
- 5.— GOTZONEk zoritxarra izan zuen, diru gutxien lortu, eta ia-ia bera ere harpatu.

6.— ESNE GABEK ARINAK baino lau bider gehiago atera zuen.

7.— TXEMAK, 500.000 lortuz, aho zabalik utzi ditu bere lagunak, inork ez zuen uste ZUMARRAGAn horrenbeste diru zegoenik.

8.— KOLDOK ez zuen DONOSTIARA jo, ezagunegia zelako; hala ere 300.000 pezeta lortu zituen.

soluzioak

1.500.000	DONOSTIA	«ESNEGABE»	JOXE MIEL
500.000	ZUMARRAGA	«ESKUTXO»	TXEMA
300.000	AZPEITIA	«KOKO»	KOLDO
250.000	TOLOSA	«ARINA»	GOTZON

Nolakoa da gure osasuna?
(9)

Euskal eskolumeen osasun-maila nahiko eskasa da

70.523 IZAN ziren 1984-85 ikasurtean, eskola-osasuna aztertzeko Eusko Jaurlaritzaren Osakidetza sailak martxan jarritako azterketa medikuetan ikuskatuak izan ziren eskolumeak, aipatu sailak argitara berria duen txostenak dioenez.

Zifra honek, Euskal Herriko Komunitate Autonomoan, OHOk lehen, bostgarren eta zortzigarren mailatan eskolaturiko ume guztien %97,8 suposatzen du, eskola publikoetan, eta ikastetxe pribatu subentzionatueta, ikastolak barne.

OHOk lehen mailan egindako ikuskapenetan hortzen eritasun bat, txantxarra, zen arrazoi nagusia (diagnostikoen %34,54, eta ume guztien %23 bat, 5.000 ume guztira). Beste 3.198 umetan ikusmen-akatsak atzeman zirelarik. Maiztasun txikiagoa izan zuten lokomozio-aparatuaren (hezur, muskulu, giltzadura, etabarren) aldatzioak eta garapenaren atzerapenak.

OHOk bostgarrenean 25.668 izan ziren aztertutako umeak, eta hauetatik 5.524ri «zerbait» aurkitu zitzaizen anormala edo hobeki ikuskatzea eskatzen zuena. Maila honetan arrazoi nagusia ikusmenaren akatsak izan ziren (%49,98, eta Bizkaian eta Araban Gipuzkoan baino maiztasun handiagoz). Ondoren garapenaren atzerapenak datoz, Gipuzkoan bereziki, eta lokomozio-aparatuaren akatsak gero.

OHOk zortzigarren mailan, ikusmenaren akatsak izan ziren nagusi (5.357 eskolume, guztien %45), beste 3.255 ume garapenaren aldatzioak eta 3.167 ziren ikusmen akatsak zituztenak.

Txosten horretan leku eta garrantzia berezia du pedikulosiak, larruazalean zorriek sortzen duten eritasuna, eskola barruan denboraldi eta iharduera asko bait daude arazo honen konponbidera jarriak.

Xabier AGIRRE

a ze flasha!

Futboleak ere ezin ahaztu Ala

GEZURRA badirudi ere futbol zelai bat da argazkian ikusten duzuen eta argazkilariak dira Meca aldera begira otoitzean ari direnak.

Gure frontoietan Angelusa tokatzen zenean bezala, Dena gelditu eta denak erreza-tzera.

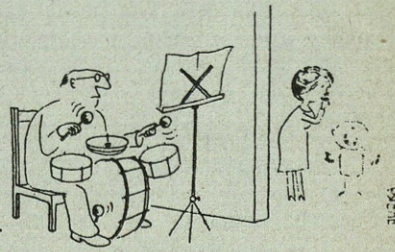
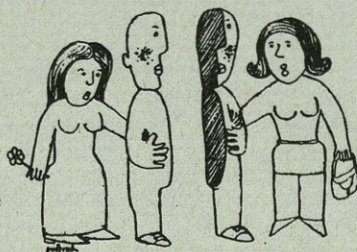
Futbol zelai batetan ordea, Cairo hiriko futbol zelaian eta Afrikako Nazioen lehiaketaren finalean gainera, Egipto eta Kamerun-en arteko futbol partiduan hain zuzen ere. Zehaztasun gehiago nahi izanez gero, esatea dago 5-4 irabazi zuela Egiptok penaltietan.

Harrigarria egiten zaigu mendebalean bizi garenontzat horrelakorik ikusteak. Ez dauka erligioak gure artean beste herri batzutan bezainbesteko eraginik. Duela egun batzuk telebista frantsesaren bigarren kateak Iran herriari buruz eskaintako errepor-taia batetan ere argi eta garbi ikusi ahal izan zen eragin hori.

Afrikan barrena kristautasuna ere gora doa urtetik urtera, baina ez da makala is-lamdarren indarra.

Gogorak dira ezarritik dituzten arauak betetzen. Izugarritzko disziplina erakusten dute horretan. Begiratu bestela zelai ganean dauden argazkilariak. Beren lana alde batetara utzi eta otoitzean murgildu dira denak batera inoren lotsarik gabe.

Ikusten ez dena da gradatan dauden forofoak ere errezatzen ari diren edo zertan ari diren. Gauza bat behintzat egia da: ez daukate zelaigainekoek bezain erraza. Ala-fede!

HIZKUNTZAZKO HERBESTEA

Paulo
AGIRREBALTZATEGI

IZENBURUAREN mamian sartu aurretik, ohar bat egin nahi dut aberria hitzari buruz. **Hiztegia Bi Mila-k** honelako azalpentxoak dakar «Aberri» sarreraren pean: «Aberri: patria: neologismo aranista de evidente incorrección, promocionado por la campaña política del P.N.V. y secundado por otros partidos, por lo que su empleo es general: en los siglos XVI y XVII 'patria' se decía en vasco simplemente **herri**, y autores del siglo XVII y XVIII, con la misma acepción, han empleado **sorterri**».

Ni ez naiz sartuko hitzaren desegokitasun morfologikoan: eduki duen arrakasta sozialak «eskubide» osoa eman diola uste dut gaurko euskarazko hitz jatorizat hartzeko. Hala ere, «herria» hitzak ez dut uste bere barruti historiko hura galdu duenik: horregatik, askozaz jatorragoa gertatzen da «nere herritarra» esatea, eta ez «nere aberkidea», gaztelaniazko «mi compatriota» adierazteko. **Herria** hitza, berak duen aberastasun semantiko osoaz, berreskuratu behar dugula uste dut. Bide horretatik seguruenik hobeto uler genezake «Euskara da euskaldunen aberria» delako hura: hau da, **Euskara da euskaldunen Herria**, euskararen eta herriaren arteko lotura, kidetasuna eta «ekuazioa». **Euskal Herria** izenean bertan mamiturik daukagunez.

Baina oraingoan ez gara «hizkuntzazko Herriaz» ari, «hizkuntzazko herbesteaz» baizik. «H» eta guzti idatzi dut herbestea. Euskaltzaindiak bestelakorik esana duen arren, Oraingo honetan behintzat nahiago dut lizentziatxoak hartu, herri/herbesteen senidetasuna nabarigarria izan dadin. Izan ere, **Herria** norberaren elkarte etniko den bezala, **Herbestea** da «beste» edozein elkarte etniko, norberarena ez dena. «Atzerria» ere esaten da, adiera berdintsuarekin: baina herbesteak badu norberaren herria utzi behar izan duenaren egoeraren konnotazioa ere. Gaztelaniaz «exilio» esan ohi dutena da euskaraz «herbestea». Horregatik «bere herria euskara duen euskaldunak» erdaraz bizi beharra ez du bere «hizkuntzazko herbes-

tea» baino. Gertatzen dena zera da: euskaraz dakiena nahiz ez dakiena hizkuntzazko herbestean bizi dela nolabait gaurko Euskal Herrian, ez dakiena ez dakielako eta dakiena «euskaraz jaio, mintzatu, bizi eta hil» ezin delako gure gizartean. Victor Hugo-ren halako hitzek adierazten duten baikortasunaren aurka agian.

HERBESTEA ez da atzerrian bizitze hutsa. Denboraldi batetarako atzerrira lanera joan den teknikari edo irakaslea, berak aukera hori egin duelako joan da gehiengotik: diplomatikoak eta misiolariak beraien aukeratu dute atzerrian bizitzea eta lana egitea. Horiek atzerrian bizi dira, baina inoiz ez da esaten «viven en el exilio», herbesteturik daudenik.

Herbesteak, hain zuzen ere, «besteen herria» adierazten du. «Bestetu» egin dute herbestetutako: alienaturik dago; eta bere alienazioaz oso jabeturik gainera. Arrozketan besterik ez da herbestea: herri arrotzean bizitzea... Atzerrian... Herbestean... Hizkuntzazko herbestea gizakiaren alienazioaren, arrotzetaren, agerkaririk nagusienetako bat da, hizkuntza duelako gizonak bere agerkaririk funtsezkoena.

Hizkuntzazko herbestea larria baino larriago bihurtzen da, gizatalde oso batena, Herriarena, delako. Herriaren hizkuntzaren ordezkapen-prozesuak, lurraldez aldatu gabe, arrotzu, alienatu eta herbestetu egiten du Herria: **Deserri**u, beronen adierarik zuzenekoena.

Herbeste-egoera kolektibo horretan, lagunbanakoen egoerak ezberdinak izan daitezke, hala ere. Batzuk eutsi egingo diote beren hizkuntzari, nolabait beren Herria beren barneratuz: herbestearen eskizofrenian bizi beharrean daude halakoak, bere hizkuntzazko (ab)herririk gabe. Beste batzuk galduta dute beren Herriaren hizkuntza: horretaz jabetzen direnean, horien herbeste-egoera latzagoa eta larriagoa, aurrekoena baino. Herriaren herriratzeko bidean nolabait traba gertatzen direlako, Herri-hizkuntza berreskuratu bitartean.

Denak bizi dira, hala ere, herbeste

kolektiboan, eta denen artean ekin behar diote herriratzeko bideari. Hizkuntzaren berreskurapen indibiduala eta kolektiboa da hizkuntzazko herbestean bizi den Herriaren herriratzeko bidea: neketsua eta luzea sarritan.

LEHENDAKARIA, kontseilariak, zuzendariak, zuzendariordeak, idazkariak, idazkariordeak... Euskal Gobernuak! Organigrama handia. Baina argi eta garbi esan beharra dago: Gasteizko Gobernuak «un gobierno en el exilio», herbesteko gobernu besterik ez da, euskal hiru herrialdetarako bakarririk eratua. Jesus Leizaola Parisetik Donostiara etorri zenean, zarata eta jai handia egin zuten batzuk: baina hainbat urte igaro badira ere, oraindik herbesteko Gobernu triste bat besterik ez da Gasteizkoa.

Argitu beharrean nago. Batetik, hizkuntzazko herbestean dagoen Herri honen ordezkariak agertu nahi du Gasteizko Gobernuak: Herri honen egitura sozialak ordea herbestekoak dira hizkuntzaren aldetik. Bestalde, zenbat dira Gasteizko Gobernuak euskaraz dakiten kontseilariak? Bi ote diren nago: gehienik ere, hiru. Beste denak erabateko herbestean bizi dira, beren Herriaren hizkuntzari dagokionez. Ze Gobernu-modu da, herbestekoa ez baldin bada? Gauza beretsua esan beharko dugu Komunitate Autonomoko Administrazio Publikoaren beste mailetak (Diputazioetako eta Udaletxeetako) ordezkari ofizial eta funtzionari askori buruz.

Euskara berreskuratu ez dugun bitartean, herbesteturiko Herria izango gara, gehienik ere: eta Herri herbestetu —deserri— honen herbesteko ordezkariak besterik ez dira izango erakunde ofizialak, bereziki euskararen berreskurapena beren barrurako lortu ez duten bitartean. Kontuz, ordea! Horrelako herbesteko erakundeek ez daukate Herriaren beraren egoeraren aitzakiaren pean babesterik, horri dagokien erakunde ofizialak direla esanez. Herbesteko Gobernuari dagokion lehen ezaugarria zera da: Erresistentziako Gobernu izatea... Bestela «Gobernu txontxongiloa» besterik ez dela esan beharko dugu.

Gasteizko Gobernuari eta azpiko erakundeei buruz esan dugunak areago balio du noski Nafarroako Gobernu foralari buruz eta Iparraldeko agintariak buruz. Bakoitzak erakutsi behar du Herri herbestetu honetan estatuko Gobernuen txontxongiloa den ala herbesteko Gobernu erresistentziakoa den.

Laburtuz, Euskal Herri honetan euskaldun euskaraduna nahiz euskaldun euskaragabea (!?) herbeste kolektiboan bizi gara: atzerriaturik, arrotzurik, alienaturik, deserriurik... Euskararen berreskurapenaren bidea besterik ez daukagu, egoera hori gainditzeko: Herriratzeko.

EZ GARA BAKARRAK

HORREK HOBEAK IZATERA BEHARTZEN GAITU

Gipuzkoan badago beste finantz entitaterik.

Beste lekurik, zuk non zure aurrezkiak gorde, kredituak eskatu, kontu korronteak ireki, edo beste zeinnahi gestio ekonomiko konpondu.

Ez gara bakarrak. Eta badakigu.

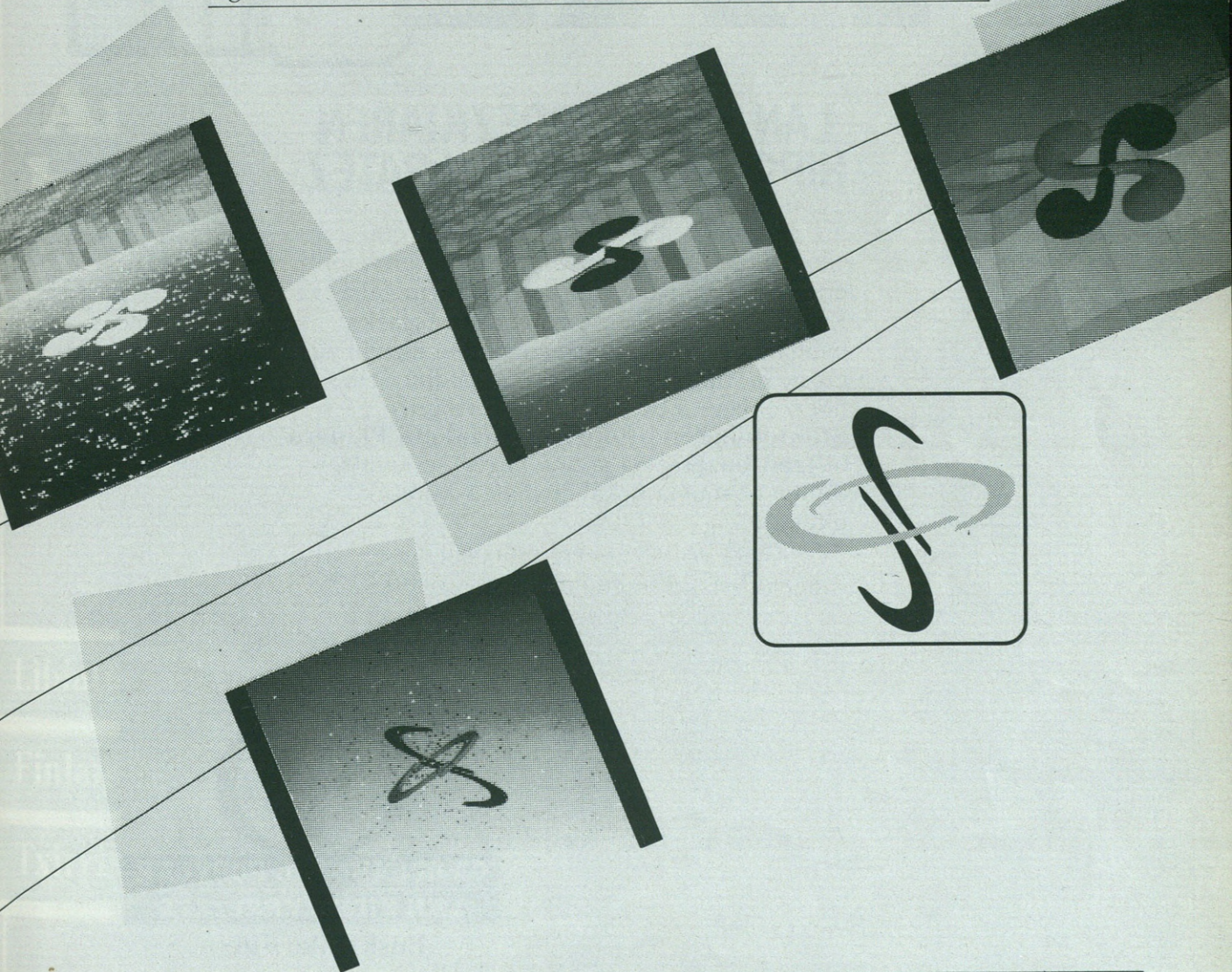
Eta badakigu ze, zuk aukera zenezakeelako, guk besteek baino hobeto lan egin behar dugula.

Eta horretantxe ari gara.

Zerbitzu berriak sortuz. Bulegoak zabalduz. Zure eguneroko bizitzan lagunduko dizuten produktuak gehituz.

Eta, guztiaren gainetik, bezeroa gauzarik inportanteena delako zerbitzu-jarrera mantenduz.

Zu gabe, gu ere ez ginatkeelako-izango. Eta bezero bat, guretzat, berriro itzultzen den adiskide bat delako.

CAJA DE AHORROS
MUNICIPAL

AURREZKI-KUTXA
MUNIZIPALA

Eros ezazu

ZEURE ETXE

LAN KIDE AURREZKIAREN HIPOTEKA-KREDITU BATEZ

Etxebizitza baten beharrean bazera, edo-eta darabiltzuna eskuratu nahiez bazabiltz, oraintxe duzu garaia: Eska ezazu Hipoteka-Kreditu bat Lan Kide Aurrezkian. Egiatzko balioaren %70taraino finantzatzeko dizugu zure erosketa, interesik txikien eta baldintzarik hoberenetan. **Edo % 100taraino gure Erakundearen osoko Finantzaketa Planera biltzen bazera** eta jakina, legeak eskaintzen dituen abantaila fiskal guztiak eskuratuko dituzu.

Zatoz bisitatzerara eta esaiguzu zure asmoen berri. Eta konta ezazu gurekin.

Oraintxe da garaia

**CAJA LABORAL POPULAR
LAN KIDE AURREZKIA**

Euskadiko Kutxa